

ნესტან ღამბაშიძე

ეკატერინე გაბაშვილის საზოგადოებრივ-
პუბლიცისტური მოღვაწეობა

თბილისი 2021

რედაქტორი

ნინო მამარდაშვილი

ISBN 978-9941-9737-2-7

გამომცემლობა „ქართული უნივერსიტეტი“

წინათქმა

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში, საზოგადოებრივი აზროვნების ფუნდამენტური მოდერნიზაციის პერიოდში, ლიტერატურული და საზოგადოებრივი აზროვნების განვითარებამ თავის მწვერვალს მიაღწია. აღნიშნული ეპოქა, მსოფლიოში მოცემული სოციოპოლიტიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით, ქალთა გააქტიურებით ხასიათდება. ქართველ ქალებსაც უჩნდებათ მოთხოვნილება საზოგადოებრივ ასპარეზზე გამოსვლისა. ქართული საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე ჩნდებიან ქალები, რომლებსაც სურთ თავიანთი წვლილი შეიტანონ ქვეყნის განვითარებაში. ქალთა მოთხოვნის მთავარ საკითხად, საქართველოში, ქალთა განათლების აუცილებლობა იქცა.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში, იმ მდგომარეობის ფონზე, როდესაც ყველა საკუთარი თავის გადარჩენაზე ფიქრობდა, სიყვარული არ იყო თავისუფალი და ახალგაზრდების გრძნობებზე ტრადიცია ბატონობდა, გათხოვებისა და ქორწინების საკითხს ქონება და წოდება განსაზღვრავდა, საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე გამოდის ქალი, ეკატერინე გაბაშვილი, რომლის მოღვაწეობის ღრმად გაცნობისას ირკვევა, რომ, თუ შეიძლება ვინმეზე ითქვას ხალხისა და სოფლის გულშემატკივარი, თამამად შეიძლება ითქვას ეკატერინე გაბაშვილზე.

ეკატერინე გაბაშვილი დაიბადა ქალაქ გორში 1851 წლის 16 ივნისს. მამა, რევაზ ბააღურის ძე თარხნიშვილი (თარხან-მოურავი), იყო თავადაზნაურთა წრის წარმომადგენელი. იგი ჯერ იყო სასამართლოს მდივანი, შემდეგ ვექილი. დედა,

სოფიო ბაგრატიონი, ვახტანგ ბაგრატიონის ერთადერთი შვილი იყო. მამა მას მამულის მემკვიდრედ ზრდიდა, ვაჟაკურ ჩვეულებებს უნერგავდა. სოფიო ბაგრატიონი ჯირითობდა, ნადირობდა, სროლაში ტოლს არ უდებდა ვაჟაკებს, ამავე დროს შეეძლო ეცეკვა ლექური, ემღერა ტკბილი ხმით. ოჯახის წევრები ეკატერინეს ამსგავსებდნენ სოფიოს. ბებია, ბარბარე ამირალოვი, მნიშვნელოვანი ფიგურაა ეკატერინე გაბაშვილის ცხოვრებაში, მან იტვირთა დედით დაობლებული შვილიშვილების აღზრდა, ბებია, მეტად მძიმე და რთული ხასიათის ქალი ყოფილა. იგი წინააღმდეგი იყო ქალის სწავლა-განათლებისა. ამის გამო ოჯახში ხშირად იყო დაძაბული მდგომარეობა. ბებიას სურდა, პატარა კატოს ხელსაქმე ესწავლა, თუმცა მამამ თავისი გაიტანა და შვილი წლის ეკატერინე ქალაქ გორში პოლკოვნიკ ფლავანდიშვილის ქერიეს, მაიკოს, მიაბარეს, რომლისგანაც ეკატერინემ წერა-კითხვა და რამდენიმე ლოცვა ისწავლა. 1859 წელს ეკატერინე თბილისში ჩამოიყვანეს და გერმანულ სკოლაში მიაბარეს, შემდეგ უკვე - მაღამ ფავრის პანსიონში. მამა იყო ეკატერინეს ცხოვრების მიმართულების მიმცემი. „ყველაზე დიდი სიხარული იყო, როცა ბავშვებს მამა გორის ციხეზე აგვიყვანდა და გმირულ წარსულ ამბებს გვიყვებოდაო“. დიდი კვალი დატოვა ეკატერინეს ცხოვრებაში სოფელმა და სოფლის ყოფამ. სოფელ ფლეკსა (სურამთან) და ახალქალაქში (ნოსტე და ერთაწმინდა) გაიარა ეკატერინეს ბავშვობამ. თიბვა, მკა, მდინარე, ტყე ეს, ის, გარემო იყო, სადაც ეკატერინე თავისუფლებას გრძნობდა და უშუალო მონაწილე ხდებოდა ხალხის ცხოვრებისა. ეკატერინეს უმაღლესი განათლება არ მიუღია ეკონომიკური მდგომარეობის გამო, იგი თბილისიდან ქალაქ გორში

დაბრუნდა. თუმცა არ შეჩერებულა, სულ ცდილობდა განათლების მიღებას, კითხულობდა რუსულ და უცხოურ ლიტერატურას. ეკატერინე გაბაშვილის ლიტერატურულ თუ სამწერლობო და საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე გამოსვლა შემდეგნაირად იწყება:

1871 წელს „დროებაში“ ეკატერინემ დასაბეჭდად მიიტანა მოთხრობა „გაბედნიერება“. პეტრე უმიკაშვილმა (დროების თანამშრომელმა) წაახალისა თურმე ახალგაზრდა ქალი, მოთხრობაც დაუბეჭდა, „პირველი ბელეტრისტი ქალიც უწოდა“ და „დროებაში“ თანამშრომლობაც შესთავაზა. ეკატერინე სიხარულით დათანხმდა შეთავაზებას. დაიწყო თანამშრომლობაც და მუშაობაც, იგი ჩაერთო საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ერთ დღესაც გიორგი წერეთლის ოჯახში მიწვეულ „დროების“ თანამშრომლებსა და ქართველ საზოგადოების წევრთა შორის ეკატერინე გაბაშვილიც აღმოჩნდა. ამ საღამოს ესწრებოდა ილია ჭავჭავაძე, რომელიც საჯაროდ „კაცია-ადამიანს“ კითხულობდა. აქ გაიცნო ეკატერინემ ილია, აქვე გაიცნო მან ალექსანდრე გაბაშვილი, (მომავალი მეუღლე) განათლებული ახალგაზრდა კაცი, რომელიც გატაცებული იყო „ხალხოსნური“ იდეებით, სოფლის მეურნეობის პირობების გაუმჯობესებისთვის ადგენდა პროექტებს. მას სჯეროდა, რომ სილატაკეში მყოფი ადამიანების ცხოვრების გაუმჯობესება მიწის სწორად დამუშავებით შეიძლებოდა. სწორედ ამ საკითხმა დააახლოვა ეკატერინე და ალექსანდრე. აზრთა თანხვედრამ კი განაპირობა შემდგომში მათი ქორწინება. ეკატერინე იმავე 1871 წელს ცოლად გაჰყვა ალექსანდრე ზაქარიას ძე გაბაშვილს. ახალგაზრდა ცოლ-ქმარმა ცხოვრება სოფელ თხინვალში, გაბაშვილის მამულში დაიწყეს და თეორიული

აზრების პრაქტიკულ განხორციელებას შეუდგნენ. ჯერ ფერმა დაარსეს, მაგრამ ვერ შეძლეს გაძლოლა, მართვა და მოვლა, მიწათმოქმედებას ვერ გაწვდა მხოლოდ თეორიული ცოდნა, აღმოჩნდა, რომ მხოლოდ თეორიამ ვერ განავითარა გამოუცდელი ცოლ-ქმრის წამოწყება. მათ სოფელში მცხოვრები ხალხისგან დახმარება და მხარდაჭერაც ვერ მიიღეს. სოფლის ცხოვრების მძიმე ტვირთი, რომლის ზიდვასაც ახალგაზრდები შეეჭიდნენ, რეალურმა სურათმა მალე დაშალა. ოჯახი საცხოვრებლად თბილისში გადმოვიდა. ეკატერინესა და ალექსანდრეს 11 შეილი ჰყავდათ, მათგან მხოლოდ ხუთი გაზარდეს: ორი ვაჟი და სამი ქალიშვილი. ეკატერინე გაბაშვილი გარდაიცვალა 1938 წლის 7 აგვისტოს სოფელ ახალქალაქში. მისი ნეშტი გადმოასვენეს თბილისში და დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში.

ეკატერინე გაბაშვილის საზოგადოებრივ- პუბლიცისტური მოღვაწეობა

1. ეკატერინე გაბაშვილი იყო მწერალი ქალი, რომელიც უშიშრად, შეუპოვრად გამოდიოდა და არ ერიდებოდა საჭირობოროტო საკითხებზე საუბარს;

2. ის იყო ერთ-ერთი იმ ქალთაგან, ვინც ღიად ამხელდა ქალთა უუფლებო მდგომარეობას;

3. იგი ღიად მოუწოდებდა გლეხებს, გაეგოთ და გაეაზრებინათ სწავლის აუცილებლობა.

ეკატერინე გაბაშვილი ათწლინი ოჯახური ცხოვრებისა და ღიასახლისობის შემდეგ 1881 წელს გამოვიდა საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე. მას შემდეგ, სიცოცხლის ბოლომდე, იყო დაინტერესებული ქართველი ხალხის ცხოვრებით, თვალ-ყურს ადევნებდა ყველა პოლიტიკურ თუ სოციალურ პრობლემას. „19 წლის ვიყავი, როცა გავთხოვდი, წერს ის, მალე დაეწვრილშვილდი, ძლიერ ხელმოკლე ოჯახში ეცხოვრობდი. მე არ დაეუმორჩილდი საზოგადო ხეუდრს დედაკაცისას, ამისთვის დიდი ბრძოლა დამჭირდა. მე იმ ვიწრო კედელს შუა, რომელსაც ოჯახის ღიასახლისობას ეძახიან და რომელიც შთანთქავს ხოლმე ხშირად დედაკაცის სულიერ არსებას, პატარა ჭუჭყრუტანა გავუკეთე და იქიდან მუდამ ყურს ვუგდებდი ჩემი ქვეყნის საზოგადო ზრდასა და მსვლელობას“¹. ეკატერინე გაბაშვილი შორიდან კი არ ადევნებდა თვალს ცხოვრების

¹გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17294.

მდინარებას, არამედ აქტიურად ერთვებოდა მასში და მრავალმხრივ მოღვაწეობდა:

1870 წელს „ღროებაში“ დაიბეჭდა ეკატერინე გაბაშვილის წერილი „გლეხკაცის აზრი სასოფლო სკოლაზე“. იგი წერილში ხაზგასმით საუბრობს სწავლა-განათლების აუცილებლობაზე და მიმართავს გლეხებს: „განა ვერ ხვდებით? როგორ ყველაში გჯობიათ სწავლულნი ხალხნი, როგორც გონიერობაში, ისე ცხოვრებაში, თუ ჭამით, თუ სმით და ჩაცმით? სწავლას უფრო ადვილად მოაქვს კეთილი ცხოვრება, დღიური ლუკმა მარტო ხენითა და თესვით მოიპოვება? არა, თქვენნაირ მხენელ-მთესველს კარგი ცხოვრება ვერ უპოვნია და ვერც თქვენ იპოვნით იმიტომ, რომ ხვნა და თესვასაც სწავლა უნდა, ამიტომ ხვნა და თესვასაც სწავლა უნდა, სწავლა დიდი სამკაულია კაცისთვის და მარტო სწავლას შეუძლია გამოიყვანოს ხალხი ამ უმეცარი მდგომარეობიდან, რომელშიც აქამდისინ არიან ჩაფლული“. ასეთი პრაქტიკული მიდგომით, სწავლისადმი ინტერესის გაღვიძებით ცდილობდა, გლეხები დაერწმუნებინა, რომ მათ შვილებს ესწავლათ. მხოლოდ სწავლას შეეძლო, მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამოეყვანა ხალხი, ოღონდ ამ ხალხს დაენახა და შეეგნო სწავლის აუცილებლობა, არ დაეშალათ შვილებისთვის განათლების მიღება. „არიან კიდევ სხვა ბევრი გზები ცხოვრებისა, წერდა ის, „ხელოვნება, ოსტატობა, მხატვრობა, მწერლობა და სხვა, ნუ იფიქრებთ, რომ თქვენს შვილებს არ შეუძლია ასრულება ყველაფრისა, სწავლას ბევრი რამ შეუძლია. შენიშნულია, რომ წარჩინებული კაცნი ხშირად უფრო თქვენისთანა

ხალხისგან გამოდიან“². ასეთი ხერხით ცდილობდა, ეკატერინე გაბაშვილი ადამიანებისთვის მძიმე მდგომარეობა განათლების არქონით აეხსნა და მიეხვედრებინა სოფელში მცხოვრები ადამიანები სწავლის სიკეთეში.

ქალის უუფლებო მდგომარეობას ეკატერინე გაბაშვილი პატარაობიდან გრძნობდა და განიცდიდა. ბებიას, როგორც ზემოთ ვთქვით, მისი განათლების მიღებას ვერ ეგუებოდა, ხშირად სახლის კარს უკეტავდა და სახლში არ უშვებდა. ამ გზით ცდილობდა ეკატერინეს სწავლისადმი სურვილი დაემარცხებინა. გათხოვდა და ოჯახურ საქმეებს თავს ვერ აღწევდა. დილის ხუთ საათზე ადგომა და გვიან ღამემდე დაუღალავად შრომა, ოთხ კედელში გამოკეტილი ოცნებები, სულ ეს იყო მაშინდელი ქალის მდგომარეობა. ამ ყოფამ შექმნა მოთხრობა „ფრთებდაგლეჯილი“, სადაც ეკატერინე გაბაშვილმა აჩვენა მწერალი ქალის, ქეთოს, ცხოვრების ერთი დღე. მოთხრობაში მკაფიოდ ისმის დედამთილის სიტყვები რძლისადმი: „ვის გაუგონია, გენაცვალე, გათხოვილი ქალი, გაზეთები და წერილები“. მოთხრობაში ქეთოს ქმარიც არაფრად აგდებს ცოლის განათლებას. მწერალი გულისტკივილით გადმოგვცემს ნასწავლი და განათლებული გათხოვილი ქალის (ცოლის) ბედს, თუ როგორ ცდილობს, აუხსნას ქმარს, რომ პატივი სცეს მას: „მე და შენ ერთნი ვართ“. ათქმევინებს მწერალი ქეთოს, თუმცა ერთობა არსად სჩანს ნაწარმოებში, მხოლოდ ჩაგვრათა ქალისა და თავის დახსნის გზის ძიება.

²ეკატერინე გაბაშვილი, გლეხკაცის აზრი სასოფლო სკოლაზედ.- გაზეთი „დროება“, 1870, №1.

ეს პატარა მოთხრობა საგანგებოდ წარმოვადგინეთ იმიტომ, რომ ავტობიოგრაფიულია და სიუჟეტი საფუძვლად დაედო სპექტაკლს „პატარა სცენა“ და დაიდგა კიდევ ახალციხის მაზრაში. ქალთა უუფლებობა მდგომარეობა, რომ აწუხებდა ეკატერინეს, მის ყველა მოთხრობაში ჩანს, მას სჯეროდა, ის ათქმევინებს ქეთოს: „ადამიანები ბოროტნი და შურიანი რომ არ იყვნენ, შეიძლებოდა, ოჯახის მოვლაც და საზოგადო საქმეც შეეერთებინა დედაკაცს, აქ მხოლოდ საჭირო იქნებოდა ცოტაოდენი დათმობა და პატივისცემა“. მართლაც, ქალს ცოტაოდენი დაფასება და პატივისცემა რომ ჰქონოდა, თავისუფლად შეეძლო საზოგადოებრივი საქმისა და ოჯახის საქმის ერთნაირად კეთება, მაგრამ არ იყო პატივისცემა ქალისა. მისი სურვილები და ოცნებები არ უნდა გასცდენოდა ოჯახს. კაცი მუდმივად ბრალს სდებდა ქალს. სწორედ ამ უსაფუძვლო ბრალდებებმა ათქმევინა ეკატერინეს: „წადით თქვენ და თუ ვერ მოგყვებით, მაშინ გვიკიჟინეთ და თუ თქვენ თვითონ ტორტმანებთ, მაშასადამე, ორთავეს ერთად, თქვენც და ჩვენც ჯერ ჩანჩალი, უფერულეა, გვხვდა წილად და ერთმანეთს ნურას ვსაყვედურობთ“.

„ივერიაში“ დაიბეჭდა მეფელეტონე ილია ხონელის წერილი, რომელიც როგორც ჩანს ახირებულად ჩააცივდა ქართველ ქალებს, მისი ერთ-ერთი ფელეტონი, ასე იწყებოდა- „გულსაკლავ და ზარდამცემ ქალების შესახებ ზნეთა დაცემის სურათს დაჰხატავს შთამომავლება,

საყურადღებოდ რაგავარია მათი იდეალი, მათი მიმართულება, მათი საგანი დანიშნულებათა?“³.

წერილში ნათლადაა ჩამოყალიბებული უსაფუძვლო უპირატესობა მამაკაცისა, აბსურდული ბრალდება ქალის მიმართ, რომ ის არაა თანასწორი მამაკაცისა. ეკატერინე გაბაშვილი, იმ დროის ქალთაგან, ყველაზე გამოჩენილი მოღვაწე იყო, ამიტომაც, გაბედა და უპასუხოდა არ დატოვა ბატონი ხონელი.

ილია ხონელის საყურადღებოდ ასეთი სათაურის წერილი ინახება მის არქივში, რომელსაც წამძღვარებული აქვს ქართული ანდაზა- „მოყვარეს პირში უძრახე,მტერს პირს-უკანაო“.წერილში ნათლად იკითხება რამდენიმე მნიშვნელოვანი ასპექტი:

1. ესაა ქალის განათლების აუცილებლობა.
2. მხილება მამაკაცის საქმიანობისა და მათ გვერდზე ქალის როლი და დანიშნულება
3. ისტორიული რაკურსი, ქალის როლის გახსენება.
4. მამაკაცის როლი ქალის განვითარების საქმეში.
5. ანგარებიანი ქორწინების საკითხი ე.წ.(მზითვიანი ქალი), რაც მტკივნეული თემა იყო იმ პერიოდში.

„მოყვარეს პირში უძრახე მტერს პირს უკანაო ქართული ანდაზაა, მაგრამ ქართულივე ანდაზა ამბობს: ქათამი რომ წყალს დალევს ღმერთს შეხედავს თქვე დალოცვილებო რა არის მაგვარი თქვენი უნუგეშეობა და სასოწარკვეთილობა? ნუ თუ, როგორც ქართველი საზოგადოების ცხოვრების მეთვალყურე ვგრე გადაწყვეტით შეგიძლიათ ბრძანოთ ჩვენი ახალი

³გაზეთი „ივერია“, 1885, 209.

თაობის ქალებზედ: „გულსაკლავ და ზარდამცემ ზნეთა დაცემის სურათს დაჰხატავს შთამომავლობის საყურადღებოდ მემეტიანო“. ნუთუ, ასე გაიშიფრა თქვენი ქალის ზნეობითი ღირსებანი, რომ ვინც იმას (განათლებას) ატარებს უთუოდ ზნეობით დაცემულია და ყოვლად გამოუსადეგარი ქვეყანაში? განა თქვენ არ მოგეხსენებათ, რომ ყოველ საუკუნეში, ყოველ ქვეყანაში, ყველა ხალხს, თვით უპირველეს განათლებულ სახელმწიფოშიც მაგ: ამერიკაში, სადაც დედაკაცი ყველაფერში თითქმის ერთ წრეზე სდგას მამაკაცთან. ნუთუ მთელი ადამის შთამომავლობა ეერაფერს მოახერხებდა მოდის გასაცოცხლებლად? რომ ასეთი სათნო ყოფილიყო დედაკაცის ზნეობისთვის. იმედი მაქვს ამ სიტყვებს მოდის გამასხარავეებაში არ ჩამომართმევთ, მე მხოლოდ ამას მოგახსენებთ, რომ მართლა რა არის უმრავლესობა ჩვენი ესრედ წაკიდებულის განათლებულ ქალებისა? რა გვარია მათი იდილია? მათი მიმართულება? მათი საგანი? (რასა ან რაში?) და დანიშნულება?

მართლა და რა არის უმრავლესობა ჩვენი განათლებულის კაცებისა, ამავე კითხვით რომ მოგმართოთ, ჩვენ ქალებმა, თქვენ კაცებს, ნეტავ რას გვიპასუხებდით თქვენა? და თუ მოგვიგებდით რასმე, განა თქვენი პასუხით სხივს მოჰყენს ჩვენი მამაკაცების ღირსებას?

რა გააკეთეთ თქვენ, რომ ჩვენ უკან ჩამოგრჩით? რითი ისახელეთ თავი, რომ ჩვენ გვერდი არ დაგიმშვენეთ? ჩვენი მამანი მარად ნეტარნი, როდესაც იბრძოდნენ ჩვენი დედანიცა ნამდვილი მათი მეუღლენი

იყვნენ, ხელსუწყობდა მათს, იარაღს უფერვდა, ნუზღს უმზადებდა, ქმარს, ძმას, შვილს ბრძოლის ველზე ისტუმრებდა და უვაჟკაცო ოჯახს თვითონ აწყობდა და აყვავებდა.

დღეს რას აკეთებთ თქვენა - ჩინოვნიკობთ?და განა დედაკაცები კი გაფაციცებულნი ალაგებს არ ეძებენ კანცელარიებში? განა დღითიდღე არ მატულობს ქალების რიცხვი საზოგადო ასპარეზზე გამოსასვლელად, ცოტა ქალები არიან მასწავლებლად სასოფლო და სამოქალაქო სკოლებში, მუსიკის მასწავლებლები, მკეველები, ტელეგრაფები სტანციებში, ამასთან, იმასაც ნუ დაივიწყებთ, რომ დედაკაცების ჩვენში საასპარეზო მოედანი ჯერ ძლიერ ვიწროდ არის შემოფარგლული, თორემ იქნება ადვოკატობაც დაგვეწყო. რაც შეეხება საოჯახო საქმეს, არც აქ ჩამორჩებიან ქალები კაცებს, ჩვენმა თუ მთლად ახალი თაობის კაცებმა არა, მამეტებულმა უმრავლესობამ სოფელი უარჰყო და ქალაქებს მიაწყდა, თავის განათლებული გონება სოფლის ვიწრო, უფერულ ცხოვრებას არ შესწირა. ქალებიცა დამარტოვებულნი მიიღტვიან ქალაქების ბულვარების სატკეპნელად. ქალი ყოველთვის თანამგზავრია კაცისა, მიჩვენეთ ერთი მაგალითი ქვეყანაზედ, რომ ქალი ყოველთვის კაცის ზნეობის სარკე არ ყოფილიყოს, ქალი ყოველთვის და ყოველგან კაცს აჰყოლია და დაჰყოლია ასე აღფრთოვანებულა კაცი სიძლიერით და დაცემულა იმის ზნეობრიობის სიძაბუნით, სოფიო განა სოლომონის მეუღლე არ იყო? სამშობლოს ერთგული ქალი, ქეთევანი ნამდვილი გმირი ქალი-დედა და თამარი

აყვავებული საქართველოს სიქადული. თუ ჩვენს ქალებში ბევრ სიკეთეს არ ვხედავთ, ამის მიზეზი უნდა ვეძიოთ თვით ჩვენ კაცებში.

რა იდიალი გაქვთ თქვენ კაცებს რომ ჩვენ არ თანაგიგრძნოთ? და თუ ჩვენ არ გინდათ გაგვიმხილოთ, რაღას გვსაყვედურობთ, რომელ რაზმს გაუძღვეთ ან რომელს მივსდით? გვიჩვენეთ თქვენ და თუ ვერ გვიჩვენებთ მაშასადამე ერთმანეთს ვერას ღავაყვედრით, ღიახ, საზოგადოდ, რომ გადავხედოთ ჩვენ ახალ დროებას ბევრ სინათლეს ვერ დავინახავთ იმის მსვლელობაში. სილაშზე სიყვარულისთვის მოვლინებული სწორედ რომ ქალია. ამ ცოტა ხანში თითქმის მე მოვიარე თავიდან ბოლომდე ჩვენი ქვეყანა და ჩვენდა სასიხარულოდ ძლიერ ბევრს სანუგეშებელ და ბრწყინვალე აზრებით შეჭურვილ დედაკაცს შევხვდი, თუმცა ნიჰილისტური სათვალე, ნაღები და გაკრეჭილი თმა ქალებს შეუცვლიათ, მაგრამ ცხოვრებასთან საბრძოლველად უკეთესი შეიარაღებულან სწავლითა და განათლებით.

ურჩევ ბატონ ხონელს უფრო კეთილის მონდომებით დააკვირდეს დედაკაცის ცხოვრებასა და თვითონ დარწმუნდება ბევრში, ფრიად და ფრიად უსამართლოა ჩვენს განათლებულ ქალებთან. უბრალო პატიოსნება, რომელიც ყოველ კაცს წინ უნდა მიუძღოდეს ყოველ თავის საქმეში. არა ძმაო ნუ დავიწყებთ ჩვენ ერთმანეთის კიცხვას, თორემ მტერს გავახარებთ და მოყვარეს არას ვარგებთ, უმჯობესია ერთმანეთს მეგობრულად ხელი გაუშვიროთ და ერთმანეთის დავრდომილი ძალა საერთო ღონით აღვადგინოთ.

დედაკაცი უფრო ადრე იწყებს ცხოვრებას, უფრო მოუმზადებლად ადგება ცხოვრების ეკლით მოფენილს გზას, უფრო სუსტია ფიზიკურად, უფრო ნაკლებ შეუძლია თვითმოქმედება მინამ მამაკაცს, მაშასადამე თქვენი ვალია შეავსოთ ის ნაკლი, რომელიც ჩვენში მოიპოვება და ხელი მოგვცეთ მაგრად ფეხისმოსაკიდებლად. იყო ერთი დრო და ძლიერ დიდი ხანი არ არის მას აქეთ, როცა ყმაწვილი კაცი ყმაწვილ ქალს, რომ გაიცნობდა პირველ საჩუქრად უძღვნიდა მას კარგ წიგნს, პირველი ამის სიტყვა პატივისცემის გამომხატველი იყო. კაცი ყოველთვის სცდილობდა დედაკაცისთვის შეეგნებინებინა, იმ წმინდა იდეალის თაყვანისცემა, რომელზედაც თქვენა გაქვთ ძლა, სწავლა, მიმართულება, რომელიცა თითონ შეიცნო ჭეშმარიტი მეცნიერების წყაროებიდან და რომელსაც დედაკაცი თავისი საზოგადოების მდგომარეობით მოკლებული იყო. მაშინ დედაკაცი, კაცში ხედვდა თავის მომხრეს, თავის ამხანაგს, თავის ზნეობრივ ამაღლებულობის ქმნილებასა და თითონაც ცდილობდა იმათ თვალში ამაღლებულიყო ზნეობასა და წარმატების გზას შესდგომოდა.

ქალი თუ არა სიყვარულით მაშინ ქმარს არ გაჰყვებოდა და თუ, კაცი უყვარდა არ დასდევდა იმას, თუ რა შეძლება ჰქონდა იმის მომავალ მეუღლეს, დღეს თქვენ სძრახავთ დედაკაცს, იმას თვალი მხოლოდ შეძლებული საქმროს დასაჭერად აქვს დაჭყეტილი, ეგ მართლა საძრახისია და ზნეობით დაცემის ნიშანია, მაგრამ, ის მხოლოდ მაგიერს გიხდით

თქვენ, თქვენ, რომელსაც დედაკაცის ღირსებასა და პატივს მხოლოდ მისი მზთვის რაოდენობით ზომავთ⁴.

ეკატერინეს გაბაშვილი მუდმივად იბრძოდა ქალების გამოფხიზლებისკენ, გააქტიურებისკენ, მას სწამდა, რომ განათლებული, ცხოვრების ასპარეზზე გამოსული ქალი, ქვეყნის სასიკეთო მომავალს შექმნიდა. ქალთა კრებაზე თქმული მისი სიტყვიდან, ეს ფაქტი ცხადი ხდება, როდესაც ილიას ჭავჭავაძის გარდაცვალების შემდეგ, შეიკრიბენ სქართველოს ყველა კუთხიდან და გადაწყვიტეს შეექმნათ, ილიას ნაანდერძევი-„საეროვნებო ფონდი“. ეს აზრი ეკატერინე გაბაშვილმა ასე შეაფხა: -„ეს აზრი დიდია და ჩვენი მომავლისთვის ჩვენი საზოგადოებრივი ზრდისთვის სასიცოცხლო“ და მოუწოდა ქალებს: „ქალი დიდი ძალაა, ქალი თუ გატაცებულია ეროვნული გრძნობებით, კლდეებს შეძრავს, ქვეყანას პირს უბრუნებს, ქართველი ქალი თუ მოინდომებს მიღონებს შეაგროვებს, ყოველი გროში ამ დიდ საქმეზე შემოწირული მოიტანს სანაქებო შედეგს და ნუ გაექცევით ამ წვლილის შეგროვებას საერთო საღაროში შესატანად. აი ქართველნო დედანო, რა დიდის საქმისთვის გიწოდებიან თქვენცა თქვენი ქვეყნის მომავალი, შეებით ამ საქმეს დიდი და პატარანი, თავადი და გლეხნი, მუშა და ბატონი და

⁴გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი. ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №242.

ეკატერინე გაბაშვილი წერს ბარბარე სულხანიშვილს „ივერიაში“ დაბეჭდილი ილია ხონელის წერილის შესახებ, რომ „მე მისი წერილი უსამართლოდ ვკან და გულმტკივნეული პასუხი მივეცი ბატონ ხონელსო“.

შეერთებული ძალით, ერთობით, შეგნებით ხელი მიეცით ერთმანეთს და სეროვნო საქმის საძირკვლის ჩაყრას შეუდექით“⁵.

ეკატერინე გაბაშვილი მუდმივად მოუწოდებდა ქალებს გააქტიურებისკენ, რომ მათ ძალისხმევა არ უნდა დაეშურებინათ საქვეყნო საქმისთვის. აძლევდა სტიმულს და ახსენებდა წარსულს, რომ ქართველი ქალი არასდროს ყოფილა საზოგადოებრივი ცხოვრების მიღმა, მოუწოდებდა ქალებს ერთიანობისკენ, ეკატერინე გაბაშვილს სწამდა, რომ კაცისა და ქალის ერთობა, თანასწორობა, ყველა სასიკეთო ეროვნულ საქმეს წაადგებოდა.

„ქართველი ქალი არსდროს ყოფილა გათელილი ეროვნული ცხოვრების წინსვლაში, მას ყოველთვის საპატიო ადგილი სჭერია და ჩვენ ნუ გადაუხვევთ ჩვენს ეროვნულ ტრადიციებს, პირიქით, ჩვენ უნდა უარყოთ ჩვენი ქართული თქმულება „საცა არა სჯობს გაცლა სჯობსო...“ და ჩვენ მეტი ალლო, მეტი შეგნება აღორძინებისა გამოვიჩინოთ, ამისთვის კი შეერთებული ძალაა საჭირო და აი, ბატონებო შევერთდეთ შევკავშირდეთ, ერთი იდეალი ჩავისახოთ და ყოველის გზით გავსწიოთ ამის აღსასრულებლად რათა მთელი კაცობრიობის ქალთა კონტექსტში ჩვენი საკუთარი, ქართული, ეროვნული აკორდიც შევიტანოთ“⁶.

⁵გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17281.

⁶ილია ჭავჭავაძის ფონდის შექმნის იდეა აღტაცებით მიუღიათ ქალთა კრებაზე, აურჩევიათ დელეგატები პროვინციაში, მაგრამ დღემოკლე აღმოჩნდა თურმე აღნიშნული ფონდის საქმე.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში „ქალთა საკითხი“ აქტუალური გახდა მსოფლიოში, შეიცვალა სოციოპოლიტიკური და სოციოკულტურული მდგომარეობა, დაიწყო გარღვევა იმ სივრცისა, რომელი სივრცეც ქალს დიასახლისობის რეალში აქცევდა, ქალებს გაუჩნდათ მოთხოვნილება საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიურად ჩართულობისა, ეკატერინე გაბაშვილს არც ეს ფაქტი დარჩენია ყურადღების მიღმა, პირიქით იგი გამოეხმაურა მსოფლიო მოვლენებს და სიტყვითაც მიმართა ქართველ ქალებს:

„ბატონებო ყველას მოგეხსენებათ, რომ მთელს ევროპაში „ქალთა საკითხი“ სადღეისო კითხვად არის გადაქცეული და მთელი საზოგადოება გაფაციცებით ადევნებს თვალს თუ როგორ გადაწყდება ეს უდიდესი კითხვა. კაცთა ცხოვრებაში აღრეული ქალები საკვირველია უნდა ეწყობოდნენ ამ საქმეს და ამისთვის თითქმის ყველა ევროპის დიდ ქალაქებში დრო გამოშვებით იკრიბებიან ქალთა დელეგატები, იმუშავენ პროგრამებს, ირკევენ და ამზადებენ ამ საკითხს. რუსეთიც რასაკვირველია არ ჩამორჩება სხვა ქვეყნებს, ქალთა კრებები მოეწყო რუსეთის რამდენიმე დიდ ქალაქში, არსებობს ქალთა კლუბი, ქალთა ლიგა, რომლებიც გაფაციცებით მუშაობენ რომ თავიანთი გადაწყვეტილებებითა და ძალისხმევით შეუერთდნენ საერთო ქალთა ბრძოლის საკითხს. ჩვენში კი ამ უკანასკნელ ხანებში, თითქმის ყველა საქართველოს ქალაქებში დაარსდა ქალთა წრეები, რომელნიცა აპირებენ გამორკვევას თავიანთი მდგომარეობისა და დროთა და მოთხოვნათა შესაფერად შეიარაღებას.

თბილისი, როგორც საერთაშორისო ქალაქი ყველაზე მეტად გაითქვიფა სხვა ერთა შორის და ამიტომ თბილისელი ქართველი მანდილოსანი, სხვა ჩვენ მხარეთა მანდილოსანთა შედარებით, შესამჩნევად არიან ეროვნულ აზრს მოკლებულნი, ყველა ჩემი ნათქვამის დანახვა ყველასათვის თვალსაჩინოა და ამიტომ ბევრჯერ იყო გამოთქმული სურვილი საერთო ქალთა საქმის მოწყობისა, მაგრამ საუბედუროდ აქამდის თვალსაჩინო ვერა მოეწყო რა. დღეს ერთი ჯგუფი ქართველი ქალებისა კიდევ შეუდგა ამგვარი აზრის გავრცელებას და თან იმედოვნებს, რომ იმისი ხმა არ დარჩება ღაღადებად უდაბნოსა შინა. ყველა დროს თავისი ქურუმნი უნდა მსახურობდეს, ყველა მომწიფებული აზრი და საქმე უნდა მოეწყოს თავის დროზე, თორემ ჩამორჩენილნი დაიმსახურებენ სახელს გაველურების მოდგმისას და ეს კი დაუმსახურებელი შეურაცხყოფა იქნება ჩვენის წინაპრების დიდებისა, რომელთა ზნეობრივი ძალა ყოველმხრივ აღიარებული ყოფილა⁷.

ეკატერინე გაბაშვილის სახელი ისმოდა ილიასა და აკაკის გვერდით. არ ყოფილა არც ერთი საზოგადოებრივი საქმე, რომ ეკატერინეს მონაწილეობა არ მიეღო. ეკატერინე გაბაშვილის ხელმძღვანელობით შეიქმნა პირველი ქალთა სკოლა გორში. მან თავისი წვლილი შეიტანა ქართული თეატრის განვითარებაში. ეკატერინე გაბაშვილი ეწეოდა მთარგმნელობით საქმიანობას, იყო

⁷გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №360.

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წევრი (1879-1927), ამავე საზოგადოების გამგეობის წევრი (1880), საპატიო წევრი 1914 წელს.

ეკატერინე გაბაშვილის თაოსნობით დაარსდა ქალთა კლუბი 1905 წელს. „მაშინ ჩვენ ქალებიც ავხმავდით, პირველმა კრებამ, რომელიც ჩემს სახლში იყო გამართული, იმდენი მსურველი გამოიწვია, რომ არამც თუ ჩემს სადგურში, მთელი ქუჩა სავსე იყო. 1895 წლიდან 15 წელი ხელმძღვანელობდა ეკატერინე ქალთა სამკერვალო სკოლას, რომელიც თავის სახლში ჰქონდა გახსნილი. ეკატერინე გაბაშვილს დიდი წვლილი აქვს შეტანილი ქართული ბიბლიოთეკის დაარსებაში, ასევე მუშაობდა „მთარგმნელ ქალთა კოლეგიაში“. ეკატერინე ჩაბმული იყო ქალების მიერ წამოწყებულ საქველმოქმედო საქმიანობაში და ცდილობდა, დახმარება გაეწია საზღვარგარეთ სასწავლებლად წასული ახალგაზრდებისთვის. იგი იყო პირველი ინიციატორი საბავშვო ჟურნალ „ჯეჯილის“ დაარსებისა. მონაწილეობდა ჟურნალების „ნობათისა“ და „ნაკადულის“ დაარსებაში.

ეკატერინე გაბაშვილი, ცხადია, განსხვავებულია იმ ეპოქის ქალებისგან. მისი აქტიური ცხოვრება, კერძოდ, მასწავლებლობა 1868 წელს იწყება - 17 წლის ასაკიდან, როცა პანსიონი დაამთავრა და მშობლიურ ქალაქ გორს დაუბრუნდა, მას უკვე გადაწყვეტილი ჰქონდა, ყოფილიყო მასწავლებელი. თუმცა იგონებს რომ „ჯერ კიდევ 13 წლის ვიყავი ზამთრის საღამოს, გამოვდიოდი გარეთ, ჩენი მოსამსახურის ბიჭს, სიმონას, კითხვა

ვასწავლო“⁸. ზაფხულობით, როცა ეკატერინე სოფელში მიდიოდა, მის სახლში მუდამ ბავშვების ხმა ისმოდა. ის სრულიად უსასყიდლოდ ასწავლიდა სოფლის ბავშვებს წერა-კითხვას. შუადღის შემდეგ დიასახლისების ჯერი ღებოდა. თავის მოგონებაში წერს: „მამაკაცები მინდორში იყვნენ, სთიბავდნენ, მე კი ვფიქრობდი, დედაკაცების შესაფერად მომეწყო ჩემი დრო და საქმიანობა, ეუკითხავდი, კებაასებოდი, ხელსაქმის ნიმუშებს ეუჩვენებდი, მე კი კმაყოფილი ვიყავი“⁹.

სოფელში დაწყებული მასწავლებლობა გაგრძელდა ქალაქ გორში, (1868 წ), სადაც ეკატერინემ დაუზარელი შრომით „კარგი მასწავლებლობის“ სახელი მალევე დაიმკვიდრა. „რადგან ჩემი მეთოდი სწავლებისა უფრო ადვილი იყო, გაუწიე მეტოქეობა „შინა ოსტატებს“, წერს ის. სკოლის გახსნისთვის პირველი ნაბიჯის გადადგმაც აქედან იწყება. „სომხების ეკლესიის მხედელმსახურებს აზრად ჰქონდათ ქალთა სკოლის დაარსება, მომმართეს მე და მთხოვეს ეს საქმე მომეწყო და მევე ეყოფილიყავი მასწავლებელიცა და ხელმძღვანელიც, მე დიდი სიხარულით ვიკისრე ეს საპატიო ვალდებულება. სამი კვირის განმავლობაში გამოვაწყობინე საკლასო ოთახი, გამოვაწერინე სახელმძღვანელო წიგნები თბილისიდან ქართული და რუსული, დაფები დავალაგებინე და მოწაფეების მიღებას შევეუდექი, აუარებელი მსურველი აღმოჩნდა სწავლისა,

⁸გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17294.

⁹გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17028.

პირველი ნაკადი 50 მოსწვლე მივიღე“¹⁰. ასე გაიხსნა ეკლესიის გაღების ერთ პატარა დაბაღ, მიკუნჭულ, ოთახში მოქალაქეთა თხოვნით და ეკატერინეს ძალისხმევით სკოლა. 50 მოზარდიდან მხოლოდ მესამედი იყო ქართველი. ეკატერინე მაშინვე მიხვდა, რომ გორელი სომხობა უკვე თითქმის გაქართველებულიყო, ამიტომაც იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენითა“ და მისივე დარიგებით, რომ „სწავლების დაწყება იმ ენაზე წავა წარჩინებით, რომელზედაც ბავშვი ლაპარაკობსო“, მასწავლებლობას შეუდგა. მეთოდმა გაამართლა. ცხრა თვის განმავლობაში ეკატერინეს მოსწავლეები ეუფლებოდნენ ორივე ენას, ქართულსა და რუსულს. გამოცდები, საჯაროდ ჩატრადა და წარმატებით ჩააბარა ყველა მოსწავლემ, ეკატერინე გაბაშვილი ასე იგონებს ამ ამბავს, როდესაც მისი, როგორც პედაგოგის, შეფასების დრო დამდგარა:- „ბატონებო, ზომ მოისმინეთ თქვენის ყურით, ის, რაც ერთმა ადამიანმა გააკეთა, თქვენი შვილებისთვის, ეს 17 წლის ქალი ეკატერინე თარხნიშვილია, აქ მეტმა ჩემმა ძალამ და ღონემ ველარ გაუძლო, ველარ აიტანა მოსმენა და გავიპარე იმ კარებიდან, საიდანაც ეგზამენების დროს ვიჯექი და იქიდან გულის თრთოლვითა და მუხლების ცახცახით ვისმენდი იმათ შედეგებს“. ეკატერინემ მოიმკა თავისი შრომის ნაყოფი. ეს იყო პირველი მისი წარმატებული საქმიანობა.

გათხოვების შემდეგ სოფელ თხინვალში საცხოვრებლად წასული ეკატერინე ქალთა სკოლას

¹⁰გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეში, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №14853.

დააარსებს. იმ მიტოვებულ და მივიწყებულ სოფელში დაუზარლად და ენთუზიაზმით იწყებს მასწავლებლობის მძიმე საქმეს. თუმცა მალევე დაწვრილშვილდება. ქმრის გარეშე მარტო სოფელში ცხოვრება უჭირს და თბილისში გადმოდის მეუღლესთან და სხვა საქმეებში ერთვება.

აღსანიშნავია, რომ ეკატერინე გაბაშვილისთვის თავის ღროზე მამას უთქვამს: „ის კაცი, რომელიც სამ ადამიანს მაინც ასწავლის წერა-კითხვას, მაღლიერების ღირსია, ვინძლო, ეცადო, შენც მაღლიერება დაიმსახურო“. მან გაამართლა მამის „ანდერძი“. „კატო ბუნებით პედაგოგი იყო, კიდეცა იმით აიხსნებოდა, რომ იგი ყველგან, სადაც კი მოხვდებოდა, სკოლაში, ოჯახსა თუ ქუჩაში, აგროვებდა წერა-კითხვის უცოდინართ და გატაცებით წერა-კითხვას ასწავლიდა. კატო, მართლაც, რომ მოძრავი სკოლა იყო და მისი დახმარებით მრავალს აუხელია თვალი“¹¹. ეს შეფასება ცხადყოფს ეკატერინეს დაუღალავ პედაგოგიურ შრომას. მას ეს საქმე სიკვდილის ბოლომდე არ დაუმთავრებია. ის იყო მთელი თავისი არსებით პედაგოგი, ღირსეული და მისაბაძი. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეკატერინე გაბაშვილს თავის სახლში გახსნილი ჰქონდა პროფესიული სკოლა. სკოლის გახსნასა და არსებობას, რა თქმა უნდა, მატერიალური სახსარიც დასჭირდებოდა, მარტო შემოწირულობით ვერ ისაზრდოებდა. აღნიშნული სკოლის გახსნის საკითხით ეკატერინემ წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას მიმართა. ილია ჭავჭავაძე დიდი სიხარულით შეხვდა ამ ამბავს. ილია ისედაც იყო

¹¹აღექსანდრე მიქაბერიძე. სახალხო განათლების ქართველი მოღვაწეები. სახალხო მასწავლებლები.- კრებული II. თბილისი, 1955, გვ. 24.

ყველა ადამიანის გვერდზე მდგომი, ვინც სასიკეთო საქმის წამოწყებას ცდილობდა. ეკატერინესთვის ილია იყო გზის მაჩვენებელი, მრჩეველი, იგი მუდამ ღიდი პატივისცემითა და მოწიწებით მიმართავდა ხოლმე ილიას. მის წერილებში განსაკუთრებულ ადგილის იკავებს მოგონებები ილია ჭავჭავაძეზე, საიდანაც ნათელი ხდება მისი მოკრძალებული პატივისცემა ილიასადმი, ხელნაწერ მოგონებებში არის ფურცლების მთელი წყება სათაურით:

„რამდენიმე შეხვედრა ილია ჭავჭავაძესთან-დახასიათება“. ცხადია ილიასთან შეხვედრა ეკატერინე გაბაშვილისთვის დაუვიწყარი შთაბეჭდილებაა, ამიტომაც დეტალურად წერს ამ ამბავს:

„იქნებოდა 77 წელი ან ცოტა ან ცოტა გვიან, ტასო, თუმანიშვილის ქალი შემოვიდა ჩემთან და მთხოვა როგორც ყოველთვის გვეყოლოდი ს.თ.ბ. წლიურ კრებაზე. მე ჩემს ქმარს შევხედე მინდოდა იმის აზრი გამეგო ამ გამეორებაზე, იმან კი თვალი ამარიდა, ამიტომ ვყოყმანობდი გადავწყვიტე პასუხი არ გამეცა მეგობრისთვის, ტასო მიხვიდა და თვითონ შეეხმაურა ჩემს ქმარს, ბატონო ალექსანდრე თქვენ კი არ მიბრძნდებით ბანკის კრებაზედ? ამბობენ ძალიან საინტერესო ბაასი იქნებაო, სანდრომ ყოყმანით მიუგო -ცოტაოდენი სამსახურის საქმე მაქვს დავალებული და თუ ადრე დავამთავრე იქნება შევიარო.

უფრო კარგი სიხარულით შესძახა ტასომ, წამო, წამო, გენაცვალე, ბატონი სანდროც იქ მოვა და იქიდანაც ერთად დაბრუნდებით.

რასაკვირველია სული მიწაყნაყნებდა წასასვლელად, მაგრამ მაინც შეეხედე ქმარს, რაკი ეს პირველი შემთხვევა იქნებოდა, ქალის ბანკის კრებაზე დასწრებისა.

- წადი თუ გინდ, მე რას მეკითხები უკვე ორი საათია კრება კი სამზეა გამოცხადებული. აბა,ჰა, რაღას ელი! თუ მივდივართ დროზე მივიდეთ დამაშურა ტასომ. წავედით დაგვიანებული დრო რომ შეგვემოკლებინა სულ სირბილით გავიადრთ ვერიდან სოლოლაკის ქუჩამდე, სადაც მაშინ ბანკის სადგური იყო და კრებაც იქვე იყო დანიშნული. სწორედ დროზე მივედით, ბანკის მოგებზე ანგარიშების კითხვა გაეთაყვებინათ და მოგება გამორკვეული იყო და ფულის განაწილებაზე იყო სჯაბაასი, ფულის მთხოვნელები მრავალნი აღმოჩნდნენ, მეტდრე მოსწავლეთა მშობლები, რომლებიც ღიდი გაჭირვებით ცხოვრობდნენ ქალაქში, მაგრამ ბანკის თავჯდომარემ, ილია ჭავჭავაძემ, სასწრაფოდ შეაწყვეტინა მდივანს პრეტენდენტებთა სიის კითხვა და მოკლედ სთქვა: ჩვენ ვფიქრობთ და თქვენც დაგვეთანხმებით, უთუოდ, რომ ის რამდენიმე ათასი თუმანი, რომელიც წელს ბანკს მოგება აქვს არ გავფანტოთ, ჩვენ ერთი ღიდი საქმე გვადევს კისერზე, სათავადაზნაურო სკოლის შენახვა და ყოველი გროში მოგებისა თავადაზნაურთა შვილების აღზრდას უნდა მოეახმაროთ და თუ რამე გადაგერჩება ამ სკოლის კარი ცოტა ფართოდ უნდა გავაღოთ და არათავადის შვილებიცა შევიფაროთ, სწავლა და მხოლოდ სწავლაა უმთავრესი ჩვენი გასაჭირი, მსჯელობა მალე შეწყდა მთელი მოგებული ფული გადადებული იყო ვაჟთა სკოლის მოსახმარებლად.

„ვაჟთა სკოლებს“ შეეძახე მე და ზეზე წამოვდექი, ჩემის გაკვირვებისა, რომ ქალებს კი არ იხსენიებთ ავადაზნაურთა შეილებად, მაგრამ უღონო, სრულიად უღონო აღმოვჩნდი საზოგადოებაში გაბედული ლაპარაკისა, აქეთ-იქით ტაში დამიკრეს, ნათლად ჩემი აზრის სიძარტლისა, მაგრამ ძლიერ მდუნედ, მით უფრო რომ გადაწყვეტილება ერთ ხმად იყო მიღებული. დაეწერე წერილი პროტესტისა საზოგადოებამ პირველითგანვე არ იზრუნა, ქალ-ვაჟთა სწავლა გაერთიანებული უნდა ყოფილიყო მეთქი.

კრების დამთავრებიდან მესამე-მეოთხე დღეს მიწვეული ვიყავი ჩემ მულთან, თბილისის მსაჯულის ივანე პოლტარაკის ცოლთან, კვირა დღე იყო, ქუჩაში ხალხი დადიოდა მე კარგა გზა მქონდა გავლილი სოლოლაკამდე სადაც ჩემი მული ცხოვრობდა და დაგვიანებით მივედი, ჩვეულებრივი სტუმრები კვირა დღეებისა, ნათესავები და მეგობრები გაშლილ სუფრას შემოსხდომოდნენ, ჩემს დანახვაზე უცებ ახმაურდნენ, მობრძანდით, დაბრძანდით ქალბატონო ეკატერინე და დიდის ყურადღებით დამსვენეს საუკეთესო ადგილას, მე დიდად გაკვირვებული დაერჩი ამ არაჩვეულებრივი ყურადღებით და ცოტა არ იყოს ავიბუზე. სტუმრებს შორის იყო ერთი ყმაწვილი კაცი ონიკაშვილი, ხუმარა და ლაზღნდარა, წინ გადამიშლა იმ დღის რუსული გაზეთი „ობზორი“ მაშინვე თვალში მომხვდა ჩემი გვარი და სახელი, ხელახლად ახმაურდა მთელი მოსადილე კრებული, დიდი ყურადღებაა ნიკოლაძისა თქვენდამი მიქცეული, თქვენი აღძრული კითხვის შესახებ (ნიკო ნიკოლაძე იყო „ობზორის“ რედაქტორი). მთელი სადილი ჭირის ოფლის წმენდით გავატარე, იმით ვიყავი

გაოცებული რომ ამ გაზეთმა და დიდებულმა მისმა რედაქტორმა ყურადღება მიაქცია ვილაც მჯღაბენელი ქალის ნათქვამს (დავაზუსტოთ რომ, ეკატერინეს წერილი ქალთა აღზრდის შესახებ უკვე „დროებაში“ იყო დაბეჭდილი)¹².

აღნიშნული მოგონება ილია ჭავჭავაძის ნახვას აღწერს, მაგრამ კარგ მასალას იძლევა მაშინდელ მდგომარეობაზე, საყურადღებოა რამდენიმე აქცენტი, რომელიც ნათლად იკვეთება წერილში 1. რომ ჯერ კიდევ ქალთა სწავლის საკითხი მიუღებელი იყო საზოგადოებისთვის. 2. ქალის მიერ საკუთარი აზრის გამოთქმა უცხო და მიუღებელი იყო, როგორც თავად ქალისთვის ასევე საზოგადოებისთვისაც.

ეკატერინე გაბაშვილის მოგონება 2, რომელიც ასეთივე ნუმერაციითა კვლავ ილია ჭავჭავაძისთან შეხვედრას გადმოგვცემს, მისი მოგონებების გაცნობისას ცხადი ხდება როგორი მნიშვნელოვანია და დაუეიწყარი მისთვის ყველა ის დღე, რომელიც ილიასთან შეხვედრას ეხება:

„კვლავ ტასო თუმანიშვილი ეს ჩემი განუყრელი მეგობარი ყოველ საზოგადო საქმეში, ბილეთი მომცა ზვალ-მუხრანსკის სახლში წერა-კითხვის საზოგადოების კონცერტია გამართული, ეინ გინდა რომ არ იღებდეს კონცერტში მონაწილეობას, მუსიკალური სკოლის პროფესორები და მშვენიერი იშვიათი დეკლამატორი დავით ერისთავი(გლუხარიჩი).

¹²გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეში, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17028.

მეორე ღღეს ადრიანად წაველ ტასოსთან, ისიც ისე ავადელვე ჩემი მოუთმენლობით ადრე ავედით, კლუბის დარბაზი ოდნავ იყო განათებული, ჯერ სკამებიც არ დაელაგებინათ, მარტო ზალის ბოლოში ვიღაცანი ფარდს ვერ აწყობდნენ და სიცილ ხარხარი გაისმოდა. დარბაზის ბოლოში ერთი სკამი იდგა უთუოდ მასწავლებლისთვის და ჩვენ კუთხეში მივიყუეთ. ნელ ნელა იკრიბებოდნენ კონცერტის მომწყობნი, მონაწილენნი, თითო-ოროლა ჩვენებური ადრიანად მომსვლელნი. ბოლოს საიდანაც ჩამოვიდნენ რამდენიმე წვერი წერა-კითხვის საზოგადოებისა, მათ შორის ილია ჭავჭავაძე, რომელიც მაშინვე ჩვენკენ წამოვიდა, როგორ მოვიფიქრებდი, რომ ის გადმოლხავდა უშველებელ ზალას, იმიტომ რომ ჩვენთვის პატივი ეცა და გაგვიკვირდა. როცა მოგვიახლოვდა მდაბლად თავი დაგვიკრა საშინლად შეეკრთით, ეს, ისეთი მოულოდნელი პატივისცემა იყო, რომ მთლად დავიკარგეთ, გაეწითლდით, ენა ჩაგვივარდა და ორივე ისე ვიდექით იმის წინ, როგორც ცუდლუტობაში დაჭერილი ბაღლები. ილიაც გაწითლდა, დაეკარგა სიტყვის თქმის ილაჯი და უხერხულად დაჯდა, ჩვენც დავსხედით ცოტა მოშორებით.

შეიძლება არავინ არ მოვიდეს და წერა კითხვის საზოგადოება ცარიელზე დარჩეს -თქვა ილიამ და უცებ ადგა, გამოგვეთხოვა, ამასობაში დარბაზი მოაწყვეს, მალე ოღლა ჭავჭავაძისაც მოვიდა, მორთული და მხირული, რამდენიმე ახალგაზრდა არისტოკრატი ქალიშვილებით გარშემორტყმული, დარბაზის კარებთან დადგა და მოსულ სტუმრებს როგორც დიასახლისი ესალმებოდა. აუარებელი ხალხი შეიკრიბა ყველა წრის საზოგადოება:

ინტელიგენცია, მოსწავლენი, მასწავლებელნი, ყველანი მხიარულნი, მომღიმარნი, ერთი სიტყვით საღამო გაჩაღდა. დამთავრდა თუ არა პირველი განყოფილება ჩვენ დავიძარით მეორე დარბაზში გასასვლელად, წინ გადაგვეღობა ოღლა და გვთხოვა დავრჩენილიყავით ზალაში. ოღლამ თავისებური სიცილ-ხარხარითა და იქით-აქეთ რხევით გადმოგვცა რომ ილიასგან არის მოგზავნილი, -ილიამ ამიხსნა თქვენი და მისი შეხვედრა, დამავალა ამეხსნა თქვენთვის თუ როგორ არის მოხარული რომ ქალმა პირველად აღძრა აზრი ქალთა განათლებაზეო, მინდოდა დავპირებოდი პირველივე შეხვედრაზე ვისარგებლებდი და ამათ კეთილ და საჭირო საქმეს უთუოდ განვიხილავთო.

ეკ, რა ბედნიერება იქნებოდა ილიას თავად რომ ეთქვა ჩემთვის დანაბარები“გაუფიქრია ეკატერინეს, თუმცა ილიას აზრი, რომ მან მოუწონა შეუქო საქციელი, ის რომ ხმამაღლა გამოხატა თავისი დამოკიდებულება ქალთა განათლების მიმართ, რა თქმა უნდა სასიხარულოა ქალისთვის¹³.

მესამემოგონება, ილიასთან არტურ ლაისტის სტუმრობას ეხება, გერმანელი სტუმრისთვის გმართულ ვახშამზე ეკატერინე გაბაშვილიც იყო მიპატიჟებული. „გერმანიიდან ჩამოვიდა ერთი ყმაწვილი მწერალი, ლაისტი და სურს გაიცნოს ქათველი საზოგადოება, ქართული მწერლობა და შემდეგ შეეცადოს თარგმნოს ჩვენი საუნჯე „ვეფხისტყოსანი“ ამისთვის სურს ილიას

¹³გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17028.

გააცნოს ქართველებს ეს მწერალი, თქვენც გთხოვთ კვირას სამ საათზე გვეწვიოთ, რასაც ჩემი მხრიდანაც ვუმატებ ჩემ გულითად თხოვნას. ოღლა ჭავჭავაძისა, ჩემს სიხარულს, აღტაცებას საზღვარი არ ჰქონდა, პირველად მეძლეოდა შესაძლებლობა ეყოფილიყავი ილიას სახლში, მენა ხა იმისი ბინა, მოწყობილობა უკანასკნელ წერილმანამდე, რაც დიდებული მწერლის საკუთრებას შეადგენს და იმის ვინაობას გამოსახავს“.

ეკატერინე გაბაშვილის მოგონების, ბოლო ნაწილი მეტად შესამჩნევია, იმის გამო, რომ ეს მოულოდნელი სიხარული, შეცვალა ფიქრმა, როგორ, რა საშუალებით შეეძლო წასვლა, მას თავის თავზე მეტად ილია ჭავჭავაძისთან შეკრებილი საზოგადოება აღელვებს, სურს ისე გამოიყურებოდეს, როგორც დიდებულ პიროვნებასთან მისულ სტუმარს შეჰფერის. ეკატერინე გაბაშვილი დახმარებას მის მეგობარს ნინო ერისთავს სთხოვს: „არავითარი მორთულობა და სამკაული შესაფერი მე არ მქონდა, მაშინვე ჩემ მეგობართან, ნინო ერისთავთან გავწვიე“. ნინო ერისთავს ასე დაუმშვიდებია მეგობარი: ნუ გეშინია, ილიასთან შეიძლება მწერლების გარდა კნეინა ორბელიანისა, ოლღას და და დისწულებიც იყვნენ, დიდებულად გამოპრანჭულები, მაგრამ შენ ყველანი „ნიჰილისტად“ გიცნობენ სისადავეს შენს ჩაცმულობისას უფრო შესაფერად იცნობენო“.

ადვილი წარმოსადგენია, ის განცდა რაც ეკატერინე გაბაშვილს დაეუფლებოდა, ქალი, რომელიც პირველად მიდიოდა სათაყვანებელ მწერალთან სტუმრად. გამორჩეულ საზოგადოებაში, ცხადია ექნებოდა სურვილი ყოფილოყო თავადაც გამორჩეული, ალბათ, სწორედ ამ მიზნითაა

გაკეთებული მოგონების მოცემულ ჩანაწერში საკუთარ თავზე და პირად ინტერესზე ასეთი აქცენტი, სხვა მის ჩანაწერებში პირადი ინტერესი გვერდზე დგას და მთავარი ადგილი მხოლოდ ქვეყნისა და საზოგადოებისთვის საჭირო საქმეს უკავია, ალბათ, ფაქტია, ის, რომ ეკატერინე გაბაშვილისთვის მთავარი ინტერესი სხვაა და არა გარეგნული მორთულობა. თავად დაწერილებით აღწერს, როგორ გამოაწყო ნინო ერისთავმა ილიასთან მიპატიჟებული მეგობარი, ამ ფაქტითაც ალბათ ნინო ერისთავის გულისხმიერი მეგობრობა წარმოაჩინა მისადმი: -„ კვირას სამ საათზე უკვე გამოპრანჭული ვიყვი, მზიარულ ძვირფასიან კაბაში და არისტოკრატ სტუმრებს, რომ უბრალო ვინმე არ ვგონებოდი თავისი ძვირფასი არშიის მანდილიც მომახვია მხრებზე და გულიპირში ძველებური ერთადერთი, ბებიის ნაანდერძევი ალმასის ქინძისთავი დამაბნია და როცა კარზედ ეტლი გაჩერდა ჩემს წასაბრძანებლად უცებ უბიდან გამოიღო პარიზული ფერჩატკები, საპარიკმახეროში გწმენდილი, ისმნის სურნელით გაჟღენთილი, ფერჩატკები აუცილებელია იმ საზოგადოებაში სადაც შენ მიწვეული ხარ უფერჩატკობას უზრდელობად ჩაგითვლიან, პიჯკარი გადამწერა და გამაცილა“.

ილიასთან მიწვეულ სტუმრებში, გარდა ეკატერინე გაბაშვილის, სხვა ქალი არავინ ყოფილა ამ ფაქტს ასე გადმოგვცემს: „დარბაზში შესვლის უმაღ პირზე ღიმილი გამეშალა, როცა დარაზმული კნეინების მაგიერად, გარშემო სულ ნაცნობი პირები დავინახე გოგებაშვილი, მიქელაძე, ჭყონია, სარაჯიშვილი,თაყაიშვილი და არც ერთი ქალი, არც ერთი ქალის ჭაჭანება, ცოტა

შეეცოყმანდი, მაგრამ აკაკი შემოვიდა თავის გემოვნებიანი ღიმილით ამათვალიერა და შეჰყვირა ოჰ, ფერჩატკები, არშები, ბრილიანტები და უნებლიეთ დანარჩენი კამპანიით ყურადღება მოჰყრობილი კვლავ აეჩქროლდი, ოთახის შუაგულს ვიდექი და მზად ვიყავი მეტირა.

ბატონებო მობრძნდით, სადილი მზად არის, ტკბილის ღიმილით მოგემართა ოლღამ, ოთახში, რომლის მეორე კარებში გამოჩნდა ილია, ხელგაშლილი წვეულების მიზეზის რაინდთან და ყველასთან თითო-თითოდ ჩამოატარა და გააცნო. დაიწყო სუფრასთან დაჯდომის ცერემონია, სუფრის თავს იჯდა ოლღა, იმის მარჯვნივ სტუმარი ლაისტი -მარცხნივ მე და ჩემს გვერდით აკაკი, სუფრის ბოლოს იჯდა ილია, უთუოდ გრძნობდა რომ ნემეცი სტუმარი ჩვენი საუნჯის გამო გაოცებული იყო. ილია ტოლუმბაშობდა, სუფრა წმინდა ქართული ხასიათისა იყო, სადღეგრძელოები მჭერმეტყველური, როგორც შეეფერებოდა სახელოვან ტოლუმბაშს და სახლის პატრონს. სუფრის ბოლოს ილიას კაბინეტში კედელზე ჩამოკიდებული ჯიხვიც გამოჩნდა არა როგორც გასაჯიბრებელი სასმისი, არამედ როგორც იშვიათი რამ სავაჟაკოდ მიღებული, იშვიათი სადღეგრძელოს დასალევად.

აკაკი მთელი სადილის განმავლობაში წამით არ გაჩერებულა, იშვიათ გუნებაზედ იყო, მხიარულობდა ილიამ თქვენც ერთი მოგიწვიათ, ერთდერთი მანდილოსანი, რომ ერვენებინა, გაეკვირვებინა ნემეცი იმით რომ, განა თუ მარტო კაცები ქალებიც კი დანავარდობენ ჩვენი პოეზიის პარნასზეო, თქვენ კი როგორც ახალი გლეხის პატარძლი თვალზე დახრილი შესცქერითო,- ასე და ამ რიგად

ხუმრობადა სადილის დამთავრების შემდეგ სტუმრები აივანზე გასულან, გარეთ თურმე ქარიშხალი და წვიმა ყოფილა, ილია დიდი პატივით ფაიტონით აცილებდა სტუმრებს, ეკატერინესაც უთხოვია ილიასთვის, რომ მოსამსახურეს მისთვისაც მოეყვანა ფაიტონი, ილიას თითქოს გაჰკვირებია ეს თხოვნა „ილია გაკვირვებით დამაშტერდა და მკვახედ მითხრა: თქვენ აკაკისთან ერთად არ მიბრძანდებით ფაიტონით? რა გნებავთ მაგითი სთქვამთ? გაკვირვებულმა შევძახე მე და წარბები შევკარი, ნუთუ თქვენ თვალში დედაკაცი გასაკიცხია, როცა კაცთან თავისუფლად ლაპარაკობს?! არა რას მიქვიან.... სიტყვა აღარ დავაცადე და ანერვიულებული გამოვარდი გარეთ, მუხლებამდე ტალახში სიარულით ძლივს მივადწიე ჩემს სახლამდე. ნეტა არაფერი ეთქვა გავიფიქრე“.

მოგონებაში ილიას ნახვის სიხარულის გარდა სევდაცაა, პირველი ის რომ აკაკის იუმორით ნათქვამი ფრაზა „მხოლოდ იმიტომ მოგიწვია ილიამ რომ აჩვენოს გერმანელ სტუმარს ჩვენი დამოკიდებულება ქალისადმი“

ცხადია სიმართლესაც შეიცავდა და არასასიამოვნად დასამახსოვრებელიც იქნებოდა ეკატერინესთვის, ამ ფაქტს ილიას ქმედებაც დაემატა, რომ მან ფაიტონით ყველა სტუმარი გააცილა, გარდა ეკატერინესი, მას უთხრა მხოლოდ აკაკისთან ერთად გამგზავრებულებიყო, როგორც ჩანს ეკატერინე გაბაშვილმა თავი დამცირებულად იგრძნო და ამიტომაც ამ ფორმით დატოვა ილიას სახლი. თუმცა უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ მოგონებები ძვირფასია ეკატერინესთვის, როგორც ჩანს ილიასთან შეხვედრა მიუწვდომელი, განუხორციელებელი ოცნება იყო მისთვის

და როგორც კი ეს მოხერხდა მის მოგონებებში დაუვიწყარ დღეებად იქცა ის¹⁴.

1895 წელს ეკატერინე გაბაშვილის დიდი ძალისხმევით ქალთა პროფესიული (ჭრა-კერვის) სკოლა გაიხსნა. პირადი წერილების გაცნობით ცხადია ის ფაქტები, რაც სკოლის გახსნასა და შემდეგ არსებობის პრობლემას წარმოადგენდა, რა თქმა უნდა მარტივი არ იქნებოდა სკოლის ხელმძღვანელობისთვის, სკოლის არსებობისთვის საჭირო თანხების მოძიება, ჭრა-კერვის გარდა ეკატერინე თავად ასწავლიდა სხვა საგნებსაც, მართავდა საღამოებს, რომ შემოწირული თანხებით დახმარებოდა სკოლას. წარმოგიდგენთ რამდენიმე პირად წერილს, რომლის ადრესატი ილია ჭავჭავაძე და სათავადაზნაურო ბანკის ხელმძღვანელობაა, წერილების გაცნობით ცხადი ხდება ყველა ის პრობლემა, რაც მაშინდელი საზოგადოებისთვის ქალის მხრიდან მიუღებელი იყო, დოკუმენტური მასალა ზუსტად აღწერს იმ თავდაუზოგავ შრომას, რაც ეკატერინე გაბაშვილს გაუწევია სკოლის არსებობის საქმეში მაგალითად წერილი „უდიერი საქციელი მამაკაცთა“ ზუსტად აღწერს მაშინდელი მოწინავე მამაკაცების დანაპირების არშესრულების ფაქტს: „თბილისში დაარსდა ქალთა საზოგადოება, ამ ფონდით უნდა აგებულიყო მომავალი ქალთა სააზნაურო სკოლა, ამ საზოგადოების მოთავეთ იმედს აძლევდნენ საუკეთესო ქართველი წარმომადგენლები „ოღონდ ქალებმა ფხა გამოიჩინეთ ამ საქმეს საძირკველი ჩაუყარეთ და ყოველი

¹⁴გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუფუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17028.

ჩვენი ღონისძიება ამ საქმის აღორძინებისთვის იქნება მოპყრობილიო“. სად არის ეს დაპირება? რითი დაგვეხმარეთ ამ თვრამეტი წლის განმავლობაში? ერთხელ გვითხარით ბანკის ყოველიწლიური მოგებიდან 100-100 თუმანს მოგცემთო, ჩვენ ვიუკადრისეთ- მოწყალებას კი არ ვთხოულობთ ჩვენ კანონიერ წილს მოვევლითო. ამათ ამაზე ტაში დაგვიკრეს და არსებული წილის მოცემა აღგვითქვეს. და აი ამ ცხრა ათ წელს არათუ ქალთა განათლებას, ქართულმა საზოგადოებამ არავითარი ხელი არ შეუწყო, არამედ მზამზარეული ნაბოძები ფულებითაც უწილო დასტოვეს. არათუ ბანკის მოგება მთლიანად მისცეს ვაჟთა აღსაზრდელად, არამედ ის ნაბოძებიცა. ოცი წელიწადია თავადაზნაურთა სკოლები არსებობს მხოლოდ ვაჟებისთვის, ყოველი მამა რა წესისა და რა შეძლებისა არ უნდა იყოს ყოველთვის ვაჟს პროფესიას აძლევს, სკოლაში დაბინავებაში და სკოლების გარდა „სააზნაუროსი“ აქვთ, შედარებით ქალთა სასწავლებლებისა და მაინც ქალნი უფრო ნათლდებიან. ნუ გაიფიქრებთ რომ ვაჟთა აღზრდა საჭირო საგნად არ მიგვაჩნდეს და სათავადაზნურო სკოლებისთვის გვშურდეს ის მცირე მსხვერპლი, რომელიც ჩვენ საზოგადოებას იმისთვის მიეცეს, ღმერთმა დაგვიფაროს! სააზნაურო სკოლები ჩვენი მარჯვენა თვალია და ვამაყობთ იმით, მაგრამ მარცხენა თვალიცა არ დაგავიწყდეთ და ვინც ივიწყებს ის სამართლიანობის გზას უხვევს და ტყუილად ივიწყებს რომ ცალთვალა ადამიანი ნახევარი ადამიანია. მე ვთხოულობ და იმედი მაქვს ყველა მხრიდან ხმას მომცემენ ჩემი დები, რომ ბანკების დამფუძნებელთა დაბრუნებული თანხის ნახევარი გადადის ქალთა მომავალი

სააზნაურო სკოლის სასარგებლოდ და როცა ეს თანხა გახდება იმდენად თვალსაჩინო და მისი ჭირისუფალნი იმდენად შეამზადებენ იმ სკოლის მომავალ ფიზიონომიას, რომ ყველასთვის ნათლად დასანახავი გახდება იმისი პატივისცემა და ღირსება ქალთა სასწავლებელი გაიხსნას, ეს ფრიად დიდ საქმე საეროვნოდ უნდა ჩაითვალოს და მთელმა ქართველობამ, ამიერ- იმიერმა განურჩევლად, ერთად, დიდი და რაც შეიძლება უნაკლო ეროვნული ქალთა სკოლის დაარსებას ხელი შეუწყოს ჩვენს დედაქალაქ თბილისში, სადაც ერთჭერვეშ, ერთის პროგრამით, ერთის ზნეობრიობის გავლენის ქვეშ, გაგვეზრდებიან მომავალნი ოჯახის ბურჟნი და ბურჟნი ერისა, ენისა და თვითცნობიერებისა“¹⁵.

წერილი ერცელისა და გულისწყვეტა ნათელია, დაპირების არ შესრულებაც ხაზგასმითაა ნათქვამი, ეკატერინე გაბაშვილი ნამდვილად გაბედული ქალია რომ, მიუხედავად დაფასებისა და პატივისცემისა, მაინც იყო მიუღებლობა ქალისა საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე, ეკატერინე გაბაშვილი კი ბედავს და საჯაროდ მიმართავს ბანკის ხელმძღვანელობას ასეთი სათაურის წერილით: „როგორ მოვიხმართ ნაჩუქარი ფულები“. „თუ ჭირუსუფალი არ ტირის, მავანს რა თავი სტკივაო“?!

„აგერ სამი წელიწადია ქართველი საზოგადოება გულმოდგინედ არჩევს ამ საკითხს, თუ როგორ მოვიხმართ ის ფული, რომელიც ქუთაისსა და თბილისის

¹⁵გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეში, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17492.

ბანკების დამფუძნებლებს დაუბრუნდათ, ახლა ამ კითხვას დაემატა კიდევ მეორეცა: როგორ გაანაწილონ ის ფული, რომელიც უმაღლესის ბრძანებით თავადაზნაურთა და გუბერნიის თავიანთი შვილთა გასანათლებლად აქვთ, ათასი საქმე გამოინახა, ათასმა საჭიროებებმა გააღო პირი ყველა ამ სავალალო კითხვებს ათასობით ჭირისუფალნი გამოუჩნდნენ, სხვათა მწვავე საჭიროებათა შორის, აქა იქ მოწიწებით, კანტიკუნტად გაისმა ხმა ქალთა განათლების საჭიროებაზედ, მაგრამ მხოლოდ მკრთალად და მოწიწებით, ისე, სხვათაშორის. ამ ორი წლის წინად მეც მივეცი ჩემს თავს ნება, ქართველმა მანდილოსანმა, ქართველი საზოგადოებისთვის, რომ დიდი ხანია მან აღიარა უპირველეს თავის მიზნად, ამ ათი წლის წინად და დაავალა ბანკის მზრუნველთ, ყოველი ღონისძიება, რაც კი ბანკის მაშინდელ ხელმძღვანელობას აღმოუჩნდებოდა თვალსაჩინოდ მიემართა ქალთა აღზრდის საჭიროებაზე, მაგრამ მას აქვთ ბევრმა წყალამ ჩაიარა, ბანკის მმართველთ დაავიწყდათ ეს ერთის მხრივ საზოგადოების დავალება, თუ არავითარი წყარო არ აღმოუჩნდათ ღმერთმა იცის. დღეს კი, როდესაც გასანაწილებელია ის ფული, რომელიც ბანკის მმართველთ უბრუნდებათ და ზედ ემატება უმაღლესად ნაბოძებიცა, კითხვაზე ჩაჩუმება მე უსინდისოდ მიმაჩნია, მე იმდენად აღელვებული ვარ, არ შემიძლია არ მივმართო ქართველ დედაკაცთა და არ ესთხოვო ხმის ამოღება „თუ ჭირისუფალი არ ტირის, მავანს რა თავი სტკივაო?!“ მე ვგონებ, ქალთა აღზრდის საქმის ჩრდილში მიყენების მიზეზი თვით ჩვენი დედაკაცია მისი ნება და ჩვენგანვე უარყოფა ჩვენის უფლებების დაცვისა. ამიტომაც

მიემართავ ყველა ქალს, უშიშარს, უშორეს სვანეთდან განაპირა ინგილომდე, ვისაც კი გული ეწვის საერთო საქმისთვის, შეგნებული აქვთ აწმყო ქართველი დელაკაციისა, მოგვცეს ხმა, განაცხადოს თავისი სურვილი, წარმოთქვას თავისი საჭიროება, ამდენად მომწველით საერთო საქმეში ხმის მისაცემად, რომ ჩვენი დაუკითხაობით იმისთანა საშვილიშვილო საქმეში, როგორიცაა ქალთა განათლება, თავის არიდება უჩვენოდ არ მოხერხდება. ფულის გასანაწილებლად კომისია იყო ამორჩეული, კომისიის წევრებს შეადგენდნენ საუკეთესო ქართველთა შვილნი და საკითხავია რა სამართლიანობით გაანაწილეს ფული, იქ, სადაც ვაჟს, ათს, დაენიშნათ სტიპენდია ქალებს მხოლოდ ერთს უწყალობეს, რაოდენობაც კი არ გაყვეს, თითქოს ქალი არ საჭიროებდეს უკეთეს ბინას, უკეთეს მოწყალებას, უკეთესად პატიოსნებას და მაშასადამე უკეთესად დაჯილდოებას. ეს მცირე მოწყალებაც მხოლოდ კომისიის წევრებმა გაიმეტეს. თავადაზნაურთა საგანგებო კრებამ ქალთა აღზრდის კითხვას ყური არც კი ათხოვა¹⁶. თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა საზოგადო კრებას ქართველ ქალთა ამხანაგობის სახელით სკოლის გამგეთა რამდენიმე თხოვნა გაეგზავნა. გთავაზობთ ამ წერილებს: „რეა წელიწადია რაც თბილისში არსებობს ქართველ ქალთა სახელოსნო სკოლა. სკოლას თავის მიზნად აქვს დახმარება და ცხოვრებისთვის გამოსაყენებელი საქმის სწავლება. ამ ღარიბ და უმოწყალო ქალებისა, რომელნიცა

¹⁶გეორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეში, კპატერინე გაბაშვილის არქივი №1792.

სხვადასხვა მიზეზის გამო დარჩენილია უსწავლელად, ამათგან ამ სკოლაში ასწავლიან აბრეშუმისა და ოქრომკერდის კერვას ქსოვასა და სპეციალური კაბების ჭრა-კერვას.

ხელსაქმესთან ერთად ზემოხსენებულ სკოლაში ასწავლიან ქართულ წერა-კითხვას, არითმეტიკას, სამშობლოს ისტორიას, გეოგრაფიას. გარდა ამისა სკოლაში რიგიანად არის დაყენებული რუსული ენის შესწავლაც. აქვე ასწავლიან ხატვა-ხაზვას და გალობას.

დღეს სკოლაში 150 მოწაფეა, მათ ხელმძღვანელად მოწვეულნი არიან ქართული ენის მასწავლებელი, რუსული ენისა, ხელსაქმისა, ჭრა-კერვისა და სკოლის სამკერველოს მწარმოებელი, გარდა ამისა, სკოლას ჰყავს დიასახლისი და მოსამსახურე. გამგეობა სკოლისა ყოველ ღონეს ხმარობს სკოლა გააუმჯობესოს და საიდანმე მოიპოვოს უზრუნველი მომავალი, მაგრამ ძლიერ უჭირს კერძო პირთა ხელშეყურება და საზოგადო ქელმოქმედებით ვერ კმაყოფილდება ამისთვის გამგეობა ამა სკოლისა უმორჩილესად სთხოვს თავადაზნაურთა კრებას ყურადღება მიაქციოს ამ ფრიად საჭირო დაწესებულებას და აღმოუჩინოს მუდმივი ყოველწლიური დახმარება.

ველით რომ ამ წელს თავადაზნაურთა საზოგადო კრება მისცემს ხმას, რომ დაეხმაროს ქალთა ერთადერთ სასწავლებელს სადაც ოცზედ მეტი თავადაზნაურია. ოც თუმანზედ მეტს მოაწვდის გუბერნიის მარშლი,

რომელიც ამ სამი წლის განმავლობაში ამ სკოლას ეხმარება“¹⁷.

სახელოსნო სკოლიდან მორიგი შემდეგი სახის თხოვნა გაეგზავნა თავადაზნაურთა კრებას: „უმორჩილესად გთხოვთ, ხვალ თავადაზნაურთა კრებაზე, დაიცვათ ჩვენი სახელოსნო კრების ინტერესები, თუ თავადაზნაურთა კრება წელს არაფერს არ უწილადებს ზემოხსენებულ სკოლას იძულებული იქნება დაიკეტოს, ნუთუ ათი წლის ამავს, ფეხზე დაყენებულ საქმეს, ვერე ადვილად ხელს ჰკრავთ და დამარხავს საზოგადოება? რომელშიც 15 ქალიშვილი სწავლობს სხვა რომ არა ვთქვა რა ქართულ წერა-კითვას, ავადმყოფობის გამო პირადად ვერ გნახეთ, იმედი მაქვს ჩემი და ჩემი ამხანაგების თხოვნას შეასრულებთ, ნუ დაივიწყებთ ამ საქმეს, 500მანეთი მაინც გამოგვიმეტეთ როგორმე“¹⁸.

„ეკატერინე გაბაშვილის თხოვნა – ქართველ თავადაზნაურთა საზოგადო კრების თავჯდომარეს ჭრა-კერვის სკოლის გამგეობა.

სკოლა დაარსდა 1895წ. დღეს მოსწავლეთა რიცხვი ორასამდეა და სკოლას, რომ შეძლება ჰქონდეს და მიიღება შეეძლოს ეს რიცხვი გაიზრდეს, მოსწავლეები არიან ღარიბთა შვილნი და მათ შორის ათამდე თავადაზნაურთა ქალიშვილი, სკოლა არის პროფესიული, მაგრამ რადგანაც მომეტებული ნაწილი ქალებისა სრულიად უეცინი არიან, ქალთა ამხანაგობას იღებს ღონეს შეასწავლონ წერა-

¹⁷გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი. ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17230.

¹⁸გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი. ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №155.

კითხვა, საქმე ღიღია ღიღი ხარჯიცაა, იმედი გვაქვს თავადაზნაურობა მიიღებს მხედველობაში ამ კეთილ საქმეს და გაგვიწევს დახმარებას“¹⁹.

„ეკატერინე გაბაშვილის მიმართვა სათავადაზნაურო კრების გამგეობის მიმართ, რომელიც იჩენს უყურადღებობას ქალთა აღზრდის საქმეში კრება გულუხვობას იჩენს თავისად სასარგებლოდ, მთელი თავისი საზოგადოების საქმეში, აი, წელსაც 90 მანეთი სათავადაზნაურო სკოლას უწილდა, 2000 მანეთი სტიპენდიანტებისთვის გაიღო და რომ ჰქონოდა ამ ჯამს ერთი ხუთად გაზრდიდა. ღიღება! ერთი რამ ავიწყდება ყოველთვის, ქართველ ქალთა აღზრდის საქმე, არა თუ ავიწყდებათ თითქმის შეურაცხყოფამდის არის მიღწეული ქალთა განათლების საქმე“²⁰.

ეკატერინე გაბაშვილი იყო ყველა იმ ქალის გულშემატკივარი, ვისაც სწავლა სურდა, ცდილობდა მათ დახმარებას წახალისებას, გამოჩენას საზოგადოებაში, ამ მიზნითაა მიწერილი წერილი ილია ჭავჭავაძისადმი, ბარბარე ყიფიანის შესახებ, რომელიც სწავლობდა ბრიუსელის უნივერსიტეტში, სამედიცინო ფაკულტეტზე და ღიღი ქებაც დაუმსახურებია პროფესორ იოტეკისგან. ეკატერინე გაბაშვილს იმედი ჰქონდა, რომ ილია თავისებურად გამოეხმაურობოდა ამ ფაქტს და ქალს უყურადღებოდ არ დატოვებდა.

„ღიდალ პატივცემულო ბატონო ილია!

¹⁹გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17230.

²⁰გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №52.

არ ვიცი რითი დავიმსახურე თქვენი წყრომა და უყურადღებობა? ამას წინათ კნენა ოლლას ხელით გეახელით წერილი, ბრიუსელის უნივერსიტეტის სტუდენტი ბარბარე ყიფინი სწავლობს მედიცინის ფაკულტეტზე და დიდის ქებით იხსენიებენ იმ ქალის ნიჭსა და შრომის სიყვარულსა, მე იმედი მქონდა ყურადღებას მაიქცევდით განთქმული აქიმის ქალის აღზრდას და თქვენი ბრძნული სიტყვით გამოესარჩლებოდით ნიჭიერ მოსწავლეს და თან დამსახურებული კაცის შვილიშვილს, (დიმიტრი ყიფიანის შვილიშვილი) თქვენი პასუხი არ მოგებოძებია. გარდა ამისა გთხოვთ დახმარება და თანაგრძნობა იმ ქალთა ამხანაგობის სახელით, სკოლისა, რომელსაც მოწყალების თვალთ უყურებდით არადა ერთ ჩემ თხოვნას არავითარ ყურადღებას არ მაიქცევდით და სრულს უყურადღებობით დააჯილდოვებდით იმ დედაკაცს, რომელსაც ამის მეტი დანაშაული არა მიძღვის საზოგადოებასთან, რომ მთელი თავისი სიცოცხლე, მზრუნველი ღონე, საზოგადოების სამსახურს შესწიროს, ნუთუ თქვენცა მხოლოდ იმ ქალებს სცემთ პატივს და პასუხობთ ვინცა გამორჩეულნი არიან გვარიშვილობითა?“²¹

ეკატერინე გაბაშვილი აფასებდა და დიდ პატივს სცემდა ილაი ჭავჭავაძეს, მის აზრს ითვალისწინებდა და როგორც ერის მამას ისე უყურებდა, სჯეროდა მისი, თუმცა არც იმისა ერიდებოდა, რომ თუ რაიმე მიუღებელი იყო მისთვის ეთქვა, 1893წ.15 ოქტომბერს ივერიაში

²¹გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეში. ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №76.

დაბეჭდილი ილას სტატია „ჩვენ ფულთან ვის რა ხელი ჰქონდა“. (რომელიც ივანე მაჩაბლის ბანკთან ურთიერთობის საქმეს ეხება). ეკატერინემ უმართებულოდ მიიჩნია, ილას როგორც გამარჯვებულის დამოკიდებულება, დამარცხებულის მიმართ და სწერს ილას:

„ძვირფასო ბატონო ილია!

მე, როგორც დედაკაცი როგორც ქართველი ქალი, რომლისთვისაც თქვენი სახელი, დიდება და სიცოცხლე ძვირფასია, გთხოვთ იქონიოთ მომეტებული ლმობიერება და დამრცხებულ მტერს ნუ დააჭერთ წიხლსა ნუ გაასწორებთ დედამიწასთან, ნუ მიიყვანთ ქურდულ შურისძიებამდე და ამით ნუ ჩაგდებთ შიშში და მწუხარებაში ყოველ მთაყვანებელს, დღევანდელი წერილი ივერიაში მაჩაბლის შესახებ მე გამარჯვებულის წილად მიმაჩნია და წიხლი ლომისგან განა მოსაწონია?“²²

ეკატერინე გაბაშვილის დამოკიდებულება ილასადმი ნათელია, განუზომელია ის პატივისცემა და სიყვარული, რასაც ის ილას მიმართ გამოხატავს: „ყოველი ჩემი ქვეყნის სიკეთე, მისი ნიჭი, ყოფა, გრძნობა, მშვენიერება, ტკბილმეტყველება, მრავალი სხვა მისი ქველობა, ისე მტკიცედ არის შეკავშირებული შენს სახელთან ჩემს წარმოდგენაში, რომ განუყრელად შევხარი და ვავედრებ ზეცას გფარავდეს.“- წერს ის. „შენს ღვაწლზედ აგებული

²²გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №153.

1893 წლის 15 ოქტომბერს გაზეთ „ივერიაში“ დაიბეჭდა ილას სტატია „ჩვენ ფულთან ვის რა ხელი აქვს“. (ილას წერილის საპასუხოდ).

სახება მაძლევს იმედს ჩემი ქვეყნის საუკეთესო მომავალზე და გულს მინუგეშებს, რომ თუ ღღეს ჩვენ ერთი თავის დამამშვენებლად ერთი ილია ჰყავს, მომავალში ამ საგანგებო ღვრიტაზე ათობით და ათასობით აღორძინდებიან სახელოვანი მამულიშვილნი, მაშ ღმერთმა გადღეგრძელოს ძვირფასო ილიავ, თანამედროვეთა პატივი და ღიდება არ მოგაკლოს განგებაჲ“!²³

ეკატერინე გაბაშვილს ილია ჭავჭავაძე მიაჩნდა, როგორც ყველა საქმის მოთავე და წინამძღვარი, ქვემოთ მოყვანილ წერილში, იგი სთხოვს ილიას პატრონობა გაუწიოს „სალიტერატურო ფონდს“.

„მე მინდოდა გზლებოდი და პირადად მომეხსენებინა ჩემი თხოვნა სალიტერატურო ფონდის შესახებ, მაგრამ ვბედავ წერილით მოგმართოთ, ჩემის აზრით სალიტერატურო ფონდს თქვენ უნდა გაუხდეთ პატრონად, თქვენ უნდა დაამყაროთ ის კანონიერ საფუძველზე და პატივსაცემი გახდეთ ყველასთვის, ვის ეკუთვნის ამ საქმის მეთაურობა? -თუარა თქვენ, ჩვენი ლიტერატურის პატრონი ხართ, მთელი ჩვენი საზოგადოება ღღეს თქვენ გელით მოუთმენლად. „აბა ჩვენი მეთაური როდის მოიცლის და როდის მოვა ჩჰყრის ლიტერატურათა თავისუფალ სამრეკლოსო“. თქვენის ჩვეულებრივი ძლიერებით ხელი მოჰკიდეთ ამ წმინდა საქმეს, გაკადნიერდები თქვენთან და ვბედავ: გთხოვთ, შეჰკრიბოთ თქვენ ჭერქვეშ, ყველა, ვისაც კი მწერლობასთან რამე კავშირი აქვს და თქვენის წინამძღოლობით გადასწყვიტეთ

²³გეორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეში. ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17083.

ეს საქმე, ბერს გეინდა ჩვენი წვლილი შეეიტანოთ ამ კეთილგანძრახულ საქმეში, მიეცით პასუხი მსურველთ, პასუხი თქვენგნით უნდა იყოს, ჩვენო შეუდარებლო წინამძღოლო²⁴.

როგორც ზემოთ ვთქვით ეკატერინე გაბაშვილს ილია ჭავჭავაძე მიაჩნდა ცხოვრების გზამკვლევად, მისთვის ილიას გარდაცვალების ამბავი განსაკუთრებულად მტკივნეული აღმოჩნდა, წერილი, რომელიც ილიას გარდაცვალების ფაქტს მიუძღვნა ემოციურია და ხაზგასმითაა აღნიშნიშნული ილიას ღვაწლი ქართველი ერის წინაშე, წერილი გოდებაა ქართველი ქლისა.

„ილია მოჰკლეს, მისი სახით დაგვინგრის ქართველებს დიდი ტაძარი, მოგვიკლეს ქართველების სადიდებელი მოძღვარი, ილია მოჰკლეს გული გაუპეს, ტვინი დაათხევიეს, წაგვართვეს ჩვენი სიმდიდრე ორმოცდაათი წელი საქართველოს დაუძინებელი გუშაგი, ქართველთა გამოფხიზლებისა და განვითარების დედაბოძი.

ილია მოჰკლეს, გული გაუპეს, ორად გაუპეს ის გული ქართველების ვაებითა და დარდით აღსავსე, რომელიც ქართველებისთვის იდაგებოდა“.

„ილია მოჰკლეს მოსწყვიტეს წმინდა წყარო, შესწყვიტეს შადრევანი ცხოველმყოფელი მისიის, ბრწყინვლე მჭერმეტყველების! აღარ გვყავს ილია ქართველებს! გჯერათ ეს თქვენ? შეგიძლიათ ამ საშინელ უღმობელ აზრს შეურიგდეთ? უიმისოდ ჩვენი არსება წარმოუდგენელია. აღარ გვყავს ილია, დიდი ილია ჩვენი

²⁴გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17085.

მქადაგებელი, აღარ გვყავს ილია ჩვენი აღმამურენი, შარავანდელით მოსილი, აღარ გვყავს ილია, ლომი, მელგარი, მტრის პირში მდგომი, ჩვენი აზრისა და სიტყვიერების მეფე, მოყვარის მძებნელი, მწერალი იმ შედეგებისა, რომელიც ყველა ჩვენგანს ენას ამოგვადგმევინებს, ცხოვრებას გვიჩვენებს, ჩვენს სულსა და გულს პირველ ნათელ იდიალს ჩაუსახავს.

აღარ გვყავს ილია ქართველებო, რომელიც ერთადერთი იყო, ერთადერთი მაღალი ბრწყინვალე, სრული, სათნო, სათაყვანებელი. აღარ გვყავს ილია, რომლითაც ქართველები ვამაყობდით, აღარ გვყავს ილია, მამაცი, მართლის მთქმელი, სიცრუისა და სიბილწის დამგმობელი! აღარ გავიგონებთ იმის ტკბილი გონებით აღსავსე სიტყვას ქართველთა ღბინში ელვა გვირგვინით სავსე ხმას²⁵.

ილიას გარდაცვალების შემდეგ როდესაც „საეროვნებო ფონდი“ უნდა შეექმნათ ეკატერინე გაბაშვილიც გამოვიდა სიტყვით ქალთა კრებაზე და კიდევ ერთხელ აღნიშნა ილიას დამსახურება ქვეყნის წინაშე: „ილია ჭაკჭაკაძე შორსმჭვრეტელი კაცი იყო იმან კარგად იცოდა ბანკის მართვა, ქართველ საზოგადოებას ურჩევდა ამ ოცი ოცდახუთი წლის წინათ სჯობს რამდენიმე წელიწადი მოვითმინოთ კიდევ ნუ ვიქონიებთ სკოლებს, სტიპენდიებსა და მთელი ჩვენი ქონება შევაგროვოთ ერთ დიდ აუზში გავიჩინოთ საეროვნო თანხა და მაშინ ბანკიც სულ რომ დაიქცეს შიში აღარაფრისა გვექნება და თუ ბანკის მოგებაცა მოგვეყვება ჩვენ ბედს ძალდი არ დაჰყევს, აუზს

²⁵გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეუმი. ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17016.

თამამად გაუუხსნათ პირი და ყოველი ჩვენი საზოგადო
დაწესებულებანი ვასაზრდოვოთ, მაგრამ
წინასწარმეტყველი როდი ყოფილა შესმენილი თავის
ქვეყანაში? ხალხმა არ დაუჯერა ილიას, დღევანდელი
კვერცხი აირჩია და სკოლების გახსნა გააფართოვა სხავ
ბევრ საქველმოქმედო საქმეებს უხვის გულით უწილად
საფასე, რამდენიმე მოსწავლე ბანკის მოგებით
სულდგმულობს, და განა მართო სასწავლებელია ბანკის
მოგების შემყურე? რამდენი სხვა საქმე, რამდენი საუროვნებო
საქმე დაუკმაყოფილებია! დროა გამოვფხიზლდეთ, დროა
თავი დავანებოთ ჩვეულებრივ ქართულ უთადარიგობას,
სრულის შეგნებით, მთელი ჩვენი რუდუნებით შევუდგეთ
ილიას შორსმხედველობით დაარსებული აუზის აშენებას,
აუზის, რომელიცა მთელის ერის საუნჯე იქნება ამ საქმეს
მოუნდება დიდი დრო, დიდძალი შრომა, დიდი ხასიათის
სიმტკიცე, პინციპული სამსახური, თითოეული
ქართველისაგან ხელის შეწყობა“²⁶.

მოცემული წერილები წარმოადგენს ფაქტოლოგიურ
მასალას, საიდანაც ჩანს ეკატერინე გაბაშვილს შრომა,
მონდომება, ძლისხმევა, რაც მას სჭირდებოდა სკოლის
არსებობისთვის. თუმცა არის მადლობის წერილებიც იმ
ადამიანების მიმართ, ვინც ქალთა სახელსწო სკოლას
გულშემატკივრობდა და ეხმარებოდა. მაგ: მარიამ ივანეს
ასული ჩერქეზიშვილი 160 მანეთით დახმარებია ქალთა
პროფესიულ სკოლას, პეტრე კონსტანტინეს ძე

²⁶ გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო
ბუხეში, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17281.

ზუბალაშვილი სამი წელი ოცი თუმნით ეხმარებოდა სკოლის მმართველობას საქმის წარმოებისთვის²⁷.

„ქართველ ქალთა ამხანაგობა (არსებული სახელოსნო სკოლა)

მადლობის წერილი

სახელოსნო სკოლას აქეს დახმარება წელიწადში 20 თუმანი ამ სკოლის საზოგადოების საპატიოდ წევრადყოფილის მარიამ კონსტანტინეს ასული ზუბალაშვილისგან და მის სახელზე იზრდებიან ორი თავადის ქალი ერთი ქართლიდან ავანიშვილისა და მეორე კახეთიდან მაყაშვილისა. მთელი დაწესებულება შეგირდები მასწავლებლები ერთიანად ღმერთს ევედრებიან თქვენ ღლეგრძელობას. თუ ინებებთ სკოლის დათვალიერებას ამხანაგობის განგება სიხარულით შეგებება თქვენ სურვილს“²⁸.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ სკოლაში ეკატერინე გაბაშვილი ხშირად მართავდა საღამოებს, იწვევდნენ მწერლებს, საზოგადო მოღვაწეებს, მისი პირადი წერილების გაცნობისასა მრაველადაა ამგვარი მოსაწვევების სია მაგ: ერთ-ერთ მოსაწვევე ბარათებში ვკითხულობთ, რომ ჭრა-კერვის სკოლის მოწაფენი მართავენ სალიტერატურო დილას, ეპატიჟებიან აკაკი წერეთელს „ღვთაებრივო აკაკი! წაიკითხავენ თქვენს შეუდარებელ „გოგია მეჩონგურეს“, თუ გაგვაბედნიერებთ და გვეწვევით, დიდად გაგვახარებთ“. და კიდევ „ბატონო ილია,

²⁷გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი. ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №241.

²⁸გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი. ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №22.

უმორჩილესად გთხოვთ სამკერვალო სკოლის გამგეობა, ამავე სკოლის მოწაფეთა სალიტერატურო საღამოს ეწვიოთ“. მოსაწვევი ბარათია გაგზავნილი ექვთიმე თაყაიშვილთან: „ხელსაქმის სკოლის გამგეობა გთხოვთ, ეწვიოთ მოწაფეთა მიერ გამართულ სალიტერატურო დილას, თქვენი მონა მორჩილი, ეკატერინე გაბაშვილი“.

(23. 2 12 სთ. გაბაანთ ქ. 3). ოღლა გურამიშვილისადმი მიწერილი წერილით ირკვევა, რომ სკოლის გაუმჯობესების საქმე ნელა მიდის, გაუმჯობესება არ ეტყობა, მაგრამ არჩეულ გზას არ უხვევს: „300 მანეთი თავდაზნაურთა ბანკმა გვიწყალობა, 300 მანეთი ქალაქმა. შევინახეთ სკოლის თანხის განსამტკიცებლად“, წერს ეკატერინე ოღლა გურამიშვილს. ამავე წერილში სწერს ოღლას, რომ ეკატერინე სარაჯიშვილმა გააგებინა ახალი სკოლის მოწყობის ამბავი, ვითომდა თქვენი სახლი უნდა გადმოსცეთ ჩვენი სკოლის გამგეობასო, რამდენად სიმართლეს შეესაბამება ეს ამბავი, საიდუმლოდ სთხოვს, გააგებინოს, თუ რამდენად მართალია ეს ხმაო?“ ძალიან წვალობდა ეკატერინე სკოლის არსებობისთვის, სულ იყო სირთულეები, განსაკუთრებით ფულადი გასაჭირი.

ეკატერინე გაბაშვილის თაოსნობით, ქალთა გარკვეულმა ჯგუფმა ბიბლიოთეკის დაარსების სურვილით წ. კ. გ. ს. მიმართეს. ეკატერინეს სურვილი იყო, დაეარსებინათ ბიბლიოთეკა-სამკითხველო. შეაგროვეს კიდევ შინაური ბიბლიოთეკებიდან წიგნები და გახსნეს ბიბლიოთეკა ნაჭირავებ ბინაში. მიუხედავად იმისა, რომ ბიბლიოთეკები დააარსეს ქალაქის სხვადასხვა უბანში (კუკია, ავლაბარი, ვერა), ეს საქმე დიდხანს არ გაგრძელდა, წ. კ. გ. ს.-მ ვერ გადაიხადა ბინის ქირა და

ასე წვალებით შეგროვებული წიგნები ბინის მეპატრონემ ქუჩაში გადაყარა. „როცა ჩვენი ვაივაგლახით შეგროვებული წიგნები ქუჩაში ენახე გამოყრილი, თვალთ დამიბნელდა, გული შემეკუმშა“, წერს ეკატერინე. ბიბლიოთეკა არსებობდა მისი ქმრის, გაბაშვილის, ბინაშიც, სადაც ხშირად იკრიბებოდნენ რუსეთიდან გადმოსახლებული რევოლუციონერები. მეუღლის ბიბლიოთეკამ, როგორც ჩანს, დიდად შეუწყო ხელი ეკატერინეს ინტელექტუალურ განვითარებას. თორემ გორში მაშინ ბიბლიოთეკა ან სხვა რამ სამკითხველო გარემო არ არსებობდა. ეკატერინეს ბებიას კი მხოლოდ სახარება და რამდენიმე წიგნი თუ ჰქონდა სახლში.

ეკატერინე გაბაშვილმა დიდი წვლილი შეიტანა თეატრის განვითარების საქმეში. იგი არის ერთ-ერთი პირველი ქალი, რომელმაც მსახიობის როლი მოირგო და თავისივე დაწერილი პიესის გმირი ითამაშა. „მე გავმართე წარმოდგენა, ჩემი იყო პიესა და ვთამაშობდი მე“, - წერს ის. 1879 წელს ახალქალაქის მაზრაში დაიდგა პიესა-„პატარა სცენა“, სადაც ნაჩვენები იყო, როგორ უშლიდნენ ახალგაზრდა ქალს წიგნების კითხვას, ხალხში გასვლას, მამაკაცებთან საუბარს. ეკატერინეს ამ თამაშმა ნაბიჯმა მაშინდელი საზოგადოება განაცვიფრა, თუმცა ბევრ ახალგაზრდას მსახიობობისკენ უბიძგა. ეკატერინემ ამ ნაბიჯით ყველას უთხრა ხმამაღლა, რომ არც ერთი პროფესია სამარცხვინო არ იყო (მაშინ ქალებს ეთაკილებოდათ მსახიობობა). ეკატერინემ ბევრი დაუმსახურებელი შეურაცხყოფა მიიღო, მაგრამ არ შეშინდა, პირიქით, მან წარმოდგენები სხვადასხვა ქალაქში გამართა. არაერთხელ ითამაშა გორის სცენაზე, თბილისში,

სურამში. „როცა თეატრმა მოქალაქეობა დაიმკვიდრა საზოგადოებაში, -ამბობს ეკატერინე გაბაშვილი, მე, რასაკვირველია, ჩამოვედი სცენიდან.“ კარგად ჩანს მისი ცხოვრებიდანაც, რომ ეკატერინეს მსახიობობა არ უნდოდა, მან სტიმული და მოტივაცია მისცა სხვა ქალებს, რომ გაბედული ნაბიჯები გადაედგათ საზოგადოებრივ და სამომავლო საქმეში.

ქართველი ქალბატონების, ძირითადად, დიასახლისების ერთმა ჯგუფმა, ეკატერინე გაბაშვილის ხელმძღვანელობით, გადაწყვიტა, საქველმოქმედო მიზნით პატარა სავაჭრო ბაზრობა გაემართათ და აღებული თანხით საზღვარგარეთ სასწავლებლად წასულ ახალგაზრდებს დახმარებოდნენ. ეკატერინესთვის, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ილია ჭავჭავაძის ავტორიტეტი განუზომელი იყო. მისი რჩევისა და დარიგების გარეშე არანაირ საქმეს არ იწყებდა. სავაჭრო საქმეზე რჩევისთვისაც ილიას მიმართა. ილიას უთქვამს, „ვაჭრობის საქმე კონკურენციაზეა დამოკიდებული, ქართველი ქალი კონკურენციას გაუწევს თბილისელ გაქნილ ვაჭარს? შეძლებს ერთ ლიტრ ერბოში ნახევარი ქონი გაურიოს და ერთ ფუთ ჩაის ნახევარი ფუთი ბალახბულახიო?“. თუმცა საქმის გაკეთების სურვილი იმდენად დიდი იყო, რამდენიმეჯერ სცადეს ეკატერინემ და ოღლა გურამიშვილმა საქველმოქმედო ბაზრობის გამართვა, დიდი სარგებელი ვერაფერი ნახეს და აღარც გაუგრძელებიათ. ეკატერინეს სურვილი კი, დახმარებოდა სასწავლებლად წასულ ახალგაზრდებს, არ განულებულა. ნინო ყიფიანისადმი მიწერილი წერილით ირკვევა, როგორ ცდილობდა ეკატერინე, გაეხარებინა ახალგაზრდა

სტუდენტები: „ძვირფასო შვილად საგებელო ნინა, წ.კ.გ.ს.სასარგებლოდ კონცერტი გაიმართა, ვიყავი წასული, მინდოდა გამეხარებინე, როგორმე ფული მეშოვნა თქვენთვის უნივერსიტეტში შესატანი, მაგრამ ყველა ცდამ ამაოდ ჩამიარა“²⁹. ასე ერთგულად ცდილობდა ეკატერინე გაბაშვილი სტუდენტების გვერდზე დგომას. აქაურ მდგომარეობასაც უხსნიდა, რომ „ათასი ბეგარა დაგვიწესეს საზოგადო საქმეებისთვისო“. ამით ამართლებდა აქაურ მდგომარეობას და ამხნევებდა საზღვარგარეთ მყოფ სტუდენტებს.

1895 წელს ეკატერინე გაბაშვილმა „ქალთა კლუბი“ დააარსა. „პირველმა კრებამ, რომელიც ჩემს სახლში იყო გამართული, იმდენი მსურველნი გამოიწვია, არამც თუ ჩემს სადგურში, მთელი ქუჩა სავსე იყო“. ეკატერინე ბუდამ ქალების გვერდით იდგა, პასუხობდა მის წინააღმდეგ დასმულ ათასგვარ კითხვას, ამხნევებდა ქალებს და ცდილობდა, რეალობა დაენახვებინა მათთვის: „რამდენჯერ ყოფილა ყოველი თქვენგანი, ბატონებო, მოწმე, როდესაც ძმა ბრუნდება შინ სწავლითა და მეცნიერებით აღჭურვილი, ბეჩავი და კი მოწიწებით შეჰყურებს“. ეკატერინეს ეს ერთგვარი მოწოდება ცხადყოფს, როგორ ცდილობს, დაანახოს ქალებს კაცებთან სწორუფლებიანობა, ვითომდა რატომ ვერ შეძლებს ქალი სწავლა-განათლებას, საზოგადოებაში თავისი ადგილის დამკვიდრებას? პრობლემას, როგორც ჩანს, ქალში ეძებდა,

²⁹კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, ეკატერინე გაბაშვილის პირადი არქივი, №177; №178.

ამიტომაც ცდილობდა, თავად ყოფილიყო მაგალითი ქალებისთვის თავისი ცხოვრებითა და მოღვაწეობით.

ეკატერინე გაბაშვილი, როგორც ვთქვით, იყო წ. კ. ს. გ.-ის გამგეობის წევრი. მას აქტიური მონაწილეობა მიუღია „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დამდგენი კომისიის მუშაობაში. კარგად ერკვეოდა „ვეფხისტყაოსნის“ ხალხურ ვარიანტებში. სხვა რა გზა გაიარა ეკატერინემ აღნიშნულ სამსახურში მაგალითისთვის, მოვიყვანთ რამდენიმე ოქმს და წერილს. ერთ-ერთი წერილით იგი აღნიშნავს თავისი მწერლობის ღვაწლს და სწერს წ. კ. გ. ს.-ს, გამოსცეს მისი ნაწერები: „ვეფქრობ, რომ წ. კ. ს. უღაგო და უდავო არ იქნება ჩემი ნაწერების შეგროვება და გამოცემა“ (1921 წ.). ერთ-ერთი ოქმით ირკვევა, რომ ქალთა კომიტეტის საზოგადოების ხარჯით გამოცემულა მისი მოთხრობები, „რომელზედაც დანახარჯი ფული მაშინვე გადავიხადე ჩემი იუბილითგან შემოსული ფულით, რომელიც სულ უკლებლივ გადავეცი წ. კ. გ. ს. მე არავითარი ანგარიში და წარმოდგენა არ მაქვს იმ გამოცემის შესახებ, ვგონებ, არც თვითონ საზოგადოებას, უწინ, როცა ყოველი გამოცემა საქველმოქმედო იყო და ქართულ წიგნს გასავალი არ ჰქონდა, ყოველი ავტორი და მეც ეთვლიდით დიდ ბედნიერებად იმ მოწყალებას, თუ ვინმე გვიჩვენებდა ჩვენს ნაწერებს“. იმავე წერილში არის თხოვნა წ. კ. გ. ს.-ის მიმართ: „მეც ცხოვრება გამიჭირდა, მეტ ჰონორარს მოვითხოვ, იმდენს, რამდენიც თვით საზოგადოებას აქვს მიღებული სხვა ავტორების დასაჯილდოვებლად“³⁰. ერთ-

³⁰ საქართველოს ეროვნული არქივი, საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი №481, საქმე №549.

ერთი ოქმით ირკვევა, რომ ეკატერინეს სურვილი აქვს, ცალკე წიგნად გამოიცეს აქა-იქ გაზეთებში გაბნეული უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში დაწერილი მოთხრობები: „ვეფიქრობ, რომ ისინი შეადგენენ ერთ კარგ მოზრდილ ტომს“. შემდეგი სურვილიც ამავე წერილში ირკვევა: „გამოიცეს საყმაწვილო მოთხრობანი, ან სულ ერთად შეგროვილნი ერთ დიდ ტომად, ან წერილ-წერილ პატარა წიგნაკებად, როგორც გამომცემელი საზოგადოება თავის სასარგებლოდ დაინახავს“³¹. კიდევ ერთი თხოვნა წ.კ.გ.ს.-ის მიმართ, საიდანაც ეკატერინეს პიროვნება ჩანს: „1890 წ.წ.კ.გ.ს. გამოსცა ჩემი წიგნი, მაშინ ბ. მიქაბერიძე იყო საზოგადოების მდივნად, ეთხოვე, გამოცემაში მოეცა 100 მანეთი, მინდოდა, რაიმე სამახსოვრო საჩუქარი მიმეძღვნა კოტე მაყაშვილისადმი, რომელსაც ნიჭიერ კაცად ვთვლიდი, მერე 100 მანეთის წამოლება მძიმედ მივიჩნიე, 25 მანეთი მდივანს დაეუბრუნე, 75 მანეთით ვიყიდე საჩუქარი. 1898 წლის 27 ოქტომბერს გაგზავნილი წერილით ეკატერინე გაბაშვილი კვლავ სთხოვს ქ.მ.წ. გ. ს. გამოიცეს მისი მოთხრობები: „ჩემი სურვილია, გამოიცეს ყველა მოთხრობანი ერთ წიგნად კარგ ქალღვრედ, ზოგიერთი იმ სურათებით, რომელიც შეიძლება, შევიძინო „ჯეჯილის“ რედაქციიდან, გამოიცეს საახალწლო სათაურით „საახალწლო ფეშქაში ბავშვებს“, მიეცეს ავტორს 1900 წელს 10 თუმანი გონორალად, თუ მაშინ ცოცხალი იქნება, თუ არა და ეს ათი თუმანი

³¹საქართველოს ეროვნული არქივი, საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი №481, საქმე №1179.

მიემატოს სალიტერატურო ფონდს“³² და კიდევ 1909 წ. 4 ივნისით დათარიღებული წერილი: „ვთხოვ წ. კ. გ. ს. თუ იკისრებს, კვლავ გამოსცეს საბავშვო მოთხრობების მეორე წიგნი და დაამინიშნოს 100 მანეთი იმ პირობით, რომ 100 მანეთი ჩამერიცხოს საწევრო შემოსატანად, რადგან ჩემი უთაურობით თუ გულმაღიწყობით რიგზედ ვერ შემაქვს წლიური შემოსატანი და შერაცხულ ვიყავ იმ წევრთა სიაში, რომელთათვისაც 100 მანეთი შესატანად სავალდებულოა“³³. ერთ-ერთ უთარილო წერილში სტამბიდან წერენ ეკატერინე გაბაშვილს, რომ მისი წიგნი 15 დეკემბერს გადაეცა სტამბას „არსებობს ბევრი ტექნიკური ხასიათის მიზეზი, ამიტომ გეჩვენებათ რომ თითქოს თვენი ნაწერი აღარავის უნდა, ეს ასე არ არის, თქვენი ნაწერი არ იკარგება, ყოველთვის გამოადგება მკითხველს, გულს ტყუილად იტეხთ, ძალიან სითბოთი გეკიდებით“³⁴. საიუბილეო კომიტეტის 1911 წლის 17 იანვრის ოქმიდან ცნობილია, რომ „ნ მარტს ეკატერინე გაბაშვილის იუბილის გადახდა დადგინდა“. კრებამ დაადგინა, რომ „ეკატერინე გაბაშვილის თხზულებათა საიუბილეო გამოცემის შესახებ მიენდოს კნ. ანეტა ღიასამიძეს, შუამდგომლობის გაწევა მთავარ გამგეობასთან ქალაქის ვაჭრობის ფირმებთან საჭირო თავდებობის გაწევის გამო. იმავე კნ. ანეტა ღიასამიძე შეეკითხოს ეკ.

³² საქართველოს ეროვნული არქივი, საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი №481, საქმე №139.

³³ საქართველოს ეროვნული არქივი, საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი №481, საქმე №1645.

³⁴ საქართველოს ეროვნული არქივი, საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი №481, საქმე №1639.

გაბაშვილს, თანახმა არის თუ არა თხზულების სალიტერატურო შესწორებაზე და თუ თანახმაა, მიენდოს თუ არა ეს შრომა გრ. ყიფშიძეს, ეთხოვოს ლ. ბოცვაძეს, შეეკრას პირობით მესტამბეს ეკ. გაბაშვილის თხზულებათა გამოცემის შესახებ“³⁵. ჟურნალი „ჯეჯილი“ და ეკატერინე ცალკე მიმდინარეობაა მის ცხოვრებაში, როგორც ვთქვით, მას დიდი წვლილი მიუძღვის ჟურნალის გამოცემის საქმეში. იგი ბოლომდე დარჩა ჟურნალის უახლოეს თანამშრომლად. ეკატერინე ეკითხებოდა მეგობრებს რას ფიქრობდა საზოგადოება ქალების მიერ გამოცემულ ჟურნალზე, ერთ-ერთი წერილით მისი მეგობარი (მარი ჯანი) ასე აიძულებს ეკატერინეს: - „თქვენ გაინტერესებთ ჩემი აზრი ჟურნალზე? ზოგს მოსწონს, ზოგი ახირებულად გაიძახის ქალების გამოცემული ჟურნალი რა უნდა იყოსო, დაე, რაც უნდა ის თქვან, ჩვენ განვაგრძოთ ჩვენი დაწყებული საქმე გაორმაგებული ენერგიით“³⁶.

ეკატერინე გაბაშვილი ყველა ნომრის მასალას ეცნობოდა თურმე, მეთვალყურეობდა ჟურნალის გაყიდვის საქმესაც. მისი საარქივო მასალის გაცნობისას ირკვევა, რომ მას აღარდებს „ჯეჯილის“ ბედი. თხოვნის წერილს უგზავნის საქართველოს პატრიარქს, კირიონ საძაგლიშვილს: „ყოვლადუსამღვდელოესო მეუფეო, მოწყალეო მწყემსმთავარო! იმედი მაქვს, რომ, როგორც ჩვენი ერის სულიერ მწყემსად განგებით დადგენილი,

³⁵ საქართველოს ეროვნული არქივი. საისტორიო ცენტრალური არქივი. ფონდი №481, საქმე №1836.

³⁶ გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეში, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17250.

განათლებული და ჭეშმარიტი მოკეთე ჩვენი ქვეყნისა, კეთილი ინებეთ და ყოველი ღონისძიება იხმარეთ, რათა თქვენის სამწყოსს სამრევლო სკოლებისთვის დარიგებული იქმნას „ჯეჯილის“ ნომრები“³⁷. წერილს ხელს აწერს „ჯეჯილის“ მზრუნველი კომიტეტი. ეკატერინეს მიზანი, რომ პერიოდული გამოცემა „ჯეჯილი“ ბავშვებისთვის ერთადერთი ჟურნალი იყო, რომელიც მათ ზნეობრივ და გონებრივ აღზრდას უწყობდა ხელს, ნათელია. ყველა ღონეს ხმარობდა, რომ ჟურნალის არსებობა არ შეჩერებულიყო. ეკატერინე გაბაშვილის საზოგადოებრივი მოღვაწეობა ერთი მთლიანი შეუქცევადი პროცესია, რომელიც მუდამ მოქმედების, წინსვლისა და ქვეყნის სასიკეთო საქმისთვისაა მომართული.

ეკატერინე გაბაშვილმა თითქმის ყველა მხატვრულ ნაწარმოებში ასახა სოფლის მაშინდელი ყოფა, ქალთა შეზღუდული უფლებები, დაჩაგრული ადამიანები, გაჭირვებაში მყოფი ბავშვების ცხოვრება. იგი არის ხალხოსანი მწერალი, თუმცა, ალბათ, თავისი ცხოვრებიდან გამომდინარე, ერთ-ერთი პირველი ხვდება ხალხოსნურ უტოპიურობას, მაგრამ სოფლის სურათების ჩვენება, გლეხების ცხოვრების ასახვა, არასოდეს შეუწყვეტია. ასე ჩამოყალიბდა მისი, როგორც რეალისტი მწერლის, მსოფლმხედველობა.

ეკატერინე გაბაშვილი თავისი ეპოქის შეილია, იგი ხალხოსან მწერლად მიიჩნევა, არის აზრიც, რომ ილიას ფესვებზე გაზრდილი რეალისტური სკოლის

³⁷ კორნელი კეკელიძის სახელობის ზელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, ეკატერინე გაბაშვილის პირადი არქივი ფონდი №3110.

წარმომადგენელია³⁸. თუმცა, ფაქტია ისიც, რომ მას ბავშვობიდანვე აწუხებდა და აინტერესებდა სოფელში მცხოვრები ხალხის ბედი, თავს არ იშურებდა, განათლებული ყოფილიყო ყველა და ამისი აუცილებლობა დაენახვებინა ხალხისთვის. თავდაპირველად შესაძლებელია, გაიტაცა ხალხოსნურმა იდეებმა, ალბათ, მეუღლემაც ითამაშა ამაში დიდი როლი. ამიტომაც დასახლდნენ სოფელში, მაგრამ ეკატერინე მალევე მიხვდება და დარწმუნდება, რომ ამ თეორიული ცოდნის პრაქტიკაში განხორციელება შეუძლებელია. წლების განმავლობაში მობის უღელქვეშ მყოფი გლეხის თვალსაწიერი მიწა იყო და სხვა არაფრის დანახვა არ უნდოდათ. მათთვის განათლების აუცილებლობა ურმის მეხუთე ბორბალივით მოჩანდა. ანასტასია თუმანიშვილისადმი მიწერილ წერილში ეკატერინე წერს: „სოფელში ცხოვრება უფერულია. საინტერესოს ვერაფერს გაცნობებ. სოფელში ცხოვრება მომწყინდა. ყოველი ჩემი პლანები ცხოვრებაზე უსაფუძვლო გამოდგა, სასოფლო სკოლა რიგიანად მიდის, სულ ექვსი შეგირდი მყავს, ექვსისთვის არ ღირს შრომა, მეტადრე მაშინ, როცა ჩემი საკუთარი შვილები უაქიმობის მიზეზით ბევრჯერ სნეულებაში არიან. ამ ერთ წელს როგორც იქნება, გავუძლებ“³⁹. ეკატერინე მიხვდა ხალხოსნური იდეოლოგიის უტოპიურობას. კიტა აბაშიძე ასე აფასებდა მის შემოქმედებას: „ეკატერინე გაბაშვილის კალამს თავის

³⁸ერემა ქარელიშვილი. ეკატერინე გაბაშვილის ცხოვრება და შემოქმედება. თბილისი, 1980, გვ. 120.

³⁹კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, ეკატერინე გაბაშვილის პირადი არქივი, ფონდი №0468; №344.

დღეში არ აუსახავს უფერულის ყოველდღიურობის აღწერა, იგი იმას არ გამოხატავდა, რაც ყოველ ნაბიჯზე წინ შეგეფეთება, იგი უფრო იშვიათ მოვლენებს ეცნობა, ისეთ მოვლენებს, რომლებიც ყოველმხრივ შესაძლებელია, მაგრამ შაბლონური არ არის“⁴⁰.

ეკატერინე გაბაშვილი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართული დაუღალავი, ამოუწურავი ენერგიის ქალია. ის იყო ყველგან სიტყვითაც და საქმითაც, ადამიანების კეთილდღეობაზე ფიქრი და ზრუნვა იყო მისთვის მთავარი. ასწრებდა და ახერხებდა ყველაფერს, უყვარდა და ფიქრობდა სამშობლოს ბედზე. მას აქვს ჩანაწერი, სადაც კითხულობთ: „სამშობლო და კაცობრიობა პირველია, ის რაც ჩემთან განუყრელია, ჩემი არსების ნიადაგს შეადგენს, ჩემი თვალის ხედვის მასწავლებელია, ჩემი ზნეობისა და ჩვეულების სარკეა, ჩემი დედა ენის სამშობლო, ჩემი შვილთა და შვილიშვილთა სადგური, ჩემი მშობელთა და ძვირფასთა დაკარგულთა სავანე, ჩემთვის, როგორც ქართველი დედაკაცისთვის, ჩემი სამშობლო ეგოისტური სიყვარულია, ჩემი სამშობლო რომ დაავადებულია, კენესის, განა არ მოგეხსენებათ, ქალისთვის ყოველი გრძნობა დახშულია მაშინ, როდესაც იმისი სატრფო კენესის, ბედნიერი არ არის“⁴¹. წერილს „პატრიოტიზმის შესახებ ჩანაწერი“ ასე აწერია. ეტყობა კიდევ ნაწერს მოზღვაკებული ემოცია სამშობლოს სიყვარულისა, ვერდატეული და ჩანაწერად ფურცელზე გადატანილი.

⁴⁰ კიტა აბაშიძე. ეტიუდები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან. თბილისი, 1912, გვ. 110-117.

⁴¹ კორნელი ეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, ეკატერინე გაბაშვილის პირადი არქივი, ფონდი №800.

ეკატერინე გაბაშვილის საზოგადოებრივ ცხოვრებას მისივე შეფასებით დაემათავრება, ვფიქრობთ თავის ჩანაწერში „ჩემი მრწამსი“, საინტერესოდ აქვს შეფასებული თავისი მოღვაწეობა: „მიღებულია რომ კაცი რომელიც იწყებს რომელიმე საზოგადო საქმეს, ყოველთვის აუწყებს ხოლმე თავისი რწმენისა და იდიალის იმ საზოგადოებას, რომელშიაც იწყებს მოქმედებას, მით უფრო სავალდებულო უნდა იქნეს ეს ჩინებული ჩვეულება თავისი მრწამსის გამჟღავნებისა, ვისაც უკვე გაუწევია თავისი ხვედრი ჭაპანი საზოგადო სამსახურისა და ამ წევრის დროს რითი უხელმძღვანელია, რა სარწმუნოებას სდგომია, რომელ ღმერთს მსახურებია, ამ განძრახებით, მე დღეს, როდესაც პატივსმცემს და გაიხსენებს ჩემი ორმოცი წლის მოღვაწეობას საზოგადოება, მოვალედ ვთვლი ჩემს თავს საჯაროდ ვაღიარო ის აზრი, რომელიც ყოველთვის წინ უძღვის მწერალს თავისი ქვეყნის სადიდებლად და თუ მაინც მოვესწარი ამას, რომ ჩემმა ქვეყანამ მოინდომა პატივისცემა, ამ მკრთალის მოღვაწეობისა, ეს იმის ნიშნია, რომ თვით ჩვენ ქვეყანა, იმ ბრწყინვალე ხალხი, მწერლები(ქალებთა შორის მაინც) და საზოგადო მოღვაწეები არ ივიწყებენ იმას, ვისაც შუძლიან დაუღალავი შრომით, წმინდის გაძრახვით, წრფელის გულით ემსახურონ თავის სამშობლოს.

პირველი ჩემი საზოგადო საქმე, რომელმაც მომიხვეჭა საზოგადო სახელი მომიყვანა დღევანდელამდე არის რასაკვირველია მწერლობა.მე კარგად მესმის რომ ის მსჯავრი არ იქნება დიდად სასიქადულო და საამაყო ჩემის სამწერლო თავმოყვარეობისთვის, მე კარგად ვიცი რომ ჩემი სამწერლო მომზადება და ნიჭი მკრთალია და

მოკლებული იმ ბრწყინვალე მირონცხეულობას, რომელიც გასდის ხოლმე ნიჭიერი მწერლის კალამს.

მე ვსაწვლობდი პანსიონში, სადაც მესამოცე წლებს საუკეთესო მოღვაწენი ხელმძღვანელობდნენ ქალთა აღზრდის მსვლელობასა და გატაცებით ნერგავდნენ თავისუფალ სიყვარულს, სასტიკ ბრძოლას უცხადებდნენ ყოველგვარ მონობას. პანსიონის გარეთაც ბევრი ვინმე, ბევრი რამე ხელს უწყობდა ჩემში თავისუფლებისას.

ჩვენ ხალხში და ქვეყანაში მეც ჩემი წილი სარგებლობა მოვიტანე, ის მაინც მოვახერხე, რომ 30 წლის განმავლობაში ერთსა და იმავე ღმერთს პატიოსნებასა და სინდისს ვემსახურებოდი⁴².

⁴²გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17293.

ეკატერინე გაბაშვილის მხატვრული შემოქმედების ძირითადი აქცენტები

ეკატერინე გაბაშვილის შემოქმედების გაცნობისას იკვეთება ოთხი ძირითადი და მნიშვნელოვანი საკითხი:

- 1) მწერალი ქალი, როგორც ქალების თავისუფლებისათვის მებრძოლი;
- 2) თავისუფალი არჩევანის მომხრე სიყვარულში;
- 3) სოფელში მცხოვრები ადამიანების გაჭირვებული ყოფის ასახვა;
- 4) დაჩაგრული ადამიანების გულშემატკივარი.

ეკატერინე გაბაშვილის შემოქმედების ძირითად მოტივს წარმოადგენს სოფლის ცხოვრების მძიმე და გაუსაძლისი ყოფა. ჰუმანური გრძნობებით დაწერილ მოთხრობებს მკითხველი ცრემლებამდეც კი მიჰყავს. მისი უბრალო, მარტივი ენა ადვილად გასაგებია მკითხველისთვის. ნათლად გადმოცემული ფაქტები, გასაგებად ნათქვამი ამბავი ცხადად წარმოგვიდგენს იმდროინდელი საზოგადოების პრობლემებს. მაგალითისთვის განვიხილავთ რამდენიმე მოთხრობას:

ეკატერინე გაბაშვილის მოთხრობა „დიდ ხევში“ პირველი ნაწარმოებია, რომლითაც მწერალი ქალი საზოგადოებამ გაიცნო. რომანი 1881 წელს „ივერიაში“ დაიბეჭდა. თავად ეკატერინე გაბაშვილი ასე იგონებს ნაწარმოების დაბეჭდვის ამბავს: „რომანი „დიდ ხევში“ მიუუტანე ეკატერინე მელიქიშვილს (კეკეს), სერგეი მესხის მეუღლეს, ივერიაში გადასაცემად. კარგა დრო გავიდა, მე ვერ ვხედავდი მეგობართან მისვლას, მეშინოდა,

რომ მეკითხა ჩემი მოთხოვნის შესახებ. ერთ საღამოს გაგებდე და მივედი. ის მწვანე აბაჟურჩამოფარებულ ლამფასთან იჯდა, პაპიროსებს იკეთებდა. ვერ დამინახა. როცა გაიგო, ვინც ვიყავი, გაეცინა და მითხრა: „ნეტავ ერთი საათით ადრე მოსულიყავი, შენი ყურით გაგვეგონა ლაპარაკი შენი მოთხოვნის შესახებ, აქ იყვნენ ილია ჭავჭავაძე, ვლადიმერ მიქელაძე და სერგეი მესხი. ილიამ თქვა: უთუოდ მაგ ქალს ზეპირად აქვს დასწავლილი ვიქტორ ჰიუგოს რომანები, რომ მაგგვარად მიუღწევია იმის სტილის მიმსგავსებასო და რა მანქანით გადარჩენილა „რუსინკების“ გამრავლების დროს, რომ ქართული ცოდნა არ დაუთრგუნიაო. - მიქელაძემ რაღა თქვა? - შევეკითხე კეკეს. მიქელაძე ტურგენევის რაღაცით გამსგავსებსო. სერგეი შეწინააღმდეგებია, გაუცინია და თუ მართლა მაგ ახალგაზრდას რაიმე ჩანასახს ატყობთ მომავალი ბელეტრისტიკას, ხელი უნდა წარვუმართოთ“. მოთხოვნის დაბეჭდვის ისტორია ნათელია. შეფასებებიც ცხადყოფს, რომ შემთხვევით ფრაზად ვერ მივიჩნიეთ ამ მოღვაწეთა გამოთქმულ მოსაზრებებს ეკატერინე გაბაშვილის მოთხოვნის შესახებ, რადგანაც ეს არის ეპოქა, როცა ლიბერალურად მოაზროვნე თაობა გამოდიოდა საზოგადოებრივ ასპარეზზე და უპირისპირდებოდა დრომოჭმულ ტრადიციებს, რომლებიც აფერხებდნენ ადამიანთა გარკვეული ნაწილის განვითარებას. მოდიოდა ეპოქა, სადაც ქალსაც და კაცსაც თვითონ უნდა განესაზღვრათ და გადაეწყვიტათ თავიანთი ბედი, სადაც პიროვნების თავისუფლება და არჩევანი იქნებოდა უმთავრესი საკითხი. ქალს უნდა ეპოვა თავისი

ადგილი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, უნდა ესწავლა, ემუშავა და თავისი სურვილით შეექმნა ოჯახი.

მოთხოვნა „დიდ ხევაში“ მოგვითხრობს ქალ-ვაჟის სიყვარულის ამბავს, რომელიც ბედნიერების მომტანი უნდა იყოს, მაგრამ ტანჯვა-წამებადაა გადაქცეული მოთხოვნის გმირებისთვის. რომანის მთავარი პერსონაჟები პავლე და მარო არიან. მაროს მიმართ ეპითეტებს არ იშურებს მწერალი ქალი: „მაღალი, წარმოსადეგი გოგო, ზორბლისფერი კანით, მაყვლისფერი თვალები, ფართო ცხვირი, ალისფერი ტუჩები, სასიამოვნო და ცოცხალი სახე. მარო თავის ამხანაგებში მარგალიტით გამოირჩეოდა. სიმღერასა და დაკვრამაც საუკეთესო იყო. ამავე დროს ძალზედ შრომისმოყვარე. სოფლის ყველანაირი სამეურნეო საქმე ეხერხებოდა: კალოს გაშლა, ძნის მიწოდება, სიმინდის მოჭრა. მაროთავისი კეთილი თვისებებიდან გამომდინარე ყველას უყვარდა დიდ ხევაში“ (გაბაშვილის 1983). პავლესაც არანაკლები ეპითეტებით ახასიათებს მწერალი: ჭკვიანი, ზრდილობიანი, კეთილი გულის მქონე, დაჩაგრული მეზობლების მოსარჩლე, მხოლოდ ერთი ნაკლი ჰქონდა პავლეს, იგი დიდი ხნის წასული იყო სოფლიდან ქალაქში, თავადის ოჯახში იზრდებოდა და სოფლის შრომას გადაჩვეული იყო. პავლეს და მაროს ერთმანეთი შეუყვარდათ. სიყვარულმა სრულიად შეცვალა პავლე, შრომაც შეუყვარდა და სოფელიც: „შენ ოღონდ მარო მომეცი, ეუბნება პავლე მაროს მამას, ექვს თვეზე ყველაფერი მექნება: ახალი სახლიც, საქონელიცა და ფულიც, დღეიდან ჩემი სიზარმაცე

შეიცვლება და რალამც მაროს იმედი მეჭება, ჩემი ღონე ერთი ათასად გადამექცევა“⁴³.

ორივე ოჯახმა ქორწინებისთვის მზადება მალევე დაიწყო. მოახლოვდა ბედნიერების დროც, თუმცა ერთმა უბრალო მიზეზმა უკუღმა დაატრიალა ახალგაზრდების მომავალი ცხოვრების ბედი. მარო, პავლეს დის მაზლის შვილი იყო და სოფელში ხალხი ამბობდა, რომ მათი ქორწინება ნათესაურ კავშირს ეფუძნებოდა, ამიტომ ერთმანეთს ცოლ-ქმრად არ ერგებოდნენ. მღვდელმაც უარი განაცხადა ჯვრისწერაზე იმ ფაქტით შემინებულმა, რომ მართლა ნათესაეები არ აღმოჩნდნენ და ლუკმაპური არ დაეკარგო, არ დავისაჯო შეცდომისთვისო. „არა, ქვეყანა ისე უგუნური არ იქნება, ჩვენი გული ამოგლიჯოს და ფეხით გაჰქელოს!“ გაიძახოდა პავლე, თუმცა ფაქტი დადგა, პავლე და მარო უძღურები აღმოჩნდნენ სოფლის წინაშე. შეყვარებული წყვილი ვერ გაუმკლავდა ხალხის აზრს მათი ნათესაობის შესახებ. ხალხს ასე სწამდა! მხოლოდ სიყვარული საკმარისი არ აღმოჩნდა.

მაროს და პავლეს მშობლები თანაუგრძნობდნენ, მაგრამ არ უბრძოლიათ, როგორმე ხელი შეეწყოთ მათი ქორწინებისთვის, პირიქით, მაროს ორსულობის ამბავს რომ გაიგებს მამამისი, ფიქრობს, სად და როგორ გადამალოს მარო, სანამ მოტყუებით ვინმეს მიათხოვებს და „კანონიერი“ დედის სტატუსს მიანიჭებს. სხვისი ცოლობა გახდიდა თუ არა ბედნიერს შვილს, ეს მშობლებს არ აინტერესებთ, საკუთარ თავზე ფიქრი მეტია, არ შერცხვენილყვნენ სოფელში. მარომ პატივი უნდა სცეს

⁴³კატერინე გაბაშვილი. რჩეული ნაწერები. თბილისი, 1953, გვ. 10-40.

მაშის გადაწყვეტილებას, უსიტყვოდ უნდა დაემორჩილოს მის აზრს, ამიტომაც მაროს პროტესტი სუსტია, უფრო ხვეწნაა, თხოვნაა, არ გაათხოვონ სხვა კაცზე: „მე ცოცხალი თავით სხვაზე ჯვარს არ დავიწერ, ჩემი ქმარი პავლეა და მეორე ქმარი მე არ მინდა!“ -მხოლოდ ესაა მაროს ამბოხი, მაგრამ ქალს ვინ უსმენდა? ვინ ეკითხებოდა აზრს?

მაროს სხვა კაცზე ჯვრისწერის ამბავმა პავლეს ყურამდეც მიაღწია. ტრაგიკულად ვითარდება პავლეს ბედი. ცხოვრებისგან გაბოროტებული და გონებადბნელებული პავლე ხანჯლით მოკლავს მაროს, თვითმკვლელობასაც აპირებს, მაგრამ გარს შემოხვეული ხალხი ნებას არ მისცემს, თავი მოიკლას. პავლე ხდება მკვლელი, თვითმკვლელი. მაროსა და პავლეს ცხოვრება იმ ადამიანებმა შექმნეს და წარმართეს, რომელ საზოგადოებასაც ისინი განეკუთვნებოდნენ.

რომანში განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს მღვდლის პიროვნება, რომელსაც გვერდს ვერ აუვლი იმ უბრალო მიზეზის გამოც, რომ მასზე ბევრი რამ იყო დამოკიდებული. ეფიქრობთ, პავლესა და მაროს ბედის შეცვლაც შეეძლო, იგი აპირებდა კიდევ ჯვრისწერას, თანხმობაც განაცხადა, გასამრჯელოს აღებაზეც შეთანხმდა წყვილის ოჯახებთან, მაგრამ გებულობს ამბავს, რომ სასულირო პირების ცხოვრებას გადაამოწმებდა საგანგებოდ გამოყოფილი ადამიანების ჯგუფი, ამიტომ შეშინდა და უარი განაცხადა ჯვრისწერაზე. ერთი მღვდელი რამდენიმე სოფელს ემსახურება, არ უნდა შემოსავლის გარეშე დარჩეს, ამიტომაც არ შეეწინააღმდეგება სოფელში მცხოვრებ ხალხს, არ სურს

მარჩენალის გადამტერება, არსებობისთვის ბრძოლა მთავარი, ამიტომაც უარს ამბობს ჯერისწერაზე. მღვდელიც იმ საზოგადოების ნაწილია, შესაბამისად, მორალური პასუხისმგებლობა მომხდარ ტრაგედიაზე მასაც ეკისრება.

ეკატერინე გაბაშვილის რომანში დატრიალებული ამბიდან, ნათლად ჩანს მწერლის დამოკიდებულება სოფელში არსებული მძიმე მდგომარეობის მიმართ. როგორაა შეზღუდული ადამიანის თავისუფალი ნება, როგორ შეუძლია ხალხს, განსაჯოს და ჩაერიოს სხვის პირად ცხოვრებაში. რომანის წაკითხვის შემდეგ რჩება აზრი, რომ სიყვარული, რომელიც ბედნიერებისა და თავისუფლების მომტანია, სოფელ დიდ ხევამი ღირებულებაწაშლილი გრძნობაა, რომელიც თითქოს არც არსებობს. ის ფაქტი, რაც რომანის მთავარი ამბავია, ბევრი გლეხის ოჯახის ტრაგედიაა. მხოლოდ მაროსა და პავლეს ბედი არ გადაწყვიტა სოფელმა. ეს ტკივილი აწუხებს მწერალ ქალს, რომელიც მის სხვა მოთხრობებშიც ასე მძიმედ აისახა.

მსგავსი სიუჟეტიკა მოთხრობებში: „გურგენაულის ბაბო“, „მტარვალის ციხე“, „ნათლილება ღამეს“, „დილა ტყეში“. თითქმის ყველა ჩამოთვლილ მოთხრობაში გადმოცემულია სოფლის წესსა და კანონებს აყალიბი ოჯახები, რომლებიც სპობდნენ სიყვარულის თავისუფლებას, მაგ.: თუ ოჯახში უფროსი ვაჟი საქორწინოა, უმცროსი ვერ დაქორწინდებოდა („გურგენაულის ბაბო“), ქალის გათხოვების საკითხს მისი ოჯახი წყვეტდა. ქალის არგუმენტი: „სხვა მიყვარს“, საერთოდ არ განიხილება, სუსტი და სასაცილო

მტკიცებულებაა. ქალის პროტესტი თავისთავზე ატეხილი უბედურებაა. მხოლოდ ესაა იმ დროის სოფელი, ესაა მწერალი ქალის ტკივილი და მძიმე რეალობაზე წერის მიზეზი.

მსგავსი სიუჟეტებია ასახული მის თითქმის ყველა მოთხრობაში, ეკონომიკურად მძიმე, გაჭირვებულ მდგომარეობაში მცხოვრები სოფლის ხალხის ყოფა, არსებობისთვის ბრძოლა, ერთმანეთის დაუნდობლობა და თავის გადარჩენის სურვილი, მოთხრობაში „მტარვალის ციხე“ ზემოთ ჩამოთვლილი აქცენტებით თავისუფლად განიხილება, თუმცა შემოდის მეტად მნიშვნელოვანი საკითხი ანგარებიანი ქორწინება. თავადი ერთადერთი ქალიშვილს კოშკში ზრდის, არც არავინ იცნობს და ვერც ვერავინ ხედავს. მამას განზრახვა აქვს, შვილი მიათხოვოს ოსეთის მეფისწულს, თუმცა სიყვარულმა შეაღწია თამარის კოშკში, მას უყვარს შავარდენი, ერთი უბრალო სოფლელი ბიჭი. საშობაო დღესასწაულს აღნიშნავენ თავად ზაალის ოჯახში. ზაალს შენიშნული ჰყავს შავარდენი კოშკის ეზოში, ამიტომაც ეჭვობს თავისი შვილის სიყვარულს შავარდენის მიმართ. თამარიც დაატარებდა ფიქრებს, რომ მამას წინააღმდეგობას ვერ გაუწევდა, გრძნობდა, რომ შავარდენს არ მიათხოვებდნენ: „თუ მამაჩემი ძალს მოიხმარს, თუ მეფის ძეს მიმათხოვებენ, თავს მოვიკლავ“, ფიქრობდა ის. როცა ლხინში ყველა ერთობოდა და მხიარულობდა, ზაალმა საკენწლად გამოიწვია შავარდენი. შავარდენმა „მზად ვარო“ ამის თქმაც ძლივს მოასწრო, როცა ზაალმა „მტაცებელი მხეცივით“ ერთი ნახტომით მისი თავი სუფრაზე გააგორა. მოვლენები ელვის სისწრაფით

განვითარდა. სანამ ხალხი გონს მოვიდა, თამარმა სარკმელი გამოაღო და ძირს გადაეშვა. სწორედ ამ დატრიალებული უბედურებების გამო დაარქვა სოფელმა ამ ციხეს „მტარვალის ციხე“.

მოთხრობა იმდენად უშუალოა, რომ ერთი ამოსუნთქვით იკითხება ეს მძიმე ამბავი. აქ გადამდებია ყველა პერსონაჟის განცდა და მღელვარება. მოთხრობა მხატვრული ღირებულებებით გამოირჩევა, პოეტური სილამაზითაა გადმოცემული სტროფები თხრობის დროს; მაგ.: „ჩამოიწყვიტა მკერდზე საკინძე“, „ნაზად ემთხვია ბაგეს სატრფოსას“, „ხელთუქმნელ ნაკვთს ჰგავდა მარმარილოსას“, „სისხლით მისით მთლად შეიღება უბე და კალთა“. მოთხრობაში კარგად ჩანს, როგორ შეუძლია ეკატერინე გაბაშვილს გადმოსცეს მძიმე ამბავი ისეთი ემოციით, რომ გაითავისოს მკითხველმა და წარმოიდგინოს ყველა დეტალი ისე, თითქოს შემსწრეა მოვლენებისა.

მოთხრობაში „ნათლისღების ღამე“ ნაჩვენებია ორი ოჯახის ცხოვრება. ინტერესი გამოწვეულია იმ ფაქტით, რომ მწერალი ქალი ეხება ურბანიზაციის საკითხს. უკეთესი მომავლის იმედით სოფლიდან ქალაქში წამოსულან ადამიანები. სოფელში გამოკეტილია სახლები. მათი მაცხოვრებლები ქალაქში, პატარა ფიცრულისგან აშენებულ ქოხებში არიან შეხიზნულნი. ავტორი გვიჩვენებს ნაქირავებს, სარდაფის მსგავს მიწურებში მცხოვრებთა ოცნებებს. ისინი ოცნებობენ ნამდვილ ქალაქელობაზე. ურბანიზაციის საკითხი მასშტაბურია. მწერალი ეხება ევროპის ქვეყნებიდან ჩამოსული ადამიანების ცხოვრებასაც.

მოთხრობაში მნიშვნელოვანია სწორედ ის ფაქტი, რომ იტალიელი ჯოვანი, რომელმაც იცის, რომ იტალიაში ქალი სრულიად თავისუფალია, ჩაგრავს და მონად აქცევს ქართველ ცოლს.

მთაწმინდის უბანში ერთ მყუდრო სახლში პირველ სართულზე ცხოვრობს ქეთევანი შვილიშვილთან ერთად, მეორე სართულზე კი ჯოვანი და მარინა. ისინი იტალიელები არიან. ჯოვანი ლოთია, მისთვის სულერთია, სადაა, სად ცხოვრობს, ძირითადად, უგონოდ მთვრალი ბრუნდება სახლში. მარინა ძლიერი და მშრომელი ახალგაზრდა ქალია, „დარდით ყვითლად ჩამომხმარი“. მის სახეს ჯერ კიდევ ეტყობა სინაზე. მარინას და ჯოვანის გოგონა ჰყავთ, ადელი, რომელიც ნაადრევად დაქალბული, გონებრივადაც დაბრძენებულია. ღუხჭირი ცხოვრების გამო ბავშვობის უდარდელობა არ უგრძენია. მეორე შვილი წლინახევრისაა, შიმშილისაგან უჭირს სიარული. ჯოვანი უკრავდა დუქანში, მარინა კი მღეროდა. ადებული ფულით ჯოვანი ერთობოდა, ბავშვები სულ არ ადარდებდა. უკვე ნათელია, როგორი უბედური ქალია მარინა: სიცივე, შიმშილი, უსახლკარობა, ლოთი ქმარი, ორი საცოდავი ბავშვი და ყველაფერ ამას ემატება ჯოვანის მოთხოვნით დუქანში სიარული და სიმღერა. ერთ დღესაც მარინას მიხუტებული ჰყავდა თავისი პატარა მომაკვდავი შვილი, ქმარი კი სასიმღეროდ დუქანში წასვლას აძალებდა. „დახედე ამ შენს საცოდავ ბავშვს, ერთი საათიც ვეღარ გაატანს, როგორ დავტოვო? მომეცი ნება, მე დავუხუჭო ჩემს შვილს თვალები“, ეხვეწებოდა მარინა ქმარს. ჯოვანიმ თავისი გაიტანა. მარინა წავიდა და ხალხით გაჭედო დარბაზში ქმრის დავალებას ასრულებდა. ხმაშიც

ეტყობოდა, რომ მარინა ტიროდა, ნელ-ნელა ძალა ეცლებოდა, ძლიეს იდგა. მას ყურადღებას არავენ აქცევდა. ასე დაეცა სიმღერის დროს და გარდაიცვალა. მარინა მოკვდა. ამ დროს მის სახლშიც დიდი უბედურება დატრიალდა. ადელს, დედის მოლოდინში, ჩამქრალი ღუმელის წინ ჩასძინებოდა. გულში მკვდარი და ჰყავდა ჩახუტებული. მაგიდაზე მღვარ ლამფას ცეცხლი გაუჩნდა და ხანძარი გაჩნდა. ქეთევანი ბავშვის სანახავად ავიდა მარინასთან და ეს ამბავი დახვდა. ადელი გადაარჩინა, თავისთან წაიყვანა. ჯოვანი გაქრა, გადაიკარგა. არც დაინტერესებულა შეილების ბედით. ადელი ქეთევანმა გაზარდა შაქროსთან ერთად. „ადელის სახეს ეშხი და სინაზე არ აკლდა, შავი შთაგონებით აღსავსე თვალები მომხიბვლელობას მატებდა, ანკარა წყაროსავეთ ხმა ჰქონდა, კრიალა სიმღერით სიცოცხლის ხალისი შეჰქონდა ოჯახში“. შაქროც მშვენიერი ბიჭია, პატიოსანი, მშრომელი, ხელოსანი. მათი მეგობრობა „ტკბილი და სასიამოვნო“ გახდა. ხარობს ორი ერთმანეთზე შეყვარებული ადამიანის გული. ამ დროს გამოჩნდა ჯოვანი. რა თქმა უნდა, ისეთი პიროვნებისგან, როგორიც ჯოვანია, კარგს არ მოეღის მკითხველი, ამიტომ ეს დაძაბულობა და ჯოვანის ზრახვები აფიქრებს და აფორიაქებს მას.

ჯოვანი ხვდება შაქროსა და ადელის სიყვარულს, ამიტომ იგი სახეცვლილი შედის ქეთევანის ოჯახში, როგორც შეილის ცხოვრებით დაინტერესებული მამა. ადელს სიმღერას ასწავლის. ისე იქცევა, ძნელი მისახვედრია, რა განზრახვა აქვს გულში. ადელისა და შაქროს ქორწინების დღეც დაინიშნა. ჯოვანისაც ეტყობა

სიხარული. ქორწინების წინა დღეს იგი სთხოვს სასიძოს, დედის საფლავზე წაეიდეს ადელი. ასე გაიტყუა ჯოვანიმ ადელი ვერის სასაფლაოზე და თავისი გეგმების განხორციელებას შეუდგა. გზაში ესაუბრება შვილს ქეთევანის გაღატაკებულ ოჯახზე და ცდილობს ბედნიერი მომავალი დაანახოს: „ოჰ, შენ რომ იტალია ნახო, სადაც შენი მამა-პაპა დაბადებულა, იქ დედაკაცი სრულიად თავისუფალია, ნება აქვს, იბრწყინოს სიკეკლუცით, შენ აქ შეძწკდებული ხარ ერთ სოროში, ერთ ბრიყვს აქვს უფლება, შენი ცქერით დატკბეს, შენ ისეთი ხმა გაქვს, ღიდ ადგილს დაიკავენ მსოფლიოში. ახლა კი მხოლოდ მთაწმინდის კლდეები გისმენენ“⁴⁴. ასე არიგებს მამა შვილს. ადელს არც ესმოდა მამის საუბარი, ყურსაც არ უგდებდა, მაგრამ როდესაც ჯოვანი ეუბნება შვილს: „მოდით, შვილო, გავკრათ და გავიპაროთო“, ადელი შეშინდება, შეკრთება და ინტერესდება: „მამა, შენ მაგას ნამდვილი გულით მირჩევ?“ მერე ცდილობს, რეალობა დაანახვოს მამას, ის გზა აჩვენოს, რაც გაიარა: „ჩემი იტალია დღეს ეს მთაწმინდის კუნჭულია, მე უბედურ, მიტოვებულ ბავშვს კარი გამიღეს, ტკბილი სიტყვით გული მომიღბეს, ჩემი სიმღერა აბედნიერებს შაქროს, ქეთევანს და ეს ჩემთვის სრულიად საკმარისია“ („ნათლისღების ღამე“). ზუსტად გადმოსცა ადელმა ამ სიტყვებით თავისი გრძნობა, რომ საქართველო მისი სამშობლოა, ბედნიერება მისთვის აქაა, მატერიალური გაჭირვება არაფერია, როცა სულში დღესასწაული და ბედნიერების მოლოდინია. ადელის სპეციაკი, სუფთა და

⁴⁴კატერინე გაბაშვილი. რჩეული ნაწერები. თბილისი, 1953.

უბიწო შინაგანი სამყარო სიზუსტით დაგეგანაზა მწერალმა. ჯოვანის მომზადებული ჰყავდა ეტლი სასაფლაოსთან, მეეტლის დახმარებით შეათრია ადელი ეტლში და გაიტაცა. ნიჟნის ბაზრობა იყო ადგილი, სადაც ადელის ხმის წყალობით მამამისს ბევრი ფულის შოვნის იმედი ჰქონდა. ადელის ცხოვრება როგორ გაგრძელდა, მოთხრობის ფინალში ვხედავთ. ცხოვრების ბინძურ წუმპეში ჩაძირული, სრულიად სახეცვლილი ადელი, ცეკვავს, მღერის და ამაში გასამრჯელოს ითხოვს, ის ხალხის მრავალმხრივ გამართობი ქალია. კოცნა, დამცირება, დაცინვა, შეურაცხყოფა ადელისთვის ჩვეული მდგომარეობაა. ამ ფაქტს შაქროც შეესწრება, ერთ დღეს მეგობრებთან ერთად დუქანში მისულ შაქროს მომღერალი ადელი ლანგრით ხელში მიაღება. მათი შეხვედრის სცენა დაუვიწყარია მკითხველისთვის. ესაა დაბნევა, სირცხვილი, ტკივილი, გაშეშება, ერთად გადმოცემული. მწერალი ღრმად იხედება ადელის სულიერ სამყაროში, ალებს კარს და მკითხველისთვისაც მარტივად გასაგებს ხდის ადელის განცდებს: „სახეზე მკედრისფერი გადაჰკრავს, ხელიდან სინი გაუვარდება და გულწასული კედელს გაეკრა“. გვიანი იყო ხალხით გაჭედილი დუქანი ნელ-ნელა დაცარიელდა. ადამიანების თვალს შაქროსა და ადელის უცნაური შეხვედრა შეუმჩნეველი დარჩა. შაქრომ იმ დამეს მტკვარში თავი დაიხრჩო, ადელი აღარავის უნახავს, გადაიკარგა. მოთხრობის გმირების განსაკუთრებულობა მათი ცხოვრების სირთულიდან გამომდინარეობს. მწერალი ქალი ღრმად სწვდება თითოეულის სულიერ სამყაროს. მკითხველი ზუსტად ხვდება და გრძნობს, თუ რამდენ მეტამორფოზას გადის ამა თუ იმ პერსონაჟის სულიერი

სამყარო. შაქრომ ვერ აიტანა ადელის ასე გაუბედურება. მისთვის ადელი წმინდა, სპეტაკ ქალად აღიქმებოდა ბოლომდე, მიუხედავად იმისა, ისინი ერთად არ იყვნენ. შაქრო რომ სულ ფიქრობდა საყვარელ ქალზე, ეს ადელი მისახვედრია მკითხველისთვის. შაქროსთვის ტრაგედიაა ადელის ასეთ მდგომარეობაში ნახვა. მისი სიწმინდე შეიბილწა, გაირყვნა, ამიტომაც ასეთი მძიმე განაჩენი გამოუტანა თავს. ადელის სახეზეც შესამჩნევია, რომ მასაც არ უნდა ჰქონოდა ადელი და ბედნიერი ცხოვრება. მწერალი კარგად გადმოსცემს და მკითხველს აგებიან, რომ ადელის გულშიც არ გამქრალა სიყვარული, მის სახეს ეტყობა, რომ სხვა გზა არ ჰქონდა და ბედს შეურიგდა, მიუხედავად ცეკვა-სიმღერისა და გაპრანჭვისა, ტანჯვა-წამების კვალი მაინც ეტყობოდა სახესა და თვალების სიღრმეს. ნაწარმოების კითხვისას ნათელია, რატომ არ დაუბრუნდა ადელი შაქროს. მან ვერ გაბედა შაქროსთან დაბრუნება, რცხვენია, ერიდება, პატიოსანი ცხოვრების გზას აცდენილი ქალი ველარ ბედავს სატრფოსთან კვლავ დაბრუნებას. ყველაზე უარყოფითი პერსონაჟი ნაწარმოებში ჯოვანია. ადამიანი, რომელსაც ყველასთვის უბედურება მოაქვს და არასდროს დაფიქრებულა ამაზე. მისთვის მთავარი ფულის შოვნაა და ამ მიზნით დახშული გონება სხვა ვერაფერზე ფიქრობს. ვითომდა ევროპელი ჯოვანი, რომელიც შეილს ქალის თავისუფლებაზე ესაუბრება, ჩაგრავეს საკუთარ ცოლს, სრულ მონად ჰყავს ჯოვანის მარინა, იყენებს მხოლოდ შემოსავლის წყაროდ. ესაა ნაწარმოების მთავარი სათქმელი, ადამიანების სულიერი სამყაროს გაცნობა, მათი ფიქრების სწორად გადმოცემა, ემოციის განცდა

მკითხველზე, მათთან ერთად იმ გზის გავლა, რომელიც თითოეულმა პერსონაჟმა გაიარა. ეს არც ისე ადვილი საქმეა.

ეკატერინე გაბაშვილმა შეძლო და დაგვიხატა ადამიანები, რომელთაც უარი თქვეს საკუთარ თავზე. გვიჩვენა ის გარემო, ის ყოფა და ის საზოგადოება, რომელთაც მისი ნაწარმოებების გმირები თვითუარყოფამდე მიიყვანეს და მათ სიცოცხლის სურვილი დააკარგინეს.

ეკატერინე გაბაშვილს რომ კარგად შეეძლო ადამიანების სულის სიღრმეებში ჩაწვდომა და მათი ტკივილის მკითხველამდე მიტანა, თითქმის მის ყველა მოთხრობაში იგრძნობა, მაგ.: „ყვავილს ზამთარმა უსწრო“. ამ მოთხრობის მთავარი პერსონაჟი ნინო იყო „კეთილი, ნაზი, როგორც ზეფირი, მორცხვი, როგორც გაზაფხულის ყვავილი, ტკბილხმიანი, როგორც იაღონი“. ისეთი მხატვრული დახასიათებაა ნინოს გარეგნული სილამაზისა, ადვილი მისახვედრია, როგორი სათნო და კეთილი იქნება მისი სულიერი სამყარო. ნინოც იმ ეპოქის შვილია, მოქმედებს ოჯახის მდგომარეობიდან გამომდინარე, თხოვდება უსიყვარულოდ, იმ მიზნით, რომ ვალებიდან გამოიხსნას ოჯახი. ეკატერინე გაბაშვილმა სიღრმისეულად გადმოსცა ნინოს შინაგანი სამყაროს მდგომარეობა გათხოვების შემდეგ. ნინოს სახიდან სიხარული გაქრა, მის თვალებში ჩაქრა სიცოცხლის სხივი. ნინოსთვის ცხოვრება მძიმე აღმოჩნდა, გაუჭირდა: „მე ვფიქრობდი, რომ ვიქნებოდი კეთილი მეუღლე, ტკბილი დედა ჩემი შვილებისა და ჩემს გაბედულობას ამით ვანუგეშებდი, სინამდვილე ჩემი ახალი ცხოვრებისა

მეტად სასტიკი აღმოჩნდა, ტვირთი ფრიად მძიმე იყო, მე ვერ ვზიდე!“.

ეკატერინე გაბაშვილის მოთხრობებს მწერლის ტკივილიც ეტყობა. მისი მოთხრობების ყველა პერსონაჟი მოქმედებს და აზროვნებს დროის შესაფერისად. ნინომაც, შაქრომაც, მარინამაც და სხვა ნაწარმოების გმირებმაც იციან, რომ მათ მომავალ ცხოვრებას გადაულახავი დაბრკოლება უნდა შეხვდეს. სიყვარული განიხილება, როგორც განწირული გრძნობა და არა ბედნიერების მომტანი მდგომარეობა. ოჯახის შექმნას თავისი მიზანი აქვს. თუ ქალი მზითვიანი არ არის, თუ საქმროს მატერიალურად დუხჭირი მდგომარეობა აქვს, როგორ შეიძლება ქორწინება?! ესაა იმ დროის სოფლის ტიპური ვითარება: ღირებულებადაცლილი ადამიანები, ქონებრივ და მატერიალურ ყოფაზე გათვლილი ურთიერთობები... ამიტომაც ისინი ვერ ითავისებენ ჭეშმარიტი სიყვარულის არსს.

ეკატერინე გაბაშვილის შემოქმედების ევროპული აქცენტები

ქართულ ლიტერატურულ კრიტიკაში, კერძოდ იერემია ქარელიშვილის (ეკატერინე გაბაშვილის ცხოვრებისა და შემოქმედების მკვლევარი) მიერ გაიჟღერა აზრმა, რომ ეკატერინე გაბაშვილის მოთხრობები ერთგვარად ენათესავება გიდე მოპასანის შემოქმედებას. ეს მინიშნება მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა ჩვენთვის, გვეძებნა საერთო მათ შემოქმედებაში, მსგავსება შესამჩნევია გიდე მოპასანის ნოველებსა და ეკ.გამაბაშვილის მოთხრობებს შორის. მიუხედავად იმისა, რომ გიდე მოპასანი ფრანგული ლიტერატურის კლასიკოსთა წარმომადგენელია, ლიტერატურულ შემოქმედებას საზღვარი არ აქვს და მსგავსება შეიძლება მოიძებნოს, პირველი ის ფაქტია, რომ ორივე მწერლის შემოქმედებითი აღზევების ხანა 1880 წლიდან იწყება და მათ მიერ შუქმნილ ნაწარმოებებში ასახულია, ის სოციოპოლიტიკური ვითარება, რომელითაც ხასიათდებოდა მე-19 საუკუნის 80-იანი წლები. პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს ქალებთა აქტუალიზაციის საკითხი მთელს მსოფიოში, ქალთა ჩაგრული ყოფის ასახვა მხავტრულ ტექსტებში.

გიდე მოპასანის ნოველების კითხვისას ხვდება, რომ ქალი მისი ცხოვრების აზრია. მიუხედავად იმისა, რომ იგი ქალში ხედავდა ენერგიას, მამოძრავებელ ძალას. მისი პერსონაჟი ქალების ძირითადი ნაწილი უბედურები არიან. მოპასანი, ჩვენი მწერალი ქალის მსგავსად, სწვდება ქალის არსს და ჩადიოდა მისი სულის სიღრმეში. შეკძლო.

შეემჩნია ის, რაც სხვებისთვის ნაკლებად შესაძინევია, მაგრამ ორივე მწერლის პერსონაჟი ქალები მუდამ სირთულეების პირისპირ დგანან. „არ არსებობდა ისეთი მწერალი, რომელიც ასე გულახდილად ფიქრობდა, რომ ცხოვრების ხიბლი და აზრი ქალშია, მის სიყვარულშია. ამასთანავე არ არსებობდა ისეთი მწერალი, რომელიც ასე ცხადად აჩვენებდა ყველა საშინელ მხარეს, რაც ქალს ბედნიერებისკენ მიმავალ გზაზე ხედებოდა, აშიშვლებდა მოვლენებს და ტოვებდა ასე“.⁴⁵ ეს ტოლსტოის შეფასება, გიდე მოპასანის მიმართ, რომელიც თამამად შეიძლება მიესადაგოს ეკატერინე გაბაშვილსაც. რაც შეეხება წინააღმდეგობებს, გიდე მოპასანის ნოველებში წინააღმდეგობით სავსე ცხოვრებაა, თუმცა გამოსავლის ძიება ნაკლებია, თითქოს ორივე მწერალი ფიქრობს, რომ მათი პერსონაჟები ეჯახებიან ისეთ წინააღმდეგობას, რომელსაც ვერ გადალახავენ. ეკატერინე გაბაშვილიც გრძნობდა, რომ ბრძოლა უშედეგო იყო იმ გარემოში, რომელშიც მის გმირებს უხდებოდათ ცხოვრება. მისი გმირებიც ვერ გაუძლებდნენ წინააღმდეგობებს. გიდე მოპასანის ნოველებისა და ეკ.გაბაშვილის მოთხრობას შორის გამოიკვეთა რამდენიმე ერთნაირი ასპექტი:

1) ნატურალური ხედვა და რეალისტურად გადმოცემული ამბავი.

2) ქალი იყო ორივე მწერლის შემოქმედებითი შთაგონების წყარო.

⁴⁵ Ги де Мопассана, «Посредник», 1894 г. Источник: Л.Н. Толстой. Собрание сочинений в 22 т. г. Москва

3) ქალის ჩაგრული ყოფის ასახვა, წინააღმდეგობები, მათი დაძლევა ან გადალახვის სურვილი.

გიდე მოპასანის ნოველებსა და ეკ. გაბაშვილის მოთხრობებს შორის მსგავსება შესამჩნევია იმ კუთხითაც, რომ მოპასანი ცდილობდა, მხოლოდ ფაქტები და ადამიანის ქცევები გადმოეცა. „პერსონაჟის ფსიქოლოგია კი ისე უნდა იმალეოდეს წიგნში, როგორც ნამდვილ ცხოვრებაში იმალება ადამიანთა ქცევაში“, წერდა ის. მოპასანის ნოველების გმირებს უჭირთ სხვა ადამიანების გაგება, ეკატერინე გაბაშვილის მოთხრობების გმირებსაც უჭირთ სხვა ადამიანებს გაუგონ. მაგალითისთვის ამჯერად გიდე მოპასანის ორ ნოველას „მინდვრებში“ და „მზითვეი“ და ეკ.გაბაშვილის ცნობილ მოთხრობას „ორ-ენა და ქუჩეს“ განვიხილავთ, წარმოვიდგენთ ორი მწერლის მიერ საერთო აქცენტებზე შექმნილ ნოველებისა და მოთხრობის სიუჟეტს.

ეკატერინე გაბაშვილის მოთხრობა „ორ-ენა და ქუჩე“ 1883 წელს დაიწერა. ნაწარმოებს არა მარტო ქართული მკითხველის ყურადღება მიუპყრია, არამედ იგი სომხური პრესის ფურცლებზეც მოხვდა, დაიბეჭდა ჟურნალ „მურჭაში“⁴⁶. ჟურნალ „არაგანში“ დაბეჭდილია ასეთი შეფასება: „მწერლის კალამი მიმართულია არაადამიანური ჩვევებისა და წესების, მშობლების დესპოტიზმისა და საზოგადოების გულგრილობის წინააღმდეგ“⁴⁷. მოთხრობაში გადმოცემულია ქალ-ვაჟის ტრაგიკული სიყვარულის ამბავი, ქუჩეს მშობლები არ ათხოვებდნენ

⁴⁶ ჟურნალი „მურჭა“, 1894, №6.

⁴⁷ ჟურნალი „არაგანი“, 1894, №27.

მისთვის სასურველ ბიჭზე, მხოლოდ იმიტომ რომ მას არ ჰქონდა მატერიალურად ქუჩეს ოჯახისთვის სასურველი მდგომარეობა... ქუჩე იყო დედისერთა მზითვიანი ქალი, პირველი საპატარძლო სოფელში. მამამისი ამაყობდა გასათხოვარი ქალით და შვილს აზნაურის გოგოს აღრიდა. მაგრამ ქუჩეს შეუყვარდება ერთი სხვა კუთხიდან გადმოხვეწილი ბიჭი, თედო(ორენა), რომელიც თავს მოჯამაგირეობით ირიჩენდა.“ რა უნდა იყოს იმაზე შემზარავი, რომ მშობელი ამ სიყვარულის გამო სწირავს საკუთარ შვილს, მშობლიური სითბოსა და სიყვარულის ნაცვლად ბნელ, ნესტიან ბოსელში მიუჩენს საცხოვრებელს ორსულ ქალს. კითხულობ და მიჰყვები ქუჩეს ცხოვრების გზას, ხვდები, რომ მის ირგვლივ ყველა ღირსებისგან დაცლილი, ანგარებიანი, უსუყვარულო და შეუბრალებელი ადამიანები არიან. ეკატერინე გაბაშვილი ქალ-ვაჟის გაცნობისთანავე ხაზს უსვამს მატერიალურ მდგომარეობას, რომელიც განმსაზღვრელი აღმოჩნდა წყვილის მომავალ ცხოვრებაში. გიდე მოპასანის მოთხრობა „მინდვრებში“ ორი ღარიბი ოჯახის ცხოვრებაა ნაჩვენები, ტუეაშების და ვალენების ოჯახი გვერდიგვერდ ცხოვრობენ, პატარა ქოხებში, ორივე ოჯახისთვის ძირითადი საკვები კარტოფილის წვნიანია, ორივე ოჯახს ერთად რვა ბავშვი ჰყავს, ზემოთხსენებული ოჯახების ცხოვრება მაშინ შეიცვალა, როდესაც აგვისტოს თვეში მათი ეზოს წინ მსუბუქი ავტომობილი გააჩერა ახალგაზრდა ქალმა, მანქანიდან გადავიდა და ბავშვების მოსაფერებლად გასწია. „რა კარგები არიან მტკერში ამოსვრილებიც კი“-განუცხადა ქმარს, ამ დღის შემდეგ ქალმა ბავშვებთან სიარულს მოუხშირა, ტკბილეულებით

ანებიერებდა პატარებს, ბოლოს კი ოჯახს განზრახვა გაანდო, რომ მას სურდა ერთ-ერთი ბავშვი ეყიდა, ვალენების ოჯახი დასთანხმდა შეთავაზებას. 1200 ფრანკს გადაუხდიდა ქალბატონი ღიუბერი ყოველთვიურად ოჯახს. აღნიშნული გარიგება ნოტარიულად გაფორმდებოდა. ნოველაში ვკითხულობთ: „ქალბატონმა ღიუბირმა, სიხარულისაგან გაბადრულმა, აიყვანა ატირებული ბავშვი, ისე როგორც სუენიერი მალაზიაში“ გაჭირვებულმა ოჯახმა შეილი გაყიდა. მატერიალური მდგომარეობა აღმოჩნდა განმსაზღვრელი გიდე მოპასანის მოთხოვნაში „მინდვრებში“.⁴⁸ ვალენების ოჯახისთვისაც, ვალენების ოჯახსავე პატარა ბიჭი სწორედ მატერიალური სიდუხჭირის გამო გაყიდა, ისე, როგორც ქუჩეს სიყვარული შეეწირა მატერიალურ სიდუხჭირეს. მოთხოვნაში კიდევ ერთი მტკივნეული საკითხია გამოკვეთილი, ესაა ადამიანის ნივთად ქცევა, ამ შემთხვევაში შეილი, როგორც ზედმეტი ნივთი. ეკ. გაბაშვილის მოთხოვნაშიც „ორ-ენადა ქუჩე“ შეილი ამ ფორმით გვხვდება, როდესაც ქუჩე იმშობიარებს, ყველასგან მიტოვებული, ბოსელში, ის მოკლავს ახალდაბადებულ ჩვილს (ბოსლის იატაკზე დაახეთქებს). ქუჩესთვისაც შეილი ტვირთია, ისე როგორც ვალენების ოჯახისთვისა შეილი ზედმეტ ნივთად ქცეული არსებაა, ქუჩეს არანაირი რესურსი არ გააჩნია გაზარდოს შეილი, ეშინია დაბრკოლების, არ შესწევს ბრძოლის უნარი, ფსიქოლოგიურად მძიმე მდგომარეობაში მყოფი, ორივე მწერლის მიერ, გადმოცემული ქალების მდგომარეობა ასე

⁴⁸გი დე მოპასანი. ნოველები. მთარგმნელები: თედო სახოკია, ლამარა მხეიძე. თბილისი, 2016.

შეიძლება დავინახოთ, ისინი ვერ უძლებენ გაჭირვებას, განსაცდელს, ვერ პოულობენ გამოსავალს. ორივე ქალის მდგომარეობის წარმოდგენა ძნელია, სიკვდილი რა თქმა უნდა უმძიმესი ფაქტია და გაყიდვასა და გაშვილებას ვერ შეედრება, მაგრამ ჩვენ ამაზე არ გვაქვს აქ საუბარი, გაჭირვების გამო შვილების უარყოფა, მათი ნივთებად ქცევა, ეს იყო პრობლემა მაშინდელ სამყაროში. მსგავსი ფაქტები ეკ.გაბაშვილის მოთხრობებში და გიდე მოპასანის ნოველებში არაერთგან გვხვდება.

მშობლებისა და შვილების გაუცხოვების საკითხი, გამოიკვეთა გიდე მოპასანის აღნიშნულ ნოველაში „მინდვრებში“ და ეკ.გაბაშვილის მოთხრობაში „ორ-ენა და ქუჩე“. საკითხი მტკივნეულია ორივე მწერლისთვის, ტუვაშების ოჯახის მოკლე ისტორია ასეთია: მატერიალურად გაჭირვებულ ოჯახში გაზრდილი შარლო, რომელიც ოჯახმა არ გაყიდა და გაზარდა, საყვედურობს მშობლებს, იმ ფაქტს, რომ ისინი თავს იწონებდნენ იმით, რომ მათ არ გაყიდეს შვილი. „ჩვენ არ გვინდოდა ჩვენი შვილის გაყიდვა“ 18 წლამდე შარლოც თავს იწონებდა „რადგან გაყიდული არ იყო“ 18 წლის ასაკში კი ეუბნება მშობლებს: „დიახ გსაყვედურობთ თქვენ ზუსტადაც, რომ უარმყავით, თქვენ იმსახურებთ რომ დაგტოვოთ, მოხუცებო წავედი!“ მშობლებმა ვერ გაუგეს შარლოს, ის, მხოლოდ იმით უნდა ყოფილიყო ბედნიერი, რომ გაყიდული არ იყო, ვერც სხა რამ შეუქმნა ოჯახმა, 18 წლამდე აცხოვრა მშობელმა შვილი მხოლოდ ამ ბედნიერებით და ისე დაშორდნენ ერთმანეთს მშობელი და შვილი, ისე გაუცხოვდნენ, რომ შვილმა არ გაყიდვის ფაქტი კი არ დაუფასა ოჯახს-პირიქით არ აპატიო და სახლიდან წავიდა.

მშობლებს არ ესმოდათ რა ფსიქოლოგიური სტერესი იყო შვილისთვის არ გაყიდვით თავის მოწონება, ბავშვის გონებაში, რომ შეიძლებოდა ათასგვარი კითხვა გაჩენილიყო კერ მიხვდა მშობელი, არ გაყიდეს იმიტომ რომ, მათ სიბერეში სჭირდებოდა დამხმარე, მათ გაჭირვებულ ყოფას სჭირდებოდა შემხიდებელი, არ გაყიდეს იმიტომ, რომ ამ ფაქტით თავი მოიწონეს მეზობლების წინაშე. აი ეს დაინახა შარლომ და არა სიყვარული, ისეთი სიყვარული, რომელიც შვილს არ დაგათმობინებს, მშობლებისგან რომ ეს ეგრძნო შარლოს, მოხუცებს არ მიატოვებდა.

შვილებისა და მშობლების გაუცხოების საკითხია გამოკვეთილი ეკ.გაბაშვილის მოთხრობაშიც „ორ-ენა და ქუჩე“ ნაწარმოებში ქუჩეს მშობლებს გაუჭირდათ გაეგოთ ახალგაზრდა ქალისთვის, მშობლები სასტიკი წინააღმდეგი იყვნენ ქუჩეს არჩევანის, (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ორ-ენას მატერიალური მდგომარეობა არ იყო ქუჩეს ოჯახისთვის მისაღები). მამა სიკვდილითაც კი დაემუქრება შვილს, იგი ფიქრობდა, ვისთვის მიეთხოვებინა ორსული ქალი, გასაკვირი ფაქტია, რომ მშობლები არ ფიქრობენ შვილის მდგომარეობაზე, მის უბედურებაზე. ისინი ნერვიულობენ, თუ რას იტყოდნენ მეზობლები, როდესაც ქუჩეს ორსულობის ამბავს გაიგებდნენ. რა უნდა ეთქვათ ხალხისთვის, აი, რა იყო მათი მთავარი საფიქრალი. ქუჩე მშობლებმა ბნელ, ნესტიან ბოსელში შეაგდეს, მშობლებმა გაწირეს ორსული შვილი, სწორედ მშობლების ამგვარმა დამოკიდებულებამ გახადა ქუჩე უბედური ქალი, იგი არ აღიარებს მშობლებს, არ უყვარს და პატივს არ სცემს მათ. მოთხრობა „ორ-ენა და ქუჩე“ შესახებ სომხური

გაზეთის ჟურნალ „არძაგანში“³ დაბეჭდილია ასეთი შეფასება: „მწერლის კალამი მიმართულია არაადამიანური ჩვევებისა და წესების, მშობლების დესპოტიზმისა გულგრილობის წინააღმდეგ“. ორი მწერლის ნოველებისა და მოთხრობების გაცნობისას იკვეთება მეტად მტკივნეული, თუმცა ძირითადი აქცენტი მშობლებისა და შვილების გაუცხოვებული ურთიერთობისა. მშობლებსუჭირთ შვილებს გაუგონ. მშობლები ისე ექცევიან შვილებს, როგორც ნივთს, ის უნდა გააკეთოს შვილმა რაც მშობელს უნდა, მასზე უნდა იქორწინოს, ვინც მშობლისთვის სასურველია, შვილი რომ ცალკე ინდივიდია და თავისი გრძნობები, სურვილები და მოთხოვნები აქვს, ამ ფაქტს ვერ ეგუებოდნენ მშობლები. ორი მწერლის ნოველებისა და მოთხრობების გაცნობისას გამოიკვეთა ანგარებიანი ქორწინების საკითხი. მაგალითისთვის განვიხილავთ გიდე მოპასანის ნოველას „მზითევი“.

ბატონი ლებრიუმანის ქორწინება მადმუაზელ ჟანა კორდიესთან დიდი ხმაურით აღინიშნა, ჟანა კორდიე სასურველ საპატარძლოდ ითვლებოდა, რადგანაც მას ჰქონდა სამი ათასი ფრანკი ნაღდი ფული, საბანკო ბილეთები და ანგარიშის პირადი ნომრის მფლობელიც იყო. ნოველაში ვკითხულობთ: „ელეგანტური და მოხდენილი, ქორფა მადმუაზელი კორდიე დახვეწილი მანერებით მაინცდამაინც ვერ მოიწონებდა თავს, მაგრამ გამორჩეულ ქალიშვილებში ითვლებოდა “საქორწინო მოგზაურობა წყვილმა პარიზში დაგეგმა, წასვლის წინ ქმარი აფრთხილებს ცოლს: „რაიმე რომ არ დაგავიწყდეს, წინასწარვე გააფრთხილე მამაშენი მზითევი მოგიმზადოს“.

საქორწინო მოგზაურობაში წასულ კორდიეს ქმარი ომნიბუსიდან გაეპარება და ცოლის მზითვსაც (ფულს) თან წაიღებს, ამ ამბის გამგონე ქალს ყურთასმენა წაერთვა, აღარაფერი ესმოდა, თავისთვის ლულლულედა: „ბევრი ფული ჰქონდა მთელი ჩემი მზითვენი“ როგორც აღენიშნეთ, მზითვიანი ქალის ცოლად მოყვანა საქართველოშიც ერთგვარი საქმიანი გარიგება იყო, მაგალითისთვის კვლავ „ორ-ენა და ქუჩეს“ სიუჟეტურ განვითარებას მივყევით. მამა წინააღმდეგია ქუჩეს ქორწინებისა არასასურველ სასიძოზე და ორსული შვილის ბედს, ქუჩეს სხვა კაცზე გათხოვებაში ეძებს, მოთხრობაში ვკითხულობთ: „ჩარდახიანი ურემი, რიგიანად მზითვით დადებული გავიდა სოფლიდან, არც მაყრები, არც მეჯვარე არ მისდევდა პატარძალს, გვერდით უჯდა შუახნის კაცი ჭაღარამორეული ორმოცდაათი წლის ჭარმაგი, ნაქერივალი, ოთხი შვილის მამა“. ფაქტია, რომ მოხუცი ქერივი ქუჩეს მზითვს დახარბდა, თან ქალი დიასახლისადაც გამოადგებოდა. ქუჩეს მამას რომ ეგონა, საქმე მოგვარდა, უბედურებას უბედურება მოჰყვა, ქერიმა კაცმა მალევე შეიტყო ქუჩეს ორსულობის ამბავი და მშობლებს უკანვე დაუბრუნა ქალი. ქორწინება მზითვით, მომგებიანი გარიგებაა გიდე მოპასანის ნოველებშიც, ისე როგორც ეკ. გაბაშვილის არაერთ მოთხრობაში. ცხადია, რომ გიდე მოპასანის ნოველის პერსონაჟიც მიმართავს გამდიდრების იოლ ხერხს, აღსანიშნავია, ეს ფაქტიც იყო ორივე მწერლისთვის მტკივნეული საკითხი.

ანგარებიან ქორწინებასთან დაკავშირებით რაც შეიძლება ითქვას ისაა, რომ მხოლოდ უბედურების მომტანია ორივე მწერლის შმოქმედებაში და აღნიშნულ

მოთხრობებში. ჩვენ მიერ განხილულ ეკ.გაბაშვილის მოთხრობის „ორ-ენა და ქუჩე“ და გიდე მოპასანის ნოველების, „მინდვრებში“ და „მზითვი“ ძირითადი საერთო მახასიათებელი აქცენტები შემდეგია: ნოველებისა და მოთხრობის მხატვრულ-ესთეტიკურე მხარე არის რელისტური, ნატურალური ხედვით გადმოცემული ამბავი, მძიმე და ტრაგიკული. უნდა აღინიშნოს, გადმოცემის ფორმის სიცხადე, გულახდილად მოყვლილი ამბავი, სიყვარული და სიძულვილი იმის მიმართ, რასაც გადმოგვცემს და აღწერს ორივე ავტორი. ორივე მწერლისთვის მიუღებელია უბრძოლველი მორჩილება, განსაკუთრებით ქალების დუმილი, მიუღებელია ჩამორჩენილი ადამიანების ის საზოგადოება, რომელიც გზას უხშობდა არჩევანის თავისუფლებას. ქორწინება, როგორც სარფიანი გარიგება და ადვილი გზით გამდიდრება, გამოკვეთილია ორივე მწერლის აღნიშნულ ტექსტებში. მოთხრობა „ორ-ენა და ქუჩე“ ძნელია, აუღელვებლად და ემოციის გარეშე წაიკითხოს მკითხველმა.

ეკატერინე გაბაშვილისთვის მიუღებელია შეყვარებული წყვილების ეს უბრძოლველი მორჩილება, განსაკუთრებით ქალების დუმილი, მიუღებელია ჩამორჩენილი ადამიანების ის საზოგადოება, რომელიც გზას უხშობდა სიყვარულში არჩევანის თავისუფლებას.

ეკატერინე გაბაშვილთან პრობლემას წარმოადგენს წლების განმავლობაში ბატონყმურ წყობილებაში გამოზრდილი ხალხი, გამდიდრების სურვილით დაბრმავებულნი. გი დე მოპასანთანაც წინააღმდეგობით სავსე ცხოვრებაა, თუმცა გამოსავლის ძიება ნაკლებია,

რადგან განცდაა იმისა, რომ, რაც უნდა იბრძოლო, მაინც ეჯახები ისეთ წინააღმდეგობას, რომელსაც ვერ გადალახავ. ეკატერინე გაბაშვილიც გრძნობდა, რომ ბრძოლა უშედეგო იყო იმ გარემოში, რომელშიც მის გმირებს უხდებოდათ ცხოვრება. მისი გმირები ვერ გაუძლებდნენ ამგვარი წინააღმდეგობების დაძლეवास. ეკატერინე გაბაშვილის მხრიდან ძალზედ გაბედული ნაბიჯია იმის ხმამაღლა თქმა, რომ ადამიანებს სიყვარულში არჩევანის თავისუფლება სურთ მაშინ, როცა ქალ-ვაჟის სიყვარული ღრმა განცდად არ განიხილებოდა და ქორწინებები ჩვეულებრივი საქმიანი გარიგება იყო. მეცხრამეტე საუკუნის მეორე-ნახევარში მსოფლიოში მიმდინარე სოციოპოკულტურული პროცესები ჰგავს ერთმანეთს, იცვლებოდა ადამანთ აზროვნება ფეხს იდგამდა ლიბერალური იდეოლოგია, რომლის ფუნდამენტური საყრდენი ადამიანთა თავისუფლება იყო. ეკატერინე გაბაშვილსაც არ მოსწონს ეს უსიტყვო მორჩილება, უსუტყვოდ ატანა იმ მოცემულობისა, რომ ქალს არ აქვს არჩევანის თავისუფლება, ამიტომაცაა რომ თავისი მოთხოვნებით ის აფხიზლებს ქალებს, ასახავს და სიცხადით გადმოსცემს ქალის ყოფა-ცხოვრებას.

აქვე აღვნიშნავ იმ ფაქტსაც, რომ ეკატერინე გაბაშვილისთვის საფრანგეთი განსაკუთრებული ქვეყანაა, ის თავის ერთ-ერთ მოგონებაში დაწერილებით აღწერს საფრანგეთის გამოფენას და ფრანგ ხალხს ახსიათებს: „საფრანგეთი გასაოცარი მდიდარი ბუნების ქვეყანაა, იმისი მცხოვრებნი ფრანგნი განთქმულნი არიან თავიანთი ხელოვნებითა და ხელოსნობით გამოგონებითადა ყოველივე იმითი ნაწარმოები სილამაზითა და სიმკვიდრით არის

გაკეთებული „ამიტომ იმათ უყვართ უჩვენონ თავი მოაჭონონ სხვა ქვეყანის ხალხებსა და თვითონაც ნასიამოვნები დარჩნენ სხვისი ნახელოვნარით, შეადარონ თავიანთს, არც ერთი ხალხი არ მართავს ისე ხშირად მსოფლიო გამოფენას როგორც ფრანგები, იშვიათად გავაოცი ოცდაათი წელიწადი ერთი საფრანგეთის გამოფენიდან მეორემდე და ყოველთვის ეს გამოფენები ისეთი სანუკუელნი მშვენიერნი და მოკაზმულნი არიან რომ მთელი ქვეყანა, ყოველი კუთხე ქვეყნისა ამერიკიდან დაწყებული უშორეს ავსტალიის ქვეყნამდე მიერქარება ამ გამოფენაზედ და თან მიაქვს აქ გამოსაფენად, რაც კი, რამ აბადიათ თავმოსაწონად სანაქებოდ მოდიან არამარტო ევროპელნი არამედ ეგვიპტელნი, ჩინელნი, ინდოელნი, არაბნი, თავიანთი დაუძველებლის საუკუნეებით შექმნილის ხელოვნებით“⁴⁹

ცხადია ეკატერინე გაბაშვილისთვის ახლობლური და ნაცნობია ფარანგი კლასიკოსების შემოქმედებაც განასაკუთრებით გი დე მოპასანი, რადგან ის ძირითადი ტკივილი, რაც გიდე მოპასნმა ქალის სულის ფსკერზე ამოიკითხა და საჯარო გახადა ეკატერინე გაბაშვილსთვის ყველაზე ნაცნობი საკითხია, ის ძირითადი აქცენტი, კი, რაც მეცხრამეტე საუკუნის მეორე- ნახევარში ქალთა აქტუალიზაციის საკითხად არის ცნობილი, თავისი მახასიათებლებით ერთ მთლიან, საერთო მოცემულობას ქმნის მაშინდელ მსოფლიოში.

⁴⁹გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17272.

დამოკიდებულება რუსული აზროვნების მიმართ

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ ეკატერინე გაბაშვილი აღზრდილია სამოციანელთა იდეოლოგიაზე, გარდა იმისა რომ მან გაიზიარა ეროვნულ-განმანთავისუფლებელი მოძრაობის სულისკვეთება, როგორც ჩანს მოხიბლული იყო რუსი რევოლუციონერის ნ. ჩერნიშევსკის გლეხური სოციალ-უტოპიური მოძღვრებისაც.

ჩერნიშევსკი იყო გლეხი ხალხის გულშემატკივარი, ადამიანის მიერ სხვა ადამიანის ჩაგერის მოძულე, მას სურდა რომ რუსეთის გლეხობას ყოველგვარი ექსპლუატაციის გარეშე თავისუფლად ეცხოვრა თავისუფალ მიწაზე, ნ. ჩერნიშევსკის სწამდა რომ სოციალიზმში მიიღწეოდა შრომის თავისუფლება, იშრომებდა ყველა, მომავალი იქნებოდა ყველასთვის ერთნაირი, სასურველი და სასიამოვნო, რადგან ყველა ადამიანი თავის შრომის ნაყოფს მიიღებდა, ადამიანები იქნებოდნენ ბედნიერები, აღარ იქნებოდა ჩაგვრა, ერთის ნაშრომი მეორე ადამიანის გამდიდრების წყაროდ აღარ გადაიქცეოდა.

ჩერნიშევსკიმ სოციალური რწმენით გამსჭვალული იდეები ჩამოაყალიბა რომანში „რა ვაკეთოთ“. რომანი მოწინავე რუსი ახალგაზრდებისთვის სამაგიდო წიგნი აღმოჩნდა, იგი დიდ გავლენას ახდენდა რევოლუციური ჟინით შეპყრობილ ახალგაზრდებზე, რომანში არიან ახალი საზოგადოების ჩამოყალიბებისთვის მებრძოლი პერსონაჟთა ტიპები, შექმნა ახალი სახეები, რომანში ასახული ქმედება ოპტიმისტურია, ადამიანთა ბრძოლას აზრი აქვს, ნაჩვენებია თავისუფალი, მოწესრიგებული, განათლებული

ადამინები, რომლებსაც აქვთ უკეთესი მომავალი. რომანმა „რა ვაკეთოთ“ დიდი გავლენა მოახდინა მუშათა კლასზე არამარტო რუსეთში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც, ჩერნიშევსკის შეხედულებები დიდ გავლენას ახდენდა ქართველ ახალგაზრდებზეც, პოპულარობით სარგებლობდა რომანი „რა ვაკეთოთ“ საქართველოშიც.

ეკატერინე გაბაშვილის მხატვრული ლიტერატურის გაცნობისას ცხადი ხდება რომ იგი მოხიბლული იყო ჩერნიშევსკის უტოპიური იდეოლოგიით, როგორც ჩანს ეკატერინე გაბაშვილს მოსწინდა ჩერნიშევსკის აღნიშნული რომნი, მისი პერსონაჟები, მათი მოტივაცია, რადგანაც მოთხრობის „თამარის ნუგეშის“ გაცნობისას ბევრი მსგავსება იკვეთება.

მოთხრობას „თამარის ნუგეში“ განვიხილავთ ძირითადად გამოკვეთილი ორი აქცენტით:

1) ნაწარმოების მთავარი გმირი ქალი, თამარი, ჰგავს ავტორს;

2) ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟი ჰგავს ჩერნიშევსკის მოთხრობის „რა ვაკეთოთ“ პერსონაჟს - ანა პავლოვნას.

„თამარის ნუგეში“ 1894წ. „მოამბეში“ დაიბეჭდა. თამარი ეკატერინე გაბაშვილის პერსონაჟებისაგან განსხვავებული ქალია, იგი თავისი ცხოვრებით მომხიბვლელია უყვარს მუსიკა, თეატრი, სიხარულს ანიჭებს სხვისი წარმატება, არაა თვითკმაყოფილი, ზრუნავს ხალხის განათლებისთვის, გატაცებულია საზოგადოებრივი მოღვაწეობით, კითხულობს ბევრს, უკრავს როიალზე, მშრომელი „კეთილი და სათნო, თამარი იდეალური პერსონაჟის სახეს ქმნის მოთხრობაში.

„თამარი იყო ახალგაზრდა ქალი, ოცდარი წლის, დიდი შავი თვალები ჰქონდა, შავი კულულა თმა, ოდნავ გაპოხილი ზომიერი ტუჩები“. თამარის სასტუმრო ოთახი მზის სხივებითაა გაბრწყინებული, ფანჯარაზე თაიგულები დევს, იატაკზე ხალიჩაა, ბუხარში ცეცხლი გუზგუზებს. მაგიდაზე წიგნები და მოსწავლეების გასასწორებელი რვეულები არის დალაგებული. ოთახის აღწერისასაც იგრძნობა თამარის ხასიათი. ის, როგორც ჩანს, მოწესრიგებული ქალია. თამარს გულის სწორიც ჰყავს შერჩეული, ლევან მამუკაშვილი. თამარი გონიერი ქალია, მისი საუბარი ყველას აოცებს. თამარის გაცნობისასა ნათელი ხდება ის პარმონია რაც ქალის გარეგან თუ შინაგან სამყაროს ავსებს, თამარი ბედნიერად ცხოვრობს, უყავრს საქმე, უყვარს სიცოცხლე, აქვს მიზანი, იცის რასაც ემსახურება, მას საქმროც ჰყავს შერჩეული ლევან მამაულაშვილი, ლევანიც კარგი ახალგაზრდაა, მას ოფიციალურ სამსახურში არასდროს უმუშავია, საფრანგეთში განათლებამიღებული დაუბრუნდა სამშობლოს და ერთი ფიქრი აქვს, მეცნიერული ცოდნა სოფელში გლეხებს მოახმაროს, ზრუნავს მათ განვითარებაზე ისე, როგორც თამარი. თამარსა და ლევანს ერთნაირი აზრები აქვთ სოფლის განვითარებასთან დაკავშირებით, მათი სურვილი გლეხების ცხოვრების გაუმჯობესებაზე ფიქრია.

ჩერნიშევსკის რომანის „რა ვაკეთოთ?“⁵⁰ პერსონაჟი ვერა პავლოვნა ახალი დროის ქალია, ახალი ეპოქის

⁵⁰ნიკოლოზ ჩერნიშევსკი. რა ვაკეთოთ? თარგმანი: ქეთევან ბაქრაძე-ინგოროყვა. თბილისი, 1955.

ადამიანია კეთილი, სპეტაკი და მშრომელია. ეწევა აღმზრდელობით საქმიანობას; თამარივით უყვარს მუსიკა, თეატრი, კითხვა. ვერა პავლოვნაც და თამარიც ცდილობენ, მათ გვერდით ყველა ბედნიერი იყოს და თავს არ ზოგავენ ამისთვის. თამარისა და ვერა პავლოვნას ცხოვრების წესი თითქმის ერთნაირია ისინი საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე გამოსული ქალები არიან, ღიად საუბრობენ და აფიქსირებენ თავიანთ აზრებს, არიან პატრიოტული გრძნობით გამსჭვალულნი, ვერა პავლოვნასაც აქვს ხელსაქმის სკოლა სადაც ლექციების წასაკითხად მღვდელი მიიწვევს, თამარიც იგივე ქმედებას ჩადის და გლეხების გასანათლებლად მღვდელს მიიწვევს, ორივე ქალის მიერ მღვდელი მასწავლებლების შერჩევაც, ალბათ, ეკატერინე გაბაშვილის მხრიდან დამოუკიდებელი მოსაზრება არ არის, ეკატერინე გაბაშვილის თამარი კბაძავს ჩერნიშევსკის ვერა პავლოვნას, მღვდლების მასწავლებლად მიწვევაში შესამჩნევია განზრახვა, რასაც ვერა პავლოვნა ღიად და მკაფიოდ გამოხატავს: „თქვენ იქნებით ფარი კეთილზნობისა“ ეუბნება იგი მღვდელს. „მე გიშოვეთ კაცი, დამრიგებელი და სწორი გზის მაჩვენებელი, არა მარტო მასწავლებელი“ ასე აცნობს თამარი გლეხებს მასწავლებელ მღვდელს. მოცემული ეპიზოდით, სავარაუდოდ, ნ. ჩერნიშევსკის ვერ პავლოვნა მიმართავს მეთოდს, თვალი აუხვიოს მაშინდელ ცენზურას და კანდიდატი შეარჩიოს ნაკლებ ეჭვმიტანილი წრიდან, სამღვდელოება შორსაა რევოლუციური იდეების პროპაგანდისგან, ამიტომ მათი მასწავლებლობა ხელსაყრელია და უსაფრთხო, ორივე ნაწარმოების

პერსონაჟი ქალების მეთოდი ერთნაირია, თუმცა ეკატერინე გაბაშვილის თამარი სამღვდელოების მიმართ მეტად კეთილგანწყობილი ჩანს, მას სჯერა მღვდლის, რომ მშობლიურად თანაუგრძნობს გლეხ ხალხს, ვერა პავლოვნას მასწავლებელი მღვდელი „ფარია“ -ეინც უნდა დაიფაროს, მასწავლებელი ქალის რევოლუციური სწავლების მეთოდიკა და იდეოლოგია.

როდესაც მათ მსგავსებაზე ესაუბრობთ, არ შეიძლება არ აღინიშნოს, ის განსხვავება, რაც ვერა პავლოვნასა და თამარის ხასიათს შორის არსებობს, ვერა პავლოვნა ამაყია, გაბედული, კატეგორიული ტონით საუბრობს. „მე ვიცი მხოლოდ ის რომ არ მსურს ვისმეს მონა, მღიქვნელი და მორჩილი ვიყო, მე არ მსურს სხვისი თავისუფლების შეზღუდვა და თვითონაც თავისუფალი მინდა ვიყო, მთავარია დამოუკიდებლობა, გაეკეთო რაც მინდა, ვიცხოვრო როგორც მინდა“!

თამარი სათნოა, იგი მშვიდად ცდილობს ისაუბროს, მის ხასიათში იგრძნობა კეთილშობილება, თამარი ყურადღებით, მშვიდობიანი გზით ცდილობს ცვლილება მოახდინოს ადამანთა აზროვნებაში, ქვეყნისთვის სასიკეთოდ შეუცვალოს ახალგაზრდებს აზროვნება. თამარის ნათქვამმა სიტყვებმა სოფლელი ბიჭის, გიორგი ედიშერაშვილის, ცხოვრებაც შეცვალა. გიორგი პოლკოვნიკი იყო, მოწინავე საზოგადოებაში მიღებული, მას წინ დიდი კარიერა ელოდებოდა, მაგრამ თამარის ნათქვამმა სიტყვებმა პატრიოტული გრძნობა გაუღვიძა, სამსახური და კარიერა გადაიფიქრა და გადაწყვიტა მშრომელი გლეხების ცხოვრება გაეუმჯობესებინა.

„რას ემსახურებით თქვენ? რა საგანი აქვს თქვენს მოქმედებას? ვის აძლევთ თქვენს ძალასა და ღონეს, როდესაც ეგ ძალა და ღონე ჩვენი ქვეყნისთვის არის საჭირო, თქვენი თავი თქვენს ქვეყანას უფრო უჭირს, მისი კეთილდღეობისთვის იმოქმედო“, ამ სიტყვებით გიორგის წინ დგას განსხვავებული ადამიანი, რომელსაც საკუთარ კეთილდღეობაზე მეტად გლეხი ხალხის ბედიერება ახარებს. თამარისა და ვერა პავლოვნას ხასიათის მთავარი დამახასიათებელი თვისებაა ისაა რომ „მათნაირმა ქალებმა ღალატი არ იციან“.

როგორც ზემოთ ვთქვით ეკატერინე გაბაშვილის პერსონაჟი თამარი ჰგავს ავტორს შრომისმოყვარეობით, გლეხი ხალხის ტკივილის გაზიარებით. იგი ცდილობს სოფლის ცხოვრებაში ცვლილებებსა და ხალხის მდგომარეობის გაუმჯობესებას, წერა-კითხვას ასწავლის სოფლის ახალგაზრდებს. თამარისა და ლევანის სურვილიც ზუსტი ანალოგია ეკატერინე გაბაშვილისა და მისი მეუღლის ცხოვრებისა, ეკატერინეს მეუღლესაც სურდა თავისი მეცნიერული ცოდნა პარაქტიკულად სოფელში გამოეყენებინათ, ამიტომაც წავიდნენ სოფელში. თუმცა მალევე ხვდებიან იმ უტოპიურობას, რაც სოფლის მეურნეობის განვითარების საქმეში მათი ენთუზიაზმით წამოწყებულ თეორიულ ცოდნაზე დაფუძნებულ საქმეს მოჰყვა და კვლავ ქალაქს უბრუნდებიან.

საგულისხმოა, ის ფაქტიც, რომ ვერა პავლოვნას ცხოვრების მომენტებიც მსგავსია ეკატერინე გაბაშვილის ცხოვრების ცალკეული მომენტებისა მაგ: ვერა პავლოვნა აარსებს საქსოვ სახელოსნოს, ეკატერინე გაბაშვილი ჭრა-კერვის სკოლას, ვერა პავლოვნაც ეწევა დამატებით

აღმზრდელობით-საგანამნათლებლო საქმიანობას, ეკატერინე გაბაშვილიც, ასევე, ჭრა-კერვის გარდა ქალებს სხვა საზოგადო განათლებასაც აძლევდა.

ჩერნიშევსკი იყო რევოლუციონერი დემოკრატი ის გავლენას ახდენდა თავისი ეპოქის თითქმის ყველა პოლიტიკურ მოვლენაზე, თუმცა იგივე ჩერნიშევსკი ხატავდა მომავლის ბედნიერ ადამიანებს, პარმონიულ ცხოვრებას, სადაც არ იქნებოდა განსხვავება გონებრივ და ფიზიკურ შრომას შორის, მოეწყობოდა საერთო კულტურული დასვენებები. ადამიანს სადაც უნდოდა, იქ იცხოვრებდა. იგი რევოლუციური გზით ფიქრობდა არსებული რეალობის შეცვლას, ამიტომაც მისი ვერა პავლოვნაც მკაცრი და მეამბოხე, სწრაფად სურს ცვლილებები. თამარი კი კეთილშობილია, დამთმობი, მშვიდობიანი გზით, ლიბერალურად ცდილობს, მოახდინოს ცვლილებები. როგორიც იყო თავად ეკატერინე გაბაშვილი.

ეკატერინე გაბაშვილმა ცხოვრების მანძილზე რთული გზა განვლო, ის შემსწრეა არაერთი პოლიტიკური მოვლენისა რაც თავისთავად იწვევდა საზოგადო მოღვაწე ქალიში თავისებურ ცვლილებებს, თუმცა უნდა აღინიშნოს რომ უტოპიური მსოფლმხედველობა ბოლომდე დარჩა მის თვალსაწიერში, ეკატერინე გაბაშვილი მოხიბლა იმ ფაქტამ, რომ მუშათა კლასი ააშენებდა ბედნიერ მომავალ ცხოვრებას კომუნისტური პარტიის სახელით.

ეკატერინე გაბაშვილი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მომხდარი პროცესების მიღმა არასოდეს ყოფილა, მას არასდროს განელებია სოფელში მცხოვრები ხალხის მიმართ ინტერესი 1905-1907 წლებში მომხდარმა რევოლუციამ ეკატერინე გაბაშვილს იმედი ჩაუსახა.

საგანმანათლებლო მუშაობა დაიწყო, ბიბლიოთეკა გახსნა ახალციხეში და ახალი ამბებს აცნობდა ხალხს, მას სამშობლოს გათავისუფლების იმედი ჰქონდა, ამიტომაც მოსწონდა რევოლუციონერები, ეგონა რომ მისი სურვილი ასრულდებოდა, მაგრამ როგორც კი რევოლუცია დამარცხდა ეკატერინეს გაბაშვილის სამკითხველო დაკეტეს, საგანმანათლებლო პროცესი შეწყდა, ეკატერინე თავის თვალთ ხედავდა დარბეულ სოფლებს, აწიოკებულ ხალხს, სოფელ ახალქალაქში მომხდარ ერთ-ერთ შემთხვევას ასე გადმოგვცემს: „მკათათვის თორმეტს, მემამულე გიგო თარხნიშვილმა მომკელები დაიქირვა, ეს რომ სოფლის გლეხებმა გაიგეს თავი მოიყარეს და მომკელებს მუშაობაზე ხელი ააღებინეს, თავადი არ გაჩედა და აისორები მოიყვანა და გადაწყვიტა მკა გაეგრძელებინა, გლეხებმა აისორებს შუამავალი გაუგზავნეს და გააფრთხილეს: ნუ მომკით თორემ დაგსჯითო, თარხნიშვილმა მაინც წაიყვანა მინდორში მომკელები და შეიარაღებული მცველიც დაუყენა, ახალქალაქელებმა ეს ამბავი მამინვე შეატყობინეს მეზობელ სოფელელებს, ხუთასამდე გლეხი მოიჭრა და აიზულებდნენ მომკელებს მუშაობაზე ხელი აეღოთ, გიგო თარხნიშვილი თავისი მომკელებით შინ დაბრუნდა და დარაჯი კავთისხევში გააგზავნა რათა მამასახლისისთვის გაეგებინებინა გლეხების თვითნებობა, კავთისხევიდან მომავალმა სამმა „სტარაჟნიკმა“ ყანაში ერთი ახალქალაქელი კაცი დაინახა, რომელიც ყანას მკიდა და ცოლი ძნას უკრავდა, გამხეცებულები ქალს მივარდნენ და გაუპატიურება დაუპირეს, ქმარი კი რომელმაც ცოლის დასაცავად თავი გამოიღო რუმბივით დაასივეს. ამ ამბით აღშფოთებულმა

გლეხებმა პოლიციელებზე შურისძიება გადაწყვიტეს, მაგრამ პოლიციელებმა გაასწრეს, თარხნიშვილმა გლეხებსა მაზრის უფროსთან უჩივლა, მკათათვის ცხრამეტს ბოქაულმა ახალქალაქში 25 შიარალებული კაცი გამოგზავნა მეორე დღე მაზრის უფროსის თანაშემწე გოგოხია 50 შიარალებული კაზაკით ჩამოვიდა და გლეხები გააფრთხილა: მებატონეთა ყოველი ღალა და გადასახადი გადაიხადეთ თუ არა და 75 ცხენოსანი აქ იდგომება და მათი კეება თქვენ მოგიხდებათო, ხალხმა პასუხი არ გასცა უსიტყვოდ დაიშალნენ და ბრძანება არ შესრულეს მას შემდეგ კაზაკები ადგილიდან ფეხს არ იცვლიან და ახალქალაქელებს სისხლს სწოვენო, როდის მოელბე ბოლო ამ ამ დარბევასა და ქერივ-ოხრის დაწიოკებას?“⁵¹ ეკატერინე გაბაშვილი მუდამ სოფლის გულშემატკივარი იყო ამიტომ მოცემული ფაქტი ცხადია აღაშფოთებდა, იგი ვერასდროს იტანდა ადამიანის მიერ ადამიანის ჩაგვრას, აბუჩად აგდებას, დაცინავას, შეურაცხყოფას, ამიტომაც ცდილობდა თავისი გულისტკივილი რაიმე ფორმით გამოეხატა.

ეკატერინე გაბაშვილი რევოლუციონერი მწერალი არასოდეს ყოფილა, მაგრამ საბჭოთა პერიოდი მისთვის „სანატრელ ღროდ“ აღიქმებოდა რადგან მას (უკვე მოხუცებულს) უხაროდა, ის ფაქტი, რომ მოესწრო მთავრობას, რომელიც ზრუნავდა მშრომელი ხალხისთვის, მათი განათლებისთვის, იგი შეჰხაროდა განახლებულ ქვეყანას ერთ- ერთ წერილში რომლის ადრესატი

⁵¹ გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17261.

უცხოეთში მყოფი მისი მეგობარია: „მე ძლიერ მიკვირს რომ ჩვენი აწმყო ასე უცნობია თქვენთვის, მანდ უცხოეთში არ კითხულობთ გაზეთებს? ქართულს რუსულს, რომელშიც დაწერილებითაა აღწერილი ის აღმშენებლობა, რომელიც უფრო ზღპარს ჰგავს, ვიდრე სინამდვილეს, ყველაზე საკვირველი საერთო მასობრივი გამოფხიზლებაა, სკოლები, რომლებიც ყოველ ნაბიჯზე იხსნება, არა მარტო ქალაქში მთის კუთხეებშიც კი. ჩვენი გლეხის ქალები ბაღებს გახარებულები მიერეკებიან სკოლებში, მათ უკვე კარგად იციან მათი შვილები სწავლის ყოველ საფეხურზე მაღლა და მაღლა მიიწევენ და უკვე დარაზმულნი უმაღლესი სპეციალობით საქმეს ეწევიან, რომ მაგონდება ჩემი საბრალო მოთხრობათა შინაარსი, სადაც ჩემი გმირები, მეტადრე ჩემი გმირი ქალები რომელიმე კუნჭულში ჩვენის ქვეყნისა აკეთებდნენ საეროვნო საქმეს, მაშინდელი ჩემი იდიალი ქალები სასაცილონი არიან დღეს, როდესაც ხედავთ ქართველთა ქალობას სრულიად დავაჟაკებულს, ექიმები, აგრონომები, მხატვრები, მწერლები აშენებენ საერთო ასაშენებელს. 90% სარგებლობს სახელმწიფო სტიპენდიით, რაღა გაეგრძელო და ან სადღა შემიძლია ნათლად დაგიხატო ის საქმენი გასაკვირველნი, რომელიც შექმნა აწყმომ“⁵².

წერილიდან ნათელია ერთი ძირითადი აქცენტი, გახარებული ეკატერინე გაბაშვილი აღფრთოვანებას ვერ მაღავს და მაღლიერებას გამოხატავს საბჭოთა ქვეყნის მიმართ, თუ იმას გავითვალისწინებთ, რომ ეკატერინე

⁵²გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17217.

გაბაშვილი მთელი თავისი მოღვაწეობის განამავლობაში იბრძოდა ქალის მოქალაქეობრივი როლის ამაღლებისთვის საზოგადოებაში, იმისთვის რომ ქალი ყოფილიყო თანასწორი მამაკაცისა, ეკეთებინა სასურველი საქმე და ყოფილიყო საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების პროცესში ჩართული, სიხარული ბუნებრივია. დადგა დრო როდესაც სწავლა და განათლება აუცილებელ საქმედ იქცა, ქალი დაეუფლა სასურველ პროფესიას, გვერდში ამოუდგა მამაკაცს, ამიტომაც წერილის დასასრული ლოგიკურია „შენ კი მეგობარო, მიმართავს ეკატერინე მეგობარს შენი იშვიათი ენერგიით მანდ ზიხარ, ნუთუ, ნუთუ გამოფრენა არ შეგიძლია“? ეკატერინე გაბაშვილისთვის ისეთი სასურველია აწყობ, რომ უკვირს კიდევ რატომ არ ბრუნდებიან, აქ, უცხოეთში მყოფი ქართველები. ახალი დროის სიხარულის განცდას გადმოგვცემს ერთ მის ჩანაწერში „რუსთაველის იუბილეზე“ სადაც ვკითხულობთ: „დიდი ხანია ჩვენი მწერლობა გატაცებით ცდილობს შოთა რუსთაველის იუბილეს ჩასატარებას, დიდის ღირსებისა და პატივისცემისათა დიდი მოღუქსისადმი, რომელმაც შექმნა სიტყვის უბადლო, აზრის უებარი საუკუნეების დაუჭკნობელი სურნელოვნების თაიგული. გაზეთები სავსეა ერთიმეორეზე უფრო და უფრო დიდებულის გასაკვირველის რუდუნებითა და ხელთუქმნელის სინაზით შეამოკოს შოთას სახელი, მისი ნათქვამი საშვილიშვილოდ დაუვიწყარის სიმშვენიერით შეახამოს შეუდარებლად ჰყოს. და აი დღესაც ათას სამზადის შორის რას ვკითხულობ საქართველოს სამხატვრო საწარმო კომბინატმა რუსთაველის პორტრეტის მასობრივი

გამოცემისთვის კონკურსი მოაწყო, 96 პორტრეტი იყო წარმოდგენილი მაგრამ ჟიურიმ არცერთი მათგანი არ სცნო ღირსად პრემიისა და საგანგებოდ შეუკვეთა მხატვარს ქებულაძეს, რომელმაც სასურველი პორტრეტი დიდებულის პოეტისა უკვე დაამზადა და გადასცა კომიტეტს დასამტკიცებლად, დამტკიცების შემდეგ რჩეული პორტრეტი მასობრივი ტირაჟით გამოვა ხალხში გასავრცელებლად. აგრეთვე მასობრივი ტირაჟით დამზადებული ბიუსტები, ქანდაკებანი ბარელიეფები სხვადასხვა ზომისა და სახიერებისა. ვკითხულობ და არა მჯერა, ნუთუ ეს ოცნება არ არის ოცნება მიულწეველი, საზღაპრო და ზემთაგონებული? რამდენი სინაზე, რამდენი სიყვარულია, გესმის?! დაო, ძმაო, მეგობარო, გესმის?“⁵³.

მანამდე 1925 წ. ეკატერინე გაბაშვილს მარი ჯანისთვის უთქვამს ლექსის წერის სტილი და მიმართულება შეეცვალა, შრომის თავისუფლებაზე ეწერა, მარი ჯანი განსაკუთრებული სიყვარულით იხსენებს ეკატერინეს გაცნობის დღეს და წერს ლექსს, სადაც იმ საყვედურს აღნიშნავს, რომელიც ეკატერინესგან მიუღია:

„მისაყვედურეთ: ნუთუ არ გაქვს შენ სიბრალული
ნუთუ სხვა თემა შენს გარშემო ვერ აგამღერებს? რატომ
არ გინდა ჩაიხედო შენ ხალხის გულში დღეს ყოველივე
გადაფარა რაც იყო გუშინ დღეს შრომა სჩრდილავს
დატანჯული წარსულის ღერბებს“⁵⁴.

⁵³გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №1752.

⁵⁴გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი 17249.

მოცემული ჩანაწერებიდან ადვილი გასაგებია, ის აღფრთოვანება რაც ეკატერინე გაბაშვილს საბჭოთის ახლამა დრომ განაცდევინა, ის მოუწოდებდა სხვებსაც, რომ ეწერათ და მკითხველისთვისაც გაეღვიძებინათ აყვავებული და აღორძინებული ცხოვრებისგან მიღებული სიხარულის განცდა. როგორ შეიძლება ასეთდ როს ვინმე სდუმდეს, მშობიარობის შეჩერება არ შეიძლება, ეს ბუნების კანონს ეწინააღმდეგება“. -წერდა ის, თუმცა კვალე მარი ჯანი ასე პასუხობს მის ამ შეთავაზებასა და დაკვეთას: „თქვენი ნათქვამი თუმცა ვგონე მარგალიტებად, გულს მაინც მოსწყდა რა ვთქვა, სხავ თქმა არ მეხერხება,“⁵⁵

ეკატერინე გაბაშვილის განახლებული ქვეყნის სიხარული მაინც ორი მოვლენას მიეწერება, ის რომ, მას უხაროდა ქალის თავისუფლად საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე გამოჩენა და გლეხი ადამიანების შრომის თავისუფლება და დაფასება.

⁵⁵ გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №1752.

⁵⁵ გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუზეუმი, ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17249.

ეკატერინე გაბაშვილი როგორც საბავშვო მწერალი

ეკატერინე გაბაშვილის შემოქმედების ცალკე თემაა საბავშვო მოთხრობები: „ღვინია გადაიჩეხა“, „მაგდანას ლურჯა“, „თინიას ლექური“, „კონა“, „ჩვენი კაკლის ხე“, „საახალწლო სურათები“, „საახალწლო საჩუქარი“, „როგორ შეხვდა სვიმონიკა ახალ წელს“... ეკატერინე გაბაშვილი თავისი მოთხრობებით ცდილობს, ბავშვებს დაანახოს რეალობა. მას, როგორც ადამიანის სულის სიღრმის მკითხველს, ბავშვების სათუთი სულიერი სამყაროს ამოცნობაც არ უჭირს. ეკატერინე გაბაშვილმა, როგორც გამოცდილმა პედაგოგმა, იცის, რომ ბავშვს ყველაფერი უნდა მიაწოდო, მოამზადო მომავალი ცხოვრებისთვის, დაანახო სიკეთე და ბოროტება, არ მოარიდო რეალურ ფაქტებს. ბავშვმა უნდა იცოდეს, რომ ცხოვრების გზაზე დაბრკოლება ბევრია, ბედნიერება მიიღწევა მიზანდასახულობითა და შრომით. ეკატერინე გაბაშვილის საბავშვო მოთხრობების ხიბლი იმაშია, რომ ის არა მარტო შავ-თეთრ ფერებში ხატავს ფაქტებს, არამედ აფერადებს მათ; მძიმე ამბავს ისე გადმოსცემს, მოქმედების ადგილი და გარემო ზედაპირული და მშრალი არ არის, ბავშვის წარმოსახვისთვის ადვილად მისაწვდომია. ეკატერინე გაბაშვილი, როგორც დედობრივი განცდის მქონე მწერალი, მეტი გულისხმიერებით ეკიდება ბავშვის ბუნებას. ზუსტად ასახავს ბავშვების უმნიშვნელო ტკივილსაც კი. განსაკუთრებული ემოციებითაა დატვირთული მისი საახალწლო მოთხრობების სერია. გადამღებია განცდა, ის სიხარული და ბედნიერება, რაც ახალი წლის დღესასწაულს ახლავს თან. ზოგიერთი

ბავშვისთვის კი ეს ყოველივე ტანჯვაა და ეერ აღიქმება დღესასწაულად. ეკატერინე თავისი მოთხრობებით აჩვენებს ბავშვებს, რომ ერთმანეთის მიმართ კეთილი დამოკიდებულება არის ის, რასაც მოაქვს ბედნიერება. „ხედავთ, სხვისი სიხარული ჩვენთვის რა ბედნიერებაა!“ - ხშირია მის საბავშვო მოთხრობებში მსგავსი შინაარსის ფრაზები. ეკატერინე გაბაშვილის მოთხრობების პერსონაჟი ბავშვები არიან მზრუნველები, უპირისპირდებიან დაბრკოლებებს, ებრძვიან უსამართლობას, იციან სწორი და არასწორი მიმართულება (მაგ.: სვიმონიკა, მაგდანას შვილები).

ეკატერინე გაბაშვილის საბავშვო მოთხრობების გაცნობისას გამოიკვეთება სამი ძირითადი საკითხი, რაც ბავშვებში აუცილებლად უნდა ჩაინერგოს: 1) სიკეთე; 2) თანაგრძნობისა და თანაგანცდის უნარი; 3) უნაგარო სიყვარული. ამიტომაცაა, ალბათ, ეკატერინე გაბაშვილის მოთხრობები ღია. ხედავს ბავშვი, რა შეუძლია სიყვარულსა და სიკეთეს. „როგორ უნდა განვითარდეს ბავშვი? უნდა ვაჩვენოთ მათ კარგიცა და ცუდიც, მაგრამ არ უნდა მივუთითოთ, რა კარგია და რა ცუდი. ბავშვმა თვითონ უნდა გამოიცნოს ქმედება, მით უმეტეს, არ უნდა ვუთხრათ ბავშვებს, რა რის გამოა კარგი და რა რის გამოა ცუდი.“ ეკატერინე გაბაშვილის საბავშვო მოთხრობებიდან კარგად ჩანს, როგორ ფიქრობდა ის მომავალ თაობაზე, მათ გონებრივ სიჯანსაღეზე, მას ღრმად სჯეროდა მომავალი თაობის მიზანდასახულობის, სამართლიანობისა და გაბედულების.

ეკატერინე გაბაშვილმა მნიშვნელოვანი კვალი დატოვა როგორც საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ისე სამწერლო

ასპარეზზე. მის მოთხოვნებში იგრძნობა ავტორის კეთილსინდისიერი დამოკიდებულება. რასაც აღწერს, აღწერს გულახდილად, ცხადად, ეს იქნება სიყვარული თუ სიძულვილი. ალბათ, ამიტომაცაა რომ მისმა ნაწარმოებებმა სასკოლო სახელმძღვანელობის მრავალმხრივ შინაარსობრივ ცვლილებებს გაუძლო და ყოველთვის სასწავლო საპროგრამო მასალაშია. მისი ცხოვრება მისივე მოკლე ციტატით შეიძლება შევაფასოთ და დავინახოთ. პატარა ამონარიდით ირკვევა ის დიდი და რთული გზა, რაც ეკატერინე გაბაშვილის ცხოვრებას თან სდევდა: „შევეცადე, ორი აგური მაინც დამედო იმ წმინდა საძირკველზე, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის განმავლობაში ჩაჰყარეს ჩემი ქვეყნის საუკეთესო შვილთა. ორი აგურის მიმატება საზოგადო სამსხვერპლოზე დიდი რამ არ არის, მაგრამ, ზომ მოგეხსენებათ, საცა არაა, იქ ცოტაც ბევრად გამოჩნდებაო“⁵⁶. ეკატერინე გაბაშვილს ძალა და ენერგია არ დაუშურებია, ქვეყნის განვითარების საქმეში თავისი წილი წვლილი რომ შეეტანა. მან დიდი წვლილი დასდო ქართულ მწერლობას. მისმა ნაწარმოებებმა ზედმიწევნით კარგად ასახა იმდროინდელი საქართველოს სოციალური პრობლემატიკა. როგორც ვთქვით, ეკატერინე გაბაშვილი იყო საზოგადო მოღვაწე ქალი, ის მუდმივად იყო ჩართული ქვეყნის განვითარებისთვის საჭირო ყველა საქმეში.

⁵⁶გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო ბუხეუბი. ეკატერინე გაბაშვილის არქივი №17294.

ეკატერინე გაბაშვილის ცხოვრება, მისი პიროვნება, მოღვაწეობა და შრომა არაერთმა იმდროინდელმა საზოგადო მოღვაწემ შეაფასა. რამდენიმე შეფასებას მისი, როგორც მწერალი ქალის, ცხოვრების ნათელსაყოფად:

„თქვენ ნუ დაივიწყებთ, რომ ქალებში მწერლის სახელი პირველად თქვენ გეკუთვნით და რაც უნდა მოხდეს, კალამი ხელიდან არ დასტოვოთ“.

„კატო ბუნებით პედაგოგი იყო, კიდეც იმით აიხსნებოდა, რომ იგი ყველგან, სადაც კი მოხედებოდა, სკოლაში, ოჯახში, ქუჩაში თუ სოფლად, აგროვებდა წერა-კითხვის უცოდინართ და ახალგაზრდული გატაცებით ყველას წერა-კითხვას ასწავლიდა, კატო მართლაც რომ მოძრავი სკოლა იყო და მისი დახმარებით მრავალ ქართველს აუხელია თვალი“⁵⁷.

„ეკატერინე გაბაშვილს ცხადად ემჩნევა სამხატვრო ნიჭი ავტორისა, უნარი დაკვირვებისა, ფანტაზია ეს დედა შემოქმედებისა, გრძნობა ზომიერებისა და სიყვარული, ღვთიური სიყვარული ხელოვანი ოსტატისა იმ ქვეყნის მიმართ, რომელსაც გვისურათებს, თვალწინ გვიყენებს“⁵⁸.

„ზრახვათა სიწმინდით, საშობლოს ინტერესებისადმი ერთგულებით, ჰუმანური გრძნობებით, იგი მკითხველის გულს ინადირებს და აღმზრდელობით გაუღენას ახდენს მასზე, ქალბატონი გაბაშვილის ნაწარმოებებს გააჩნიათ აგრეთვე სხვა მნიშვნელოვანი ღირსებანი: მოძველებულ

⁵⁷ალექსანდრე მიქაბერიძე. სახალხო განათლების ქართველი მოღვაწეები. სახალხო მასწავლებლები. კრებული. II. თბილისი, 1955, გვ. 24.

⁵⁸გრიგოლ ყოფშიძე. შეფასება გამოცემულ ეკატერინე გაბაშვილის კრებულზე „საყმაწვილო მოთხრობანი“-ჟურნალი „მოამბე“, 1898, №3.

გამოთქმათაგან თავისუფალი წმინდა ლიტერატურული სტილი, მახვილი, მხატვრული ალლო“⁵⁹.

„ეკატერინე გაბაშვილი იმედებით აღვსილი კაცის სულისა და მოქმედების გაუმჯობესებისა და გამშვენიერების შესაძლებლობის მქადაგებელია, ნიადაგ იმის განმტკიცებაშია, რომ კაცს, რაც უნდა პირუტყვი იყოს, მაინც ღვთის სული აქვს ჩაბერილი. იგი მთელი ცხოვრების მაწყვეარი არ არის, არამედ მოვლენას უთავსებს მთელს თავის გატაცებულს ზიზლსა და აღშფოთებას“⁶⁰.

„მის საბავშვო მოთხრობებში მოიპოვება არაერთი ღირსება, რომელიც ძვირფას ნაწარმოებად ითვლება, ავტორის მშვენიერი ქართული ენა შეადგენს უმთავრეს ღირსებას“⁶¹.

„მშვენიერია, დაკვირვებას ნიჭიერებაც არ ჰკლებია, ენაც ჩინებული აქვს“⁶².

1911 წელს ქართული თეატრის დაბადებიდან სამოცი წლის იუბილე გადაიხადეს. ეკატერინე აკაკი წერეთელმა გამოიყვანა ხალხის წინაშე, ბავშვების გუნდი ყვავილებს უუფნდა. აკაკიმ მოკლედ ისაუბრა ეკატერინეს ღვაწლზე, ხელზე ეამბორა თურმე.

⁵⁹ალექსანდრე ხახანაშვილი. ქართული სიტყვიერების ისტორია. თბილისი, 1916.

⁶⁰კიტა აბაშიძე. ეტიუდები XIX ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან. თბილისი, 1962.

⁶¹იაკობ გოგობაშვილი. საახალწლო ფეშქაშის გამოსვლის შესახებ. თბილისი, 1884.

⁶²დავით აბდუშელიშვილი. განათლება და ეჭრობა.- ჟურნალი „იმედი“, 1881, N1.

1871 წლის პირველი იანვრის ჟურნალ „დროებაში“ დაბეჭდილ წერილზე „გლეხკაცის აზრი სასოფლო სკოლაზედ“ ეკატერინე თარხან-მოურავი აწერს ხელს, შემდეგ ყველა ნაწარმოები გაბაშვილის გვარიითაა ხელმოწერილი.

ეკატერინე გაბაშვილის ნაწარმოებების ცხრა კრებულია გამოცემული. საბავშვო მოთხრობა 1952-1953 წლებში გამოიცა ორტომეულად. მათში სამოცამდე მოთხრობაა შესული.

ბოლოთქმა

ეკატერინე გაბაშვილმა თავისი საზოგადოებრივ-პუბლიცისტური მოღვაწეობით ბევრი ქალის ჩაკეტილი სივრცე გაარღვია. მან პირადი მაგალითით აჩვენა ქალის შესაძლებლობა – ქალს ჩვეულებრივ შეუძლია იყოს მასწავლებელი, მსახიობი, მთარგმნელი და ზოგადად საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიურად ჩართული. ცხადია, ეს არ გამოორიცხავს ქალი იყოს მეუღლე, დედა, დიასახლისი. ეკატერინე გაბაშვილმა მწერლობის მთავარ საკითხადაც ეს თემა აირჩია. მან თავის ნაწარმოებებში ნატურალური ხედვით, რეალურად ასახა იმდროინდელი ქალის ყოფა-ცხოვრება და დანიშნულება, რომ ქალი მხოლოდ იმ ბუნებრივი მოვალეობებით განიხილებოდა, რომელიც მას დაბადებიდანვე ჰქონდა, ის უნდა ყოფილიყო მხოლოდ დედა, მეუღლე და და, ეს მოცემულობა კი ზღუდავდა ქალის უფლებებს და ვიწრო ჩარჩოში აქცევდა მათ სურვილს. სწორედ ასეთი ადამიანების ბედი აღწერა ეკატერინე გაბაშვილმა, გაგვაცნო მაშინდელი სოფელი და სოფლად მცხოვრები ადამიანების გაჭირვებული ყოფა, ძირითად აქცენტად გამოყო სიყვარულის თავისუფლება, დაგმო და აჩვენა ის უარყოფითი მხარე, რაც ანგარებიან ქორწინებას ახასიათებდა.

ეკატერინე გაბაშვილი თავისი დროის ღირსეული მოღვაწე ქალია, მან თავისი წვლილი შეიტანა მომავალი თაობის სწავლა-აღზრდის საქმეში, მას დიდი წვლილი მიუძღვის საბავშვო მწერლობის განვითარებაში.

ეკატერინე გაბაშვილმა თავისი პოტენციალით, ინტელექტით, შინაარსიანი ცხოვრებით ქალთა ახალი ერა დაიწყო მწერლობაში, მსახიობობაში, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და ოჯახში.

Ekaterine Gabashvili (1851-1938)

Ekaterine Gabashvili was a writer and a public activist whose works describe the oppressed condition of women and village life. Her public life was one whole irreversible process always leading to action, progress and prosperity of the country. Ekaterine is the first Georgian woman writer to establish a small genre of prose: a short story, a novella and a miniature. She was a member of the Society for the Spreading Literacy, the head of the women's professional school and a co-founder of „Jejili“ magazine. With her public activity Ekaterine broke through locked spaces of many women. By her own example she showed that a woman could be a teacher, an actor and a translator, and that an active public life doesn't eliminate traditional family life, being a wife, a mother and a housewife. Ekaterine chose the oppression of women as a central subject of her work. In her books she realistically described the condition of women of her time. She reflected the destiny of such women whose functions only were viewed through natural responsibilities which only included being a mother, a wife and a sister. Such a view suppressed women's rights and put their wishes and passions in a narrow frame. In her letters and fiction works Ekaterine was calling out women to be full-fledged members of society and to do whatever they wanted. One of her main concerns was free will in love. In her short stories she rejected marriages motivated by self-interest and showed the negative side of it. Ekaterine was a great supporter of the village. In her works she introduced us to village life and the hardship of people living in the village. Ekaterine is the truly honorable female public figure of her time. She made a great contribution in upbringing and education of the future generation and she also did a great job in developing children's literature. With her prolific intellectual life she started a new era of women in literature, in theater, in public life and in family.

სარჩევი

წინათქმა.....	3-6
ეკატერინე გაბაშვილის საზოგადოებრივ-პუბლიცისტური მოღვაწეობა.....	7-61
ეკატერინე გაბაშვილის მხატვრული შემოქმედების ძირითადი აქცენტები.....	62-76
ეკატერინე გაბაშვილის შემოქმედების ევროპული აქცენტები.....	77-88
დამოკიდებულება რუსული აზროვნების მიმართ.....	89-101
ეკატერინე გაბაშვილი როგორც საბავშვო მწერალი.....	102-107
ბოლოთქმა.....	108-110